

Friedrich RITTELMEYER

MEINE LEBENSBEGEGNUNG

MIT RUDOLF STEINER

Manas dzīves sastapšanās

ar RUDOLFU STEINERU

Copyright 1928 by

Verlag der Christengemeinschaft, Stuttgart.

Riga, 1985.

Sí grámata meklé cilvékus, kuri intereséjás par jautāmu: káds bija Rúdolfs Steiners ká personiba? - un kas par viņu labpráták vēlas dzirdét no aculiecinieka neká no tálū stávošá vai pretinieka. Varu jums pastāstīt: ká cilvēks ar protestantiski-teologisku pasaules izpratni izgāja no mūsu laikmeta gara vēstures un nonáca pie Rúdolfa Steinera, ká arī ke pie viņa piedzivoja.¹ Attélotajam ir savas robežas: intīmi personiskās nepiederás atklātībai, lai gan bieži tas ir párlicecinošakais; un okulti garīgais ne vienmér ir apspriežams plašā lokā, lai gan taisni ar to saistās spēcīgākie pārdzīvojumi. Šādi ierobežots tomér vēlos pastāstīt, ko vien spēsu un mani neatnurēs tas, ka šādus stāstijumus varēs ļaunprātīgi izmantot mani pretinieki, diemzēl ne tikai no katoļu puses.² Já, viens sevišķi neglīts uzbrukums Rúdolfa Steinera personībai kādā vadošā avizē bija pēdējais pamudinājums šādu grāmatu³ izdot.

Sastapšanās ar Rúdolfu Steinenu mani nenoveda pie grāmatas. Man tas liekas necilvēcīgi, ja pie katras ~~satiksmes~~^{satunas} jāapzinās: tev tas pēc tam būs jāattēlo. Tiešas satiksmes brīvība un dzīvīgums, visbeidzot arī intimitāte - man caur to liekas esam apdraudēti. Tāpēc jāpatur vērā, ka Dr. Steiners nav runājis taisni tā, kā es šeit viņa vārdus atkártoju, arī tad, ja tie likti pēdinās. Es tos atkártoju tā, kā tie dzīvo manā atmīnā un uzņemos atbildību nevis par šo vārdu burtiskumu, bet gan par to saturu un jēgu.

Sarunas ar Rúdolfu Steinenu, kurās eš drikstēsu ievadīt, no sākuma līdz beigām attēlotas tā, kā tās esmu sajutis kā atsevišķa personība. Es sev saku: pie tāda cilvēka var pienākt tikai nedaudzi cilvēki, bet šiem nedaudzajiem, cik tālu tas iespējams, jāapņemas darit zināmu visai cilvēci - ko viņi jau-tājuši un pētījuši un kas viņiem atbildēts un dávināts. Rúdolfs Steiners atzina un cienīja šo manu nostāju un man daudz stāsti-ja. Viņš zināja, ka stāstīto nepaturēsu sev, bet gan īstajā laikā to sniegšu tālāk cilvēci.

Sis laiks nu ir piehācis.⁴ Kas šodien lasa laikrakstus un žurnālus, tas vienmér atkal ir satricināts par to, ka cilvēce vispārigi apstājusies pie lietām, kurās tai īsti vēl tikai antropozofija var palīdzēt. Nepaiet ne dienas, lai par to nevarētu iegūt aizvien jaunus pierādījumus. Bet cilvēce nezin vai arī negrib zināt par šo palīdzību. Par to, ka tas tā noticis,

vainīgs dusmu skurbums un neslavas celšana, kas top izplatīti par antropozofijas ierosinātāju, gribot to padarīt ne tikai neredzamu, bet arī nicināmu. Visu nozaru augošās vajadzības, nepemot vērā atklājumu ārējo spidumu, un atteikšanās ne citas palīdzības cilvēci jau pieved pie antropozofijas. Šī grāmata vēlētos būt līdzdalīga pie tā, lai tas notiku pēc iespējas. Ātrāk, tādejādi dodot jaunas priekšrocības cilvēcei. Es ēsēit nenodarbošos ar antropozofijas pierādījumiem - pie tiem būtu jātuvojas citādā veidā - bet gan pastāstišu par viņas dibinātāju. Tas var izrādīties nepieciešami, kad aizvien vairojas senās laupitāju mākslas pazīmes: to cilvēku, kuru nogalina pēc tam vēl jāaplaupa. Daži jau darbojas ap te, gribot Rūdolfu Steinera garigi nogalināt. Tad viņi vēl pamētu viņa garigos labumus un kā savu īpašumu tos nestu aplūkošanai.

Šai grāmatai jāattēlo - kā cilvēks no tagadnes kristietības nonāca pēc R. Steinera un caur viņu pie antropozofijas un Kristiešu apvienības (Christengemeinschaft), te būs ievietotas īisas un ne saturā smagas sarunas, lai būtu pieejamas visiem. Bet no otras puses, ir dāzādi celi pie Rūdolfa Steinera. Lai cilvēki no visdažādākajām nozarēm: medīķi, pedagogi, mākslinieki, politiķi arī no savas puses attēlotu kā viņi nonākuši pie Rūdolfa Steinera - tā ir cerība, kuru es saistu ar šo grāmatu. Jo tikai caur tādiem papildinājumiem taps patiess un pilnīsnigs Rūdolfa Steinera tēls.

+++

Cilvēka dzīvē ir mirkļi, kuros viņš it kā sadzird smalkas zvanu skaņas. Viņa liktenī ienāk kāds jauns sākums. Šķiet, ka augstākie gari tam pievērsuši savu skatu. Jo daudz kas priekš viņu un citiem atkarājās no tā, kā viņš tagad izturēsies.

Viens tāds mirklis bija tad, kad es 1910. gada beigās no kādas Ziemeļvācijas lielpilsētas sapēmu uzaicinājumu noturēt atklātu priekšlasījumu par tagadnes religiskajām strāvām. Religiskās atjaunošanās meklējumiem piederēja manas dzīlākās intereses. Nu, es nonācu pie tā, ka gatavojuot pārskatu atklājutajā ir zināms trūkums, kādam virzienam es vienmēr biju gājis garām simpātiju trūkuma dēļ. Tā bija "teozofija". Pienākuma pēc es appēmos arī viņu priekšlasījumā fundamentāli apskatit. Līdz tam laikam par šo pasauli zināju ļoti maz. Tam bija pretojusies izteikta nepatika. Man teozofija izskatījās kā - nepamatotu apgalvojumu kaudze, vīzdegunīgs un pārsteidzīgs régojās noslēpumainais pasaules garīgais pamats, garlaicīga un paralizēta, isti slimīga orientālisma un kristietības sajaukuma parādība, spēcīgakus nopietnus garīgus argumentus neizturoša, nepanesama patiesām religiskām jūtām, bezkaunīga, auksta un sensāciju kāra.

Bet - bija taču reiz jāaplūko, kas šiem cilvēkiem ir āsti vērtīgs. Viņi nesa uzmanības vērtus upurus. Viņi uzrādīja nepārprotamu apmierinātību ar dzivi. Kas negrihēja palikt uzmanību parādā laikabiedru religiskajai dzīvei, tam šai pasaulei bija jāieskatās dzīlāk.

Tāpēc es rakstīju dažādu teozofisku virzienu pārstāvjiem Nirnbergā, kur toreiz biju protestantu mācītājs, vai es tos drīkstētu apmeklēt, izjautāt par viņu lietu un lūgt no viņiem literatūru. Drīz manā studiju istabā sēdēja mans vēlākais draugs Mihaels Bauers. Iespāids, kādu šis cilvēks uz mani rādīja, bija negaidīts un ārkārtējs. Es piepeši sev pretim redzēju kādu ideālu augstākās garamākslas dzives cīkstoni. Izcēlies no vienkāršiem augsfranču zemniekiem, kura dzives stāvoklis bija "nekas kā tikai tautskolotājs" Mihaels Bauers bija vispārīgi izstaigājis garīgo pasauli kā tagadnes meklētājs. Jaunības gados brīvs gars starp Ernsta Hekela (Ernst Häckel) sekotājiem, viņš bija pievērsies īlabas zinātnēm un, vispirms, studējis fiziku un ķīmiju. Varena nepieciešamība pēc augstā-

kās pašaudzināšanas viņu noveda pie ūvabu okultista Kerninga rakstiem, kā "Vingrinājumiem" viņš energiski kērās klāt. Arī vācu filozofijā viņš aizvien bija jautājis pēc pēdējā, daudz pārmeklējis. Sevišķi Hēgelis, kuru viņš pamatīgi pazina, bija kļuvis viņa filozofs. Viņš meklēja spgūt svešas valodas, ne tikai angļu un franču, bet arī latīnu un grieķu, pat sanskritu, lai varētu doties dzert pie avotiem. Toreiz viņš stāvēja dzīves ķetrdesmitā gada piepildīšanās priekšā. Viena augsta, slaida parādība ar iegarenu, tumšbārdainu, pārsteidzoši apgarotu seju, viņš derēja par indiešu meistarū, kas apstaigā Eiropas lielpilsētas. Es piederēju pie ļaudīm, kuriem tikai tas bija dzīves notikums, ja viņi gāja garām savam dārzam, nepazistamo augsto viruk pie viņa ziediem neredzēdam kustoties. Bet spēcīgākais iespaids izpaudās viņa acīs. Tur nekas vairs nebija indisks. No tām pasaule mirdzēja Kristus gaisma. Es nekad, tikai izņemot Rūdolfa Steineru, tādu zelta gaismu cilvēka attu dzilēs neesmu redzējis. No tām izstrāvoja gudrības pilna labsirdīga cilvēcība un piepildīja, visu savu apkārtni. Viņš aizvien bija gatavs cienīt ikvienu cilvēku, bet nekad nelāvās sevi kādam citam cilvēkam satraukt, un tas bija lielākais. Pat Rūdolfa Steineru, iepretim viņš dzivoja skaistā ~~gera~~ brīvibā. Neviltotas cieņas bērnišķīgais spēks arī dzivoja bagātajā virā, kuru grūtais liktenis un nesaudzīgā pārpūle noveda līdz kapa malai. Ar šīm tirajām cieņas spējām, kuras es nekad nevājinātas redzēju šajā uzmodinātajā cilvēkā, taču saistījās viena droša stāvēšana pašā (im Eigenen), nepazaudējamā paš-būtibā. Taisni brīvibas un bijības harmonija cilvēka būtibā bija kā pelde cilvēcības dižumā, kox piedzivoju ikvienā sarunā ar viņu. Sevišķi labvēlīgi apstākļi mani noveda taisni pie šī cilvēka, kad sāku jautāt pēc teozofijas. Ja nebūtu sastapies ar viņu, tad man iespējams būtu klājies līdzīgi kā simtiem citiem manā paaudzē. Es noklausījos kādu Rūdolfa Steineru priekslasījumu ar viņu "reiz iepazīdamies". Kritisķi izlasīju vienu otru viņa darbu un man "izveido ~~ties~~ spriedums". ~~ties~~ gs būtu varējis lielākajam, kas piederēja pie mana laikmeta pāriet garām, nenojaušot - kam paeju garām.

Vispārīgi arī citādi uz šo likteņa stundu biju gatavojies. Šī pirms tam biju turējis priekslasījumu rietumvācu "Kristīgās pasaules draugu" sapulcē. Šis loks atzina moderno zinātnisko pētījumu metodes un rezultātus un meklēja cīnīties par nākotnes

religiskās dzīves brīvību un patiesīgumu, ar šo loku toreizējajā teologiskajā pasaulē es vēl sajutu vistuvāko radniecību. Bet ko es pats šai lokā sapratu, to varēju iztiekt priekšlasījuma tematā, kādu biju izvēlējies: "Kas t r u k s t modernajai teologijai?" Tas bija vienīgais priekšlasījums, kādu es jebkad biju turējis lielā teologu sapulcē. No manis nekad vairs ari pēc kāda cīta nejautāja. Pēc priekšlasījuma pārrumās uzstājās Ernsts Treļcs (Ernst Troeltsch), vēlākais filozofijas profesors Berlīnes universitātē. Ko viņš par priekšlasījumu sacīja – tas neizklausījās nedraudzīgi. Bet viņš sacīja vārdus: mēs atkal dzirdējām runājam vilvēku, kas grib izlist no savas ādas; un to cilvēks nevar! Tas mani sadusmoja. Un noslēgumā es viņam atbildēju: jūs esat taisni viens no tiem, kas mūs, jaunos teologus, paralizējiet ar savu mūžīgo relativismu, un ja jūs sakiet: cilvēks nevar izlist no savas ādas, tad es atbildu: cilvēkam v a j a g no savas ādas taisni izlist; un es gribu no tās izlist un ari izliedīsu. Treļcs iecietigi smaidija. Ar viņu citi. Bet tas pie manis vēlāk piepildījās, jo labais gēnijs manu vēlēšanos bija dzirdējis un no šī briža manu ceļu virzīja uz turieni, kur cilvēks patiesi iziet no savas ādas.

Jāpiemin vēl kāds sīkums, jo tas nebija nenozīmigs. Cauri gadiem es biju sacījis: ja pie mana likteņa man iespējama kāda brīva vēlēšanās, tad es vēlētos nepaiet garām lielākajām, kas manā laikmetā garīgi norisinās; mazākais es vēlētos Fridriha Lielā likteni, kas dzīvoja vienlaicīgi ar Gēti un viņu neatdzina. Kā tāda vēlēšanās izceļas cilvēkā? Vai tā ir nogūta par to, kam jānāk? Vai tās ir neskaidras atmiņas par uzdevumu kuru pačukstējis mūsu engelis, kad mēs tapām atlaisti zemes pasaule? Bet taisni šo manu noskaņojumu mani "labi domājošie draugi" iztulkoja kā ļaunuma céloni. "Kāpēc jūs vienmēr norādiet uz citiem? Jūs taču pati esat kaut kas!" Tikai šī vēlēšanās "būt kaut kam" daudziem nozīmīgiem gariem starp mūsu laikabiedriem kļuvusi par izšķirošu šķērsli Rūdolfa Šteinera atzīšanā. Pietrūkst – to es saku ar uzzvaru – p e d ē j ā s patiesības gribēšana. Pietrūkst ari drošas pašsalījutas, ka neko nepazaudēsu, ja virzīsos uz isto vietu pasaule. Pietrūkst ari atbildības apziņas, ka bez censanās karstuma vislietpratīgākā visu lietpratēju brīvā palīdzība būs nepietiekama.

Toreiz, tātad, Mihaels Bauers sédēja man pretim. Mēgināju

sarunu ievadīt ar jautājumu, kurā ieskanējās labvēlīga pārākuma sajūta: "Jūs, tātad, ticat reinkarnācijai?" Bet es tūlit redzēju, ka šis tonis man uz visiem laikiem jāatmet. Ēna pārslidēja pār atklāto garigi mirdzošo seju. Ne nedraudzigs; bet dross atvairījuma tonis izskanēja atbildē: "Es citādi nevaru." Nu viņš manu stāstīja šajās un sekjošajās sarunu stundās, kā savos iekšējos meklējumos aizvien jautājis pēc Kristus. Ka viņš Kristu kā Dieva Dēlu godādams var nest sevi pie visas laikmeta zinātnes un pētījumu objektivās situācijas, pat to viņš pateicās "teozofijām". Pat ja viss cits, ko teozofija viņam bija atnesusi tiktu atņemts, tad Augstākais caur viņu nebūs pazaudējams. Labākais pierādījums viņa vārdu patiesīgumam bija viņš pats. Šeit bija kāda Kristus būtība vēl citādākā veidā kā pat pie Fridriha fon Bodelšvinga (Friedrich von Bodelschwingh) vai Kristofa Blumhardtā (Christoph Blumhardt), kuru prieksā es ari biju sēdējis. Tur - sirds dzīlumos un tirajā patiesības izjūtā par augstāko pasauli bija dzīvojis Kristus. Šeit Kristus mājoja skaidra gara gaismā un brīva Es svētumā. Te bija kaut kas augstāks. Ipaši Blumhardtā bija godināšanas cienīgas protestantiskās ticības cēlās asinis. Mihaels Bauers bija kā negaidīta nākamibai rakstīta vēsts. Kristus būtību kā pilnīgo pasaules nomoda virsotni un caurspiedīgu gara skaidrību un augstāko Es īstību brīvību: to es toreiz nojautu.

Vēlāk kādā Berlines sapulcē reiz piedzivoju, ka man pretim svieda vārdus: "Mums taču ir Kristus! Kam mums vajadzīgs Dr. Steiners?" Uz to es atbildēju: brīnos, ka starp mums nav cilvēku, kas no sevis varētu atbildēt: ~~bez~~ Dr. Steinera mēs Kristu nebūtu atraduši. Un četri vai pieci cilvēki sapulcē ar siltumu izteicās šai pašā virzienā.

Mihaels Bauers man stāstīja arī par savām pūlēm atbrivot cilvēkus no slimībām caur cilvēka gara spēku. Pēc dažiem panākumiem no šādas darbības minētajā novadā viņš atteicās, jo cilvēki kļuva no viņa atkarīgi. Jaunais ļaunums viņam izlikās lieлāks kā vecais. Lielas tirības un pietīcības atmosfērā veidojās šī pieredze, ka cilvēka vājības tika paneikstas ar īsti labās sirdīgu smaidu. Mihaels Bauers arī ļāva piēdalities pie saviem paša piedzīvojumiem ar mirušajiem. Veseligā gaisotne un mierīgais gara nomēds, kas darbojās šajos piedzīvojumos, ļāva man šo Valstību par jaunu ieraudzīt un darija man neiespējamu klút par viņas noliedzēju. Bet vairāk par visu bija nozīme tam, ka Rūdolfu Steineru es sāku redzēt it kā caur Mihaelu Baueru.

Viņš man stāstīja kā devies pretim Rūdolfam Šteineram uz kādu nakts vilcienu vēlēdamies viņu izjautāt par savu pieredzi pie Keninga vingrinājumiem, kā viņš tūdaļ Šteinerā atradis páraku lietpratēju, kā viņš caur to ātri saņemis drošu padomu kādā veidā atbrivoties no vingrinājumu blakusiedarbiņas un gājiens uz vilcienu atnesē vienu iespēju gara attīstībai. Tad mēs runājām par pasaulēm, kuras šodien cilvēkiem vēl, lielākoties, svešas. Ka viņas iespiežas dīlvēces dzīvē, starplaikos, bezšaubām, jau daudz skaidrāk redzamas. Man nemaz nebija nepieciešamības pie visa, ko man tur sacīja tūdaļ "ieņemt nostāju" vai ne manām niecīgajām zināšanām "izveidot uzskatu", bet ļāvos tikai ļoti daudz sev stāstīt.

+ + +

Nu man májās bija uzreiz viena kaudze "teozofiskas" literatūras. Arī Katerinas Tainglejas (Catherine Tingleys) amerikāņu virziena grāmatas, kuras biju nejauši saņemis no šīs teozofijas vācu pārstāvjiem, kas arī dzīvoja un darbojās Nīrnbergā. Bet šīs grāmatas, pēc išķa ieskata tajās, es ar mierīgu sirdi noliku pie malas. Es sajustos nicināts Hēgelā un Fihtes priekšā, ja šo bērnišķīgo garigumu būtu jāņem nopietni. Šeit pasaules atziņas bija skaisti sadalitas senlaicīgā kārbiņā un dzīvoja pievilcīgās sajutās. Arī Anija Bezante un viņas gara radinieki man nedeva mieru. Tur arī bija Gars, bet sajaukumā ar senām tradīcijām un subjektivām izjutām. Viņi uzkāpa caur šiem rakstiem mākoņos no kuriem man pretim metās vispārīgs neveseligums, iegribas, alkas pēc laimes.

Vienīgais, kas mani interesēja bija Rūdolfs Steiners. Bet patiesām - vai viņš nebija kā nokāpis no kādas citas zvaigznes? Kā bija iespējams vienu pēc otras apgalvot tādas nedzīdētas lietas, vienmēr atkal jaunas? Kā bija iespējams par tādām nedzīrdētām lietām turēt priekšlasījumus ar lietišķa registratora seju? Toreiz es vēl nenojautu, ka Rūdolfs Steiners vēsturiskā un fundamentālā veidā bija sevi parādījis caur filozofisku darbu, pirms viņš bija parādījies ļaužu priekšā kā gara pētnieks, es vēl nenojautu, ka viņš bija pilnīgi palāvies uz dabaszinātnisko pētījumu valstībās. Es tikai jutu: šīs vīrs bija nopietni nemams. Viņa izteikumu garīgais tonis bija tāds, ka man pārgāja kauns Hēgelā un

Fiktes priekšá.

No sákuma es biju atbrivots no pieejas pie viņa intīmājiem priekslasijumiem, tā saucamajiem c i k l i e m . Tādēļ sākumā rokās pēmu to, kas mani izaicināja teologu. Es pierakstiju vairākas papīra lapas atzīmējot tās vietas, kurās Rūdolfa Šteinera Bībeles skaidrojumi man izlikās pilnīgi neiespējami. Savā apjukumā iepretim tādiem "gara pētījumiem" es meklēju pēc viena punkta, pie kura es varētu neapgāžami sacit: "Seit ir visiem zināma klūda! Ar to arī viss cits ir apšaubāms!" Vai kāds teologs šādu neabšaubāmu klūdu ir atradis? Es neatradu nevienas. Vēl gan daži skaidrojumi man palika nepieejami, jā, īsti neticami. Svešums ar kuru es daudz saskāros, arī nepatikami saskāros, varēja būt gandrīz vēl lielāks. Bet es pie šiem iespaidiem neapstājos, bet nemāksloti domāju tālāk, tā uzpelēdēja jaunas iespējas. Vispārīgi klausitāju lokā ~~unāto~~, kura priekšā viņš toreiz runāja un referāta nepilnības man bija jāņem vērā. Bet tas bija nepietiekami. Tāpēc šāda izmeklēšana beidzās ar to, ka man par lielāko daļu bija jāsaka: iespējams viņam tomér taisnība.! Un blakus dažām tumšām vietām, tomér cieši ieskatoties, stāvēja pārsteidzoša apskaidriba tādā pilnībā, ka bija jāklūst piesardzīgam un modram - un aizvien zinātkārākam. Vispirms mani kā teologu ieinteresēja nedzirdētā patstāvība ar kādu šeit tikai aplūkota Bībele pilnīgi citā garā. Bija tikai jāizvēlās: vai nu šim viram nav nekādas sajēgas par to, kā aplūkojam Bibeli mēs - teologi vai arī viņš nes ko pilnīgi jaunu! Tomér vēlāk es esmu bieži ar sarakstu kabatā gējis pie Rūdolfa Šteinera, kurā bija atzīmēti apstrīdami Bībeles vietu izskaidrojumi. Bet, kad sāku ar viņu runāt, daudz kas cits man izlikās svarīgāks. Mans Bībeles vietu sarakst kā nebūtisks palika kabatā, iepretim tam, ko es toreiz jautāju un uzzināju. Tikai te un tur es atkal vaur īsu jautājumu pārliecīnājos, ka aiz šiem Bībeles izskaidrojumiem atrodas ļoti nozīmīgi pamatojumi. Rūdolfa Šteinera gars uz mani saņīja: taču raugies, kas viss šeit uz tevi grib tunāt! Dzivo taču ar labu gribu šajā pasaule! Ja tu tikai aizvien vairāk sapratīsi pilnību, tev daudz kas noskaidrosies no tā, kas tevi tagad apgrūtina! Un ja né - vai tas patiešām ir tik svarīgi? Vai kāds jauns garīgums nevar citāds nākt, nekā to cieti gribētu ierobežot sen pierastais? Vai tas ir pareizi, ja piesaistās pie kādas vietas meklējot ar visu tikt "skaidribā"

Vai nepietiek tikai visu saprast par savu dzīvi un bútibu?

Toreiz uz mana rakstāmgalda gulēja "Slepenzinátne" ("Die Geheimwissenschaft"). Es viņu vēl ~~tikxi~~ aplūkoju guļam. Viņa mani kaitināja. Es nēkādi to nevarēju nobeigt. Ja gri-béju to turpināt lasit kādā brivā bridi, tad tūdaļ man kluva nelabi. Visas šīs "atziņas" bija kā nesagremojama barība manam kungim. Es viņu édu piesardzīgi, aizvien tikai pāris lapaspuses, jo to visu vairāk nevarēju paciest. Tādejādi man būtu nepieciešami pāris gadu, pirms es uzzinātu - kas šajā grāmatā rakstīts. Toreiz es vēl nebiju atradis isto veidu kā sādus rakstus uztvert. Šodien es zinu, ka cilvēkam ir jāapgūst kāds pilnīgi jauns lasīšanas veids, lai viņam šie darbi atklātu - kas viņi ir. Taisni šeit pēc manām domām atrodas tas ipašais šķērslis, kurš gandrīz visiem vecākās paaudzes ļaudim traucē nonākt pie Rūdolfa Steinera. Jāvar brīvi lasīt, ar vēl lielāku objektivitāti, kāda nepieciešama iepretim citiem rakstiem; ne ko pārsteidzīgi pieņemot, ne ko pārsteidzīgi atraidīt, jāvar ar lielu dvēseles mieru kaut ko atstāt neizšķirtu un nogaidīt, neuztraucoties par to, ka sen pierastais sāk ļodzīties. Jāvar a k t i v i lasīt, kasīto neatlaidīgi párbaudot pie dzīves un dzīvi pie lasītā, tādejādi, iepretim jauno apgalvojumu plūdiem, nodrošinot sev drošu atrašanās vietu dzīvē. Jāvar arī m e d i t a t i v i lasīt, tāpēc aizvien jāietur ilgākas pauzes, izlasīto it kā attēlojot (kopējot) sevi, pilnīgā mierā un bez-aizzspriedumainā brīvibā, izdibinpt sevis paša garu un sevis paša dzīvi. Ja to nedara - tad jāatlauj šo grāmatu garu un dzīvību atklāt nākamajām paaudzēm. Tad viņa top grūti saprotama literatūra. Kā tas mani bieži toreiz apdullināja: kā man attiekties pret šo briesmīgo Saturna attīstību? Vai tas viss nav tāsni viena sātaniska uzdrikstēšanās - cilvēka piespiešana novērsties no sava tiešā uzdevuma? Vai caur šiem jautājumiem cilvēks netop nogrūzts bezdibenī, no kurā neviens vairs nespēj atrast atceļu? Šai pirmajā gadā es izcietu visas tās pretrunas un pretestības ar kurāk mani vēlāk sastapa mani kolēgi teologu kungi. Un mans vienīgais nopelns bija tas, ka es neapstājos pie pretrunām. Kaut kas mani sacija: tu nebūsi bijis godīgs pret nepazistamo, ja tagad no tā novērsīsies! Tev vispirms savādāk jájautā: kas ir p a t i e s s Tu nedriksti gribēt strauji izšķirties - kāda patiesība tev ir vēlama un kāda vajadzīga pasaulei! Tev tas jāsaprot, ka tev

nav jāpamet tavs tiešais dzīves uzdevums un tomér lénām jāapgūst kāda jauna pasaule! Tev jābūt pacietigam, iekams tas viss tevi garīgi un dvēseliski attīstīsies! To es, bezsau-bām, tikai pamazām aptvēru, ka iegremdēsanās sen págājušā pasaules attīstībā var dot cilvēkam stiprāku gara brīvību un var būt raksturīga pārdomāšanai arī pie ikdienas jautā-jumiem, ka cilvēks tikai caur to sevi īsti sajūt savā cilvēk-tapšanā un savu cilvēcību mācās apzinīgi satvert. Toreiz es sev varēju reizēm palīdzēt tikai tādejādi, ka sev sacīju prieksā: nu já, trīssimts gadus atpakaļ cilvēks taču pasauli uzlūkoja pavism citādi nekā més ūsodien; un ja šī teozofija tev nepalīdzēs ne pie kā cita, tad vismaz savā ievērības cienīgajā citādībā (citādveidībā, atskirībā no cita) viņa dara tevi uzmanīgu uz tagadnes aizspriedumiem, kas tev ne-redzot līdzī dzīvo, ar to teozofija tev tomér izdara kādu pakalpojumu, ko tik pamatīgi nekas vits nespēj. Labi, es nu reiz gribēju šai pilnīgi citādajai pasaules ainai valšir-dīgi ļaut uz sevi iedarboties. Tas bija lémums, pie kura man bija jānorādīt vienam pašam.

Viens man bija skaidrs: savu priekšlasījumu es nevaru noturēt! Vai arī tā, ka man atklāti būtu jāsaka: šeit ir kaut kas tāds, ko més vēl nespējam saprast! Jo ja teozofija atbilst patiesībai, tad priekšstatam par tagadnes garīgo ainu jātop pilnīgi citādam! Tā nu biju nonāvis pie svarīgā-kā pagrieziena punkta. Sai laikā, kad es lasiju Rūdolfa Steinera darbus, mani bieži runāja kāda klusa balss. Aizvien vairāk un vairāk es to sāku ievērot. Viņa sacīja: "Ja šim vīram ir taisnība, tad tu ar visām savām zināšanām esi pavisam siks knauķis! Tad tev atkal jāsak no gala! Un tu pie tā taču nekad nenonāksi, lai varētu to visu izmēgināt ar apsolī-tajiem garīgajiem orgāniem! Tu atkal klūsi par skolnieku, ja tam vispār ļausi sevi ienīkt! Tev vajadzēs savu gara būtību par jaunu uzcelt no pašiem pamatiem, pie tam tajā mirkli, kad tu esi ticējis, ka stāvi cilvēku priekšā kā skolotājs, tajā mirkli, kad cilvēki tevi meklējuši skolotāju! Un jaunā-jā tu daudz nekādā gadījumā vairs nesasniegusi!" Kas šo balsi pazist no paša pieredzes, tas tad viņu dzird arī pie citiem - pie tiem - kas paši to nedzird. Tur piemēram raksta kādu zi-nātnisku grāmatu, kurā autors pierāda, ka cilvēcei visas šīs jaunās gudrības it nemaz nav vajadzīgas, ka tādas pašas tās mit jau viņu pašu religijā, "ja te viņi tikai grib nopietni

"uzņemt", vai autors pierāda, ka pie visām jaunajām vēsturiskajām analogijām jāmeklē ~~jēzus~~ tas, ko cilvēks vissenāk pazīst, vai autors pierāda, ka "kopš Kanta" par "lietu sevi" neko vairāk nav iespējams uzzināt, vai viņš pierāda, ka visas šīs jaunās atziņas viscaur nevar būt tik svarīgas un svarīgakajam - "Dievam" tikai aizved garām, un daudz ko tamlīdzīgu. Kas uzmanīgi ieklausās, te bieži sadzird balsi, kas runā par sīko knauķi. Viņš sadzird to no nepatikas, ar kuru patiesu jaunā ~~xirixidīšanu~~ párbaudīšanu atraida pēc sev derīgiem likumiem, bet to var pamanīt arī aplūkojot āréjo izskatu, ar kādu metamīes pretim jaunajam paslēpdamies sev piemērotās vajibās. Pavisam ipaši, ja es runāju teologiem dzirdot, viņi pamana, ka antropozofijā trūkst "īstas grékatziņas", "aiciņajuma uz gréku nozélu" - tad es aizvien topu jautāts: vai tas tikai nenozīmē to, ka jūs negribat nozélot grékus? Arī gréksūdzei ir daudz formu: viena "intelektuālisma laikmetā", cita lepnu garu paaudzē, taisni no gréksūdzēs top sagaidīts ļoti daudz - kā godīgums un drosme; vai jauno atziņu prieksā gréksūdze kļuvusi nenozīmīga? Šeit ir mūsu gara vaiga párbaudījums! Iespējams, mūsu laikmeta seja! Kur ir cilvēki, kas sacītu: tas viss ir prieks mums pārāk jauns, to mums vēl pamatīgi jāpārstrādā!? Taču es esmu atradis dažus arī starp universitāsu pasniedzējiem, kas zem ēetrām acīm sakā apmēram tā: "UZ to es vairs nevaru ielaisties! Mazākais, ne pietiekami pamatīgi. Un citādi es negribu. Prieks tam man trūkst laķka un spēka! Tas būs jādara jaunajai paaudzei! Taču es, só lietu nepārbaudījis, tai pretim nerunāšu." Tā ir godīga, ^{vai lodo} ja arī ne atbilde, kuru sagaida no radikāla patiesības meklētāja.

Katram, kas Rūdolfu Steineru patiešām grib redzēt, var tikai nopietni ieteikt pievērst uzmanību mazā knauķa balsij un neļaut viņam paslēpties aiz zinātniskuma vai dievbijības. Knauķa nav tur, kur piemēram pie grāmatas "Kā sasniegt augstāko pasaļu atziņas?" jāpiedzīvo pilnīgi cita uztvere. Šeit Rūdolfs Steiners skaidri pasacījis kā viņš nonācis pie saviem rezultātiem. Bet šī grāmata pamatā top noklusēta. Neviens nav uzstājies un sacījis: es arī šos rezultātus pazīstu, bet viņi ir maldīgi. Neviens nav uzstājies un sacījis: es esmu šos orgānus ieguvis, bet ar viņiem es esmu nonācis pie citiem rezultātiem. Labāk izsķiršanās punktam prātīgi paitet garām. Vai izpalīdzēties ar izsmieklu.

Já, sí grámata "Ká sasniegt augstáko pasauļu atziņas?" Es to savá laikā taču saņemuš izlasit, jo ká "izglītots cilvēks" taču vispirms gribéju iepazīties ar pētījumu metodēmu, caur kurám síe rezultāti iegūti. Taču cik žél! Sáku-má man viss tur attēlotais patika. Moraliskie padomi, tie iemantoja sirdi. Bet tad náca "lotos zieds". Divziedlapaini, sešziedlapaini, desmitziedlapaini griezás grámatá síe augstākie orgáni. Bet pie manis nekas negribéja griezties; pie labákás gribas nekas. Galvá griezás tikai viens liels dzirnavu rats. Un viena liela bezcerība párķēma dvēseli.

Es gandrīz jau būtu gájis tálak, ja mana dzīve no kádas citas puses nebūtu pievesta pie sí jauná. Un tas laikam gan bija iekšéji liktens sagatavots. Kad es stávēju divdesmito gadu sákumá, es sev uzmetu kádu dzīves plánu. Biju paredzējis, ka apmēram divdesmit gadu domášu un rakstīsu par Jézus pretiniekiem un pasludinátājiem, bet blakus tam, vispirms párdomášu par Jézus vārdiem un runám, lai tad vecumá par šiem četrdesmit gadiem (Fr.R. jau divdesmit gadus bija darbojies ká teologs - J.R.) uzrakstītu vienu kopsavilkuma grámatu par Jézu. Kas sekotu péc tam, biju atstájis neizskirtu. Mana cerība bija sevi veltīt Jézus grámatai. Iekšéji nesastoties pie sí jaunības plána, es konstatēju, ka faktiski no 38 gadu vecuma biju nolémis darboties gatavojojot priekšlasījumus par Jézu, kuriem tad vajadzéja izveidot grámatu. Bet tikai ar šo darbu man izgája savádi. Tas vairāk norisinājās instinktīvi un neapzinīgi un tikai vēlāk es nácu skaidribā.

Kad pievienojos tagadnes teologiskajam darbam, meklédams satvert Jézus personību viņa vārdos un darbos, es vienmér uzgrūdos noslēpumam, kas nebija saprotams. "Sis Jēsus nav Jézus" tas runája mani. "Tu nenáč istajá laiká, pats vél pie tik kritiski piesardzīga noskaņojuma, iepretim tam, kas droši runá no cilvēces Vadoņa vārdiem, ja tev nav nekā vairāk ká šodienas cilvēka domášanas veids un uztvere. Nikla ir tá, kas mums vienmér atkal jāuzlúko ar jaunám acim. Ar dogmám mums nevar palīdzēt. Ar kritiku arī né. Kas īstenibá ir ar šo Jézu? Vai es nevaru ká tagadnes cilvēks izlauzties līdz patiesībai kas stáv mums pretim? Kāpēc vajag cītādi domāt, citādi mācīties uztvert, lai viņu saprastu?" Pie Kristus atklāsmes noslēpuma es ar visu laikmeta zinātnisko teoloģiju biju bezspēcīgs. Tādā noskaņojumā atrasdamies

bezsaubám vél īsti skeptiski es toreiz saciju Mihaelam Baueram, kas pa starpu bija kļuvis par manu draugu: "Jūs ļaujet taču ziemā, pēc maniem priekslasījumiem par Jēzu, reiz ierasties jūsu teozofijas Augstajam priesterim un lūdziet viņu, lai viņš pasaka, ko var par Jēzu pasacit. Es jums apsolu, ka es klausītos objektīvi, līdzīgi kā ja mācītos pilnīgi no jauna." Rūdolfs Šteiners patiešām ieradās 1911. gada decembrī, taisni pēc maniem priekslasījumiem un noturēja priekslasījumu "No Jēzus pie Kristus". Dažus gadus vēlāk, kad mani Jēzus priekslasījumi bija parādijušies publicēti, es viņus nosūtīju Rūdolfa Šteineraam un jautāju viņam, ko viņš par tiem saka. Jēzus tēls esot patiess, viņš sacija, un viņam esot prieks. Bet tas Jēzus tēls vēl nav īstenībā Kristus. Tur esot vēl daudz vairāk jāsaka. Un tas būtu ļoti skaisti, ja es reiz attēlotu Kristus tēlu, tā pat kā esmu tēlojis Jēzu. Savukārt daudzus gadus vēlāk, pēc tam Rūdolfs Šteiners kādā priekslasījumā Berlinē ar spēcīgu kritiku izteicās par modernās teologijas Jēzus tēlu. Tad es viņam saciju: ja jūs tā sprīežiet par Veinela (Weinel) Jēzus tēlu, vai tad mana Jēzus grāmata neno-nāk zem tās pašas kritikas? O,né - bija atbildē, tā esot liela atšķirība; Veinela sekotāji ir Arturs Drevs (Arthur Drews), jūsu grāmatā ir sākums, kas aizēst pie antropozofijas.

Atpakaļraugoties tas viss man izliekas pieminēšanas vērts. Šodien tas ir jau kļuvis redzams, ka "modernā teologija" toreiz stāvēja faktiski krustceļos. Vai nu viņa klūs tuksnesīaina, šaubīga vēsture un ātri pazaudēs patiesīs kristietības pilnību - vai nu viņa atradis jaunas pētījumu metodes ar kurām augstāko pasauļu patiesība klūs labāk parādama - vai nu viņa pagriezīsies atpakaļ uz katolicismu, kas šodien atrodas varena pagrīmuna ~~stāvējot~~ sākumā. Tā bija liela gara vēstures skatuve, uz kuras norisinājās manas ~~stāvējot~~ dzives sastopšanās ar Rūdolfu Šteinenu.

+ + +

Gētes dzimšanas dienā 1911. gada 28. augustā es Rūdolfu Šteinenu ieraudzīju pirmo reizi. Es ar mazu gatavību biju tā iekārtojies, ka varēju piedalīties svētdienās teozofu vasaras sapulcēs Minhenē. Nu kādu pusgadu savā brīvajā laikā es lasīju gandrīz vienīgi Dr. Steinera rakstus. Bet vēl tas no manis stāvēja ļoti tālu, lai piebiedrotos antropozofu biedribai. Neraugoties uz to man tika dota brīvība, beg

jebkādām saistībām pie visa pēmt līdzdaļu.

Kad sēdēju zālē, mani pársteidza noskaņojums. Cilvēkus es, lielākoties, uztvēru kā svešus. Man sagādāja rūpes kāds dross tips no pasivajiem, baudķīrs garīguma meklētājs. Sevišķi kad es redzēju vīriešus ar gariem matiem, man no turienes gribējās bēgt prom. Vēlāk viss kļuva ievērojamāki labāk, kad bija atkritušas "teozofiskās" olas ēaumelas un kad Rūdolfs Šteiners pie sevis piesaistīja aizvien vairāk zinātniski domājošus cilvēkus. Starp daudziem viņš pielāva arī kādus jaunākos gados, bet viņš runāja pamatīgi neieejot ārišķibās, parādot uzmanību personiskās brīvības prieksā, un meklēja pakāpeniski audzināt no iekšienes.

Kas mani patīkami pársteidza - bija īsta svinīga lūgšanā. Bez grūtībām bija jaušams, ka šeit svinēja cīlveka svētkus. Sie vīrieši un sievietes visi dzīvoja priekā, kas stapp viņiem bija cilvēks, kuru viņi uztvēra kā pilnīgi ārkārtēju, kā kādu cilvēces vadītāju, kuru viņi varēja dzīli cieņīt un kas taču pavisam cilvēciski tuvs staigāja starp viņiem. Lai gan sajutos vēl ārpusē un par daudz ko šokēts, tomēr pamodās mana līdzdalība, pamanot cik neromantiski, cik īsti un stipri cilvēks šeit top uztverts kā cilvēces notikums. Visos elpoja cilvēcības diženumos, starp viņiem bija sajutams cilvēku dzimuma lielums. Bija tas jāpiedzīvo, lai uzzinātu cik neizsakāmi viens vilvēks var iedarboties citu vidū. Mākslinieciskais prieksnēsums sevišķi izpaudās izteiksmē. Klātesošajiem viņš demonstrēja savu mākslu ne kā cilvēkiem, kurus viņš uzskatītu par publīgu vai no preses, bet kā cilvēkiem, kurus caurskatot viņš sajutis augstāko cilvēku un kurus tāpēc bez ārišķibas var pievest pie atklātas garīgās pasaules un tās upura. Mani atvērās kāds pilnīgi jauns priekšstats par mākslu kā kultu.

Dr. Šteiners pa to laiku teica īsu uzrunu. Es nevaru sacīt, ka tas būtu uz mani atstājis sevišķu iespaidu. Priekštā, kas tur varēja būt nozīmīgs, laikam gan man vēl nebija atvērusās ausis. Un vajadzēja tikt pārvarētam daudz kam āréjam. Grūtums un plašums, kas bieži piemita Dr. Steinera veidotajiem teikumiem, kad viņš izpauða savas domas, kā se ciņāju no vēlākajām sarunām, kuras viņš pats uzsāka, izrietēja no reķināšanās ar savu klausītāju dabu. Sēdēdams savā zāles tālumā es izlēmu, ka nekādos apstākļos neļaušu sevi

ievilkā kādā masu sugestijā, bet tā pat būsu arī pilnīgi brīvs priekš ikvienu iespāida un vienmēr atkal jautāju: par ko tu to cilvēku gan noturētu, ja tu viņu sastaptu uz ielas? Vispirms par kādu katolisku garu, es sev sacīju. Bet tur es redzētu ti-kai melnus svārkus, pret ko man kā mācītājam bija sevišķa nepatika, un ne seju. Es biju priecīgs pilnīga svešuma aizsegā, ka varu viņu netraucēts párbaudit. Arī uz jautājumu, vai pie daudzu dievinātā nepamanīšu kādas cilvēciskās vajibas, kas viņa sludinājumam metis ēnu, man kā cilvēkam, kas biju dzīvojis starp daudziem slaveniem sprediķotājiem bija sevišķi redzīga acs. Ar pilnīgu drošību es varēju sacīt, ka Rūdolfram Šteinera pilnīgi nepiemīt tām ikdienīšķas vajibas, kuras pazīstam kā ārišķību vai efektu mīlošanu. Šādas vajibas pamatojās uz gaistošiem, nepárbaudītiem pirmajiem iespaidiem, gremdējoties te pat sevī - pilnīgi nebūtiskā pamatā. Ja kas stāvēja taisni pretstatā personiskajai ārišķībai, tas bija Rūdolfs Šteiners. Un lai nemilētu efektus viņš bija ne tikai par daudz apzinīgs, bet arī pārāk gudrs.

Pirmais iespaids, tātad, bija tas, ka visas iespējamības paliek atklātas. Pēc priekšlasījuma ne bez smaida es vēroju kā viņu cildināja viņa pielūdzēju loks. Tikko viņš gribēja nākt uz priekšu, tā viņu apstādināja viņa pielūdzēji. Arī ar to vēlākajos gados kļuva labāk, kad vairāk zināja, ko viņam bija pārādā. Toreiz es tam nelāvu sevi apturēt, viņi taču arī paši gāja pa ceļu un bija atkarīgi no tā, kā tas noslēgsies. Sekojot sava drauga Mihaela Bauera mājienam, es domāju par to, ka mani te pielaidusi kā viesi, un jautāju vai es vakarā drīkstēšu vēlreiz atklākt. Rūdolfs Šteiners mani uzlūkoja tikai kādu pavismiņu mirkli. Tad viņš novērsa skatu uz grīdas. Tā man izlikās kā rīcība, lai ātri savā priekšā iegūtu kāda cilvēka garīgo būtību. Tad viņš sausi sacīja: "Ja jūs jau šodien priekšpusdienā te bijāt, tad varat arī nākt šodien vakarā," un devās tālāk. Tāx bija mana pirmā saruna ar viņu.

Vakars ienesa citādākā priekšlasījumu pasaule, tas bija priekšlasījums veltīts Gētes piemiņai. Tas Gēte, kas man tur atklājās, bija man jauns piedzīvojums. Tas nebija ne dzejnieks, ne cilvēks, bet pasaules domātājs Gēte. Tā patstāvība, dzīvīgums un suverenitāte ar kādu par Gēti tika runāts, Rūdolfu Šteinera manās acīs ierindoja kādā augstā garigā kārtā. Mana uztīvēšanās viņa laikmetīgumam kļuva lielāka. Caur Gētes pasa-

les acim mācījos lūkoties brīvajā dabā. Ja par Gēti dzirdēju runājam teologus, tad tie stiepa šurp dažnedažādus reliģiskus izteikumu par viņu no visiem kaktiem. Ja dzirdēju teologus runājam par dabas zinātnēm, tad viņi kādu laiku ar tām pakoketēja, lai tad "ieslēgtos savos skapjos" un savu Dievu novietotu tajos kaktos, kurp dabas zinātnes pētījumu gaisma nevar iespriesties. Pavisam citāds bija Rūdolfs Šteiners. Viņš Gētem lāva būt Gētem. Viņš pats pasaule ielūkojās ar Gētes acīm. Bet tad viņš lāva šajās acīs ieplūst vēl lielākam spēkam un aiz Gētes parādījās garigā un valdošā pasaule. Un šī pasaule bija tā, kas sevi varēja dot mājvietu visas cilvēces dievīem, bet vispirms - kristiešu Dievam! Šeit patīsām zinātnes valstībā stāvēja viens kēnišķīgs gars, tālu raudzīdamies un brīvi valdīdams. Viņš lāva ap mums brīvi uzziedēt dabas zinātnei, daudz dzivākai kā sodieñas mirusī zinātne, jo tur varēja elpot arī religijas, jā, mācīties elpot pilnīgi no jauna! Ar vienu aplaimojošu nojautu, ka viss reliģiskais lielums ir savienojies ar skaidro domu un brīvajiem pētījumiem, es gāju uz mājām.

+ + +

Gada ceturksni vēlāk es atrados ceļā uz Dr. Steinera priekšlasījumu Nirnbergā "No Jēzus pie Kristus". Arī savus draugus, piemēram dažus ārstus, mudināju apmeklēt priekšlasījumu. "Mēs gribam bezaizspriedumaini dzirdēt, vai šis vīrs nevar pasavīt ~~neko~~ vairāk par Jēzu, nekā to es varu pats." Priekšlasījums lika vilties. Jau ārēji mani šis tas kaitināja: kažoks, kurā viņš ienāva, pensnejs, ar kuru viņš klātesošos vērigi aplūkoja, acīs kritošā melnā kaklasaite. Bet pie visa tā mans blakussédētājs draudzīgi sacīja: ieskataties šai vīrā pamatīgi; ja tagadnē ir kāds pārcilvēks, tad tas ir viņš! Pēc priekšlasījuma mani pārpēma sāpīga sajūta: nu es zinu, ka arī šis vīrs par Kristu man nevar neko apmierinošu pasacit! Manas cerības izdzisa; manā paša novadā - reliģiskajā, ņeit es pieredzēsu sekmes. Ipašu aizvainojumu es uztvēru tai garlaicīgajā veidā ar ~~Ā~~du ņeit tika runāts par ~~Ķ~~ermeniskājām norisēm Kristū - sālsprocesu, sadegšanas procesu. Es vēl nevarēju Dr. Steinera vārdus pats apgaisnot un tos pārlieku uztvēru ārīgās dabas zinātnes garā. Cetrus gadus vēlāk, kad es kāda priekšlasījuma laikā sajutu dīvainas izjūtas, Rūdolfs Šteiners pēc priekšlasījuma pats pienāca pie manis un sacīja nozīmīgā intonācija, nenogaidīdams, līdz es pats izteikšu savas domas:

"Tas ir pilnīgi apzināts nolūks, ka es tā pār šīm lielām runāju. Tas pārlieku stipri ielaustos cilvēka dabā, ja es runātu citādi. Pagaidiet vien, līdz šīs lietas tikai p i e c - d e s m i t gadus būs cilvēcē attīstījušās, kā tad viņas iedarbosies uz sajutām un gribu!" Toreiz Nirnbergas priekšslāsījumā bija tikai viens spēcīgs un pozitīvs iespaids: ārpusē mājojošais gara spēks un dzīvīgums priekšslāsījuma laikā izpaudās Dr. Šteinera sejā, to modelējot aizvien par jaunu. Te viņš izskatījās pavism jauns, te pilnīgi sadzeltējis; te virišķīgi spēcīgs, te sievišķīgi maigs; te kā sauss skolotājs, te kā sajūsmiņāts Dionīsijs. Šīs pārmaiņas es novēroju ar pieaugošu interesiju. Ar kaut ko tādu es vēl nebiju sastapies. Iepretim citiem runātājiem, kurus biju dzirdējis, šeit norisinājās, mazākais, desmitkārtīga pārveidība. Un nekad neizpaudās pilns viņa iekšējo iespēju apjoms. Vai tikai ļoti liels gara pārakums pārķermenī? Vai ļoti liela garīgā dzīves pilnība? Varbūt tomēr pārcilvēks? Vai ceļā uz to? - Pēc priekšslāsījuma es jautāju Dr. Šteinera, vai drikstētu ar viņu kādu reizi sastapties.

Kad nu stāvēju fakta prieksā, nostāties pilnīgi personiski Rūdolfa Šteinera prieksā, sacīju savam draugam Mihaelam Baueram: "Es tomēr sajūtos mazliet neomulīgi. Ja nu šīs cilvēks patiesām redz auru?" Mihuels Bauers smalki un uzjautrināti pasmaidi: "Milais Dievs to taču zin," viņš sacīja. Te sacēlās patmīlība. "Man tas vispārīgi ir pilnīgi vienalga, ko viņš tur redz. Lai viņš redz ko grib." Maximilian hoteļa prieksā, kurā toreiz bija apmeties Rūdolfs Šteiners, es piedzīvoju vēl vienu atziņu: nu jā, šodien tu esi viena liela draudze un šīs vīrs - maza; bet ja viņam ir taisnība, tad divdesmit gados viņš būs lieša draudze un tu - maza; bet viņš, sastapdamies ar cilvēkiem, prasa pēc tā nejautāt.

Augšā pusatvērtās durvis stāvēja Rūdolfs Šteiners, tikko atvadījies no kāda cita viesa un mani ārkārtīgi uzmanīgi aplūkoja, kad es lénām kāpu pa trepēm uz augšu. Mani nekad neviens cilvēks tik uzmanīgi nebija novērojis kā to darija viņš. Tas bija tā, it kā viņš - pilnīgi nekustīgi, bet turpretim pašaizliedzīgi - otru pats sevī vienlaicīgi vēlreiz radītu, kādā smalkā paša dvēseles elementā, kas pie viņa domāts taisni šīm nolūkam. Tā nebija pārdomāšana par otru, bet drizāk otra iekšēja garīga kopēšana, kurā otrs klūst pilnīgi atklāts. Tikai daudz vēlāk es sapēmu šīdas novērošanas izskaidrojumu, kad

Rúdolfs Šteiners sacija, ka no cilvēka gaitas var daudz ko uzzināt par viņa bútibū pagājušajās inkarnācijās.

Mana pirmā uzruna Dr. Šteineram nevarēja bút sevišķi iepriecinoša: "Jūsu okultās atziņas", es saciju, "mani interesē man. Mans pārdzīvojums ir reliģija un tur es redzu priekš sevis nebeidzamus uzdevumus. Man arī trūkst spēju okultajām novadam un arī bez tā baidos par saviem nerviem. Bet labprāt vēlētos jums šo to pajautāt, kas attiecas uz cilvēka tālāko attīstību." Rúdolfs Šteiners to pacietīgi uzsklausija un vispirms likās mierīgi vērojam! Mazajā istābā, kurā jau lielu vietu aizpēma ceļa koferis, viņš apsēdās gaismā man pretim, tā ka viņa seju es nevarēju skaidri saredzēt. Nekas pie viņa nekustējās. Tikai cita pār citu párliktās kājas runāja par viņa garigo dzīvīgumu. "Jūsu atziņas man nav skaidras", es turpināju. "Bet jūs vienmēr sakiet, ka veselai cilvēka izpratnei tās jāsaprot. Ko tā es secinu, ka šīs atziņas tikai jums saprotamas. Bet ja viņas ir jums saprotamas un citiem ne, tad viņas taču nevar būt neapzinīgi pašas no domām iznākušas, bet tikai, kā liekas, caur gaišredzību atrastas." Rúdolfs Šteiners atvairoties, taču bez jebkādas iekaršanas, atbildēja: "Es varu tikai sacīt, ka caur kailu domāšanu es nevienu reizi neesmu nonācis pie tā, ko gribu pierādit; taisni otrādi, tas pat bieži vien bija pretrunī ar ~~xxxx~~ to, ko es domāju; tikai vēlāk to atzina arī domāšana kā pareizu." Bet tas man atkal bija pavism neizprotams. Kāpēc ~~x~~ cilvēks nevar sevi best divkāršas domas, vienas, kurās viņš domā domājām, un otras, kurās viņš patiesām domā? Es tai dienā vēlreiz izteicu šo visupirmo iebildumu pret Rúdolfa Šteinera gudrību, kā spilgtāko, ko biju lasījis pie viņa pretiniekim. Bet tas bija dīvaini, ka Rúdolfs Šteiners to nemaz neuzpēma nopietni. Viņš zināja, ka uzvarēs kauju vienā citā novadā. Mēs uzsēkām runāt par reinkarnāciju. Es saciju, ka man par to nav nekādu šaubu, ka cilvēks turpina dzīvot pēc nāves un tālāk attīstīties; bet vai viņam pie tā atkal jānāk uz zemes, tas man, mazākais, šķiet apšaubāmi. Arī Bibelē katrā gadījumā es par to neko neatrodu. "Né," sacija Rúdolfs Šteiners, "kristietības mācībā nav reinkarnācijas. Reinkarnācija ir fakts, kas apstiprinās tikai okultajos pētījumos. Tie jūpiem tādi, kādi tie ir." Atkal tā pati nevērigā aizsardzība. Piepeši viņš iesāka: "Kāpēc jūs īsti sacījāt, ka priekš okultajām līmetām jums neesot spēju? Es ~~x~~ to pirmsit jau gribēju sacīt. Jūs esat

pietiekami labi apdūvināts ar tām." Un nu sekoja četri padomi priekš okultajiem vingrinājumiem, kā atbilde uz manu jautājumu par cilvēkātālēko attītību, priekšlikumā, kas man noteikti izlikās pietiekami sveši. "Tie jums ir sveši. Bet tie ir jau pareizi."

Kad atkal stāvēju uz ielas, es sev jautāju: ko īsti šis vīrs grāb? Vai viņš mēgināja tevi iegūt par savu sekotāju? Es visu pārdomāju un man bija jásaka: né, ne mazākajā mérā. Bet vingrinājumi? Vai tu ar tiem neieiesi kādā necaurredzamā pasaule? Vai tu nenonāksi kāda cita atkarībā? Vai tā nav sugestija? Vai magija? Vai mēginājums tevi ievilkst savā svitā? Veselu mēnesi es nesmu kārtējies pie vingrinājumiem. Tad uzvarēja zināma pienākuma sajūta. Tu nekad par šim lietām nevarēsi spriest, ja tu viņas nepazisi – es sev sacīju. Un cilvēces, ne tik ļoti tavas paša intereses, kā cilvēces intereses šodien no tevis prasa, lai tu tās neatstātu neievērotas. Vai tu negribi iegūt pats savu pierādzi par cilvēku tālēko attītību? Vai Rūdolfu Steinera tu neesi ieraudzījis taisni tādēļ, lai tikai uz šī ceļa iegūtu pārliecību? Vai tu neesi pietiekami vecs, lai sajūstos dross, ka uzmanīgi spersi solus? Tu noteikti nedrīksti neko darīt, ko tu nepārredzi. Tu nedrīksti izdarīt nevienu vingrinājumu, par kura jēgu un nepieciešamību tu nenoproti no paša dzīves, un tu nekas nedrīksti sevi ļaut aizgrābt, kam tu pats neesi izlauzies ceļi ar savām domām. Tātad, tev pilnigi viss jāapgūst ar tavu paša gudrību. Tu tācu aizvien atkal varēsi pārbaudit, vai tu savīgi vai nesavīgi nodomu vadīts ej pa šo jauno ceļu. Tu to varēsi apzīmīgi pārtraukt jebkurā brīdī, kad tev šī lieta sāks likties ētiski šaubīga vai tikai garīgi nepārredzama. Ja tu tā iesi, tev nekas nevar notikt. Tu tad drīkstēsi palauties uz savas dzīves labo Vaditāju. Sādū nozīmē es uzsāku "vingrinājumus" un ari Dr. Steiners pie nākošās sastapšanās sacīja, ka bez tā mēs par šiem jautājumiem nevarējam runāt. Es viņam sacīju, ka es pats viņa vārdus nekud nemedītēju tādā formulējumā, kādā viņš man tos ieteicis, bet formulējumu atrodu pats sevi, protams, pēc viņa mājiena un viņa noteiktās kārtības. Viņš tam pilnigi piekrita un pat palīdzēja man ar to, ka viņš manas domas apdomāja plāšāk un tās papildināja man pilnīgi atbilstošā veidā. Tikai pakāpeniski es ieraudzīju, ka mani aizsardzības pasākumi bijuši par daudz piesardzīgi un ka paša piedzīvotais mani novēd pie Dr. Steinera formulējumiem, kā pareizajiem.

+++

Taisni par "vingrinájumiem" izplatījušies visnepatiešakie un kaitigākie priekšstati, tāpēc par tiem runāsu de talizētāk. Nedomāju, ka caur tādiem vingrinájumiem šā laikā var uzkāpt līdz augstākajām atziņām. Saprotams, tas nav arī kritiens - ar šādiem "vingrinájumiem" nodarboties. Cilvēks aizvien vairāk piedzīvo savu iedarbību uz apgabaliem, kuros to pirmāk nemaz nav gaidījis. Piemēram pie manis pirmā iedarbība bija tāda, ka es miesīgi sajutos daudz veselāks. Vingrinājumi iedarbojās kā dziedinoša pelde vai kā spēcīgi atsvaidzinoši ķermēja vingrojumi. Tikai daudz garīgāki un dzīvību dodosāki. Viss organismus kļuvax dažisks un harmoniski.⁺ Atpakaļ atgriezās pazaudētie instinkti miesīskajai kārtībai. Neirastēnijas parādības atkāpjas. Tad elementāri jāpiedzīvo, ka patiesa dziedināšana no neirastēnijas nepamatojas atslābinājumā un bezdarbībā, bet veselīgas iekšējās darbības stiprināšanā iepretim sairušajai āréjai dzīvei. Tālākā iedarbība bija tāda, ka pieauga garīgā darba spējas. Iespējams, ka šis pieaugums vispirms vairāk radās no tā, ka kļuvu uzmanīgāks pret novirzīšanās brižiem, pret neapzinīgu sapošanu un gulēšanu. Pēc dažiem mēnešiem pie garīgā darba man vairs vajadzēja tikai pusi no tā laika, kāds bija nepieciešams agrāk. Kāds cits vingrinājumu rezultāts bija tas, ka ziedus un augus redzēju pilnīgi savādākus un mācījos tos milēt, lai smalkāk novērotu cilvēkus.

⁺Nelabprāt par šo punktu es runāju vēl sīkāk. Taču tas nepieciešams, lai sagrautu pretinieku izplatītos apmelojumus, ka no Dr. Šteinera mācītajiem vingrinājumiem saslimstot un, ka es esot viens piemērs. Patiesība ir taisni pretēja. Caur garīgajiem vingrinājumiem, kurus man deva Rūdolfs Šteiners, kopā jaunības pārāk jūtīgajā organismā pirmo reizi atmodās patiess dzīves prieks īn atspirdzinoša veselīguma sajūta. Tā ir patiesība. Ja vēlāk mana veselība atkal pastlikinājās, tad tam par iemeslu nav Dr. Šteiners, bet tās ir sekas kritienam kalnos, kad galvas ievainojuma rezultātā garīgais darbs un līdz ar to vingrinājumi tika apgrūtināti. Vingrinājumi nekam nekaitēja, bet taisni pretēji - arī šeit kalpoja dziedināšanai. Tas ir pateicības pienākums pret Rūdolfu Šteinieru to atklāti izteikt iepretim citādu baumu izplatītājiem.

Viss garīgums uzlabojās. Vēl augstākās atziņas parādījās tikai vieglās priekšnojautās, bet tajās piedzīvoju nomieri- nošu drošību, ka esmu už ceļa pie gara. Miesas kaites, iz- nēmot tādas, no kurām varēja viegli izvairīties es nekad ne- pieredzēju, lai gan pie vingrinājumiem pieliku visus spēkus, tik daudz, cik vien ķermenis varēja panest.

Līdzīgi saka visi, kas saņēmuši vingrinājumus no Rūdolfa Steinera. Tie daži, kurus pretinieki grib uzrādīt par slimības pierādījumiem, pie tuvākas apskates parādās kā kritiku neizturoši liecinieki. Pie tā sevišķi ir jáuzsver, ka neviens no viņiem no Rūdolfa Steinera nav saņēmis it nevienu vingrinājumu direktai augstāko orgānu attīstībai. Tādus vingrinājumus Rūdolfs Steiners ir devis tikai dažiem cilvēkiem. Visi pārējie ir saņēmuši vairāk vispāri- gus garīgi morāliskus vingrinājumus, meditāciju teikumus un Bībeles vārdus, pie kuriem katram bija jāsaka, ka no tiem nekādas miesas kaites nevarēja rasties.

Nevienam cilvēkam tādēļ nevar noliegt vingrošanu, ja atsevišķiem ļaudim no tām sevišķos apstākļos radušās kādas kaites. Ja šo salīdzinājumu patur vērā, tikai tad var ie- raudzīt cik spidošs Rūdolfs Steiners izrādījās kā garigais audzinātājs. Viņš bija arī ārkārtīgi uzmanīgs un rūpīgs sa- vos padomos. Kas viņu redzējis, cik rūpīgs viņš tādos mirk- ļos bija — es viņu bieži tādu redzēju un tieši novēroju — tam radās līdzīgs iespaids, ka Dr. Steiners ar modru rūpi- gumu mācās arī to, kas viņam pat neko nedos. Līdz vārdam, līdz tonim šeit viss bija apdomas apvests, maigi garīgi viņš uztvēra lietas bútību un tomēr āreji viņā bija tieša cilvēcība un labsirdība. Līdzīgi kā iemanto uzticību ārstī- kuru redz darbojamies pie slimnieka gultas, tā arī šādās stundās pret Rūdolfu Steinenu izveidojās dzili cilvēciska uzticēšanās.

Esmu runājis ar sintiem cilvēku, kas saņēmuši no Rūdolfa Steinera padomus. Mani vienmēr pársteidza tas, cik daudz cilvēku dzīvju bija izgājušas caur Rūdolfa Steinera dvēseli, kā upurējoties viņš tās bija pieņemis, cik droši un pārskatā- pi tās vadījis. Dažreiz es biju pársteigts, ja man kāds stās- tīja par to, kož viņam Dr. Steiners bija ieteicis — cik zibe- nīgi apgaismojošs bijis šis padoms cilvēka bútībai. Neviens pats pat vissirsnīgākajā sarunā nav stāstījis par kādām kai- tēm, kas būtu izcēlušās no Dr. Steinera padomiem. Visi bez iz-

ņemuma, kas bija sekojuši šiem padomiem, runája milzu pateicības noskaņā. Viņi bija užvēruši nozīmīgu dzives stimulējumu, drošu mājienu augšup, iekšējā dzives priekā, apgaismojošā gara atziņā. Visi bez izņemuma jutās uz droša ceļa pretim garam.

Pasaulvēsturiska stunda ir tā, kurā cilvēkam sava garīgā audzināšana ir jāņem savās rokās. Ja viņš nemācās klūt stiprs garā, viņš top nomākts no ārienes iespaidiem. Meditācija ir vēsturisks pretlidzeklis pret uzbrūkošo neirastēniju. Āri jaunais, garam atbilstošais kults ir stipra un dziedinoša meditācija. Cilvēce vienkārši ies bojā, ja viņa neiemācisies sevi uzņemt spēkus, kurus viņa var vienīgi satvert caur meditāciju, tas nozīmē caur dzivošanu paša bútibā, caur tapšanu no gara spēka. Bet pret šo palīdzību šai veidā un apmēros, vēršas senais garigums, kas negrib cilvēku atbrīvot, bet gan vest atpakaļ uz viduslaikiem, pret šo palīdzību vēršas arī pretrunigā griba, kas ir párak slinka vai bailīga, lai ietu pa patiesi jauno ceļu. No turienes ceļas aptumšojoši naida mākopi, no saindēta naida, kas kavē cilvēkus redzēt un uztvert jauno. Bet - vai tā nav pašu cilvēku vaina, ja viņi vairāk tic velnišķīgajiem pretinieku izkroplojumiem, nekā to liecībām, kas pa šo jauno ceļu gājuši?

+ + +

Pagāja gandrīz trīs ceturtdaļas gada līdz es atkal ieraudzīju Rūdolfu Šteinera. Es toreiz biju rīkojies pareizi, ka uzsāku studijas ar zināmu distanci un mana brivība varēja klūt patiesi drošāka. Vēl vairāk kā antropozofisku darbu lasīšana, jaunajā pasaule mani ievadīja piedzīvojumi, kurus sapēmu caur vingrinājumiem. Tajos ieraudzīju - kā atklājās dziedinošā gariguma valstība, par kuru, diemzēl, es vēl neko nebiju nojautis līdz šim; tajos ieraudzītais man lika atzīt: šī valstība atklājās kā veselīga cilvēku attīstības gaita, kas guļ cilvēcē, tā atklājās aizvien vairāk, lai no manis atkāptos pilnīgi nepamatotās bailes no "okultitā". Ja arī iespāidi no garigās pasaules bija ārkārtīgi primitīvi, tomēr viņi neatnesa baigumu un nervu sabrukumu, ko es biju gaidījis, šie iespāidi nāca kā no gaismas pasaules, kurā visas bailes norimst. Āri tas stiprināja manu uzticēšanos, ka es nekad nepiedzīvoju to, ko biju domājis vai gaidījis piedzīvot, bet gan ko pilnīgi citu. Āri priekšstati, kurus es pats biju veidojis pēc Dr. Šteinera aprakstiem, izrādījās kā neatbilstoši. Turpretī Dr. Šteinera aprakstītajam es bieži atradu apstiprinājumus no kādām citām pusēm. Ar sugestiju it nekur nesastapos.

To deva vingrinájumi, kurus es daudzus gadus gandriž ikgdie-
nas izmēgināju un nekad nespēju tos izpildīt līdz galam.
Tas viss, ko es, dabiski, stāstu neiegrimstot detalās, pa-
kāpeniski izklīdināja aizdomas par sugestiju vai autosuges-
tiju, kuras es sevī nesu tik ilgi, cik vien varēju, un snie-
dza man drošības un patstāvības sajūtu. Bet vispilnīgāko
uzticēšanos mani modināja tas, ka ar vingrinājumu palīdzību
es piedzīvoju negaidītu palīdzību savā personiskajā dzīves
novadā, religijā. Religiskie iespaidi kļuva tirāki, dzīlāki,
stiprāki. Jau tas vien man lika būt Dr. Šteinera parādā
visdzīlāko pateicību. Un cilvēki, par kuriem pēc sava dzīves
aicinājuma rūpējos - netieši uztvēra šo svētību, ari nezi-
nādami no kurienes tā nāk.

Kad es apmeklēju Dr. Šteinera aptuveni 1912. gada augus-
tā, viņs tikko bija atkal noturējis kādu teozofisku svētku
sapulci. Divas dienas pēc sanāksmes beīgām ap 8 vakarā, ko-
pā ar aptuveni desmit cilvēkiem vēl aizvien sēdēju dzīlā
un patiesā godbijibā uzgaidāmajā telpā, vēlēdamies ar viņu
runāt un pretendēdams viņu nodarbināt vēl tālu pāri pus-
naktij. Caurām dienām, tā man stāstīja, viņs bija vienmēr
darbīgs starp cilvēkiem, naktis viņs rakstīja savas miste-
riju drāmas, kuras tad no rīta agri nodeva iespiešanai un
tūdaļ teātra inscenējumu veidā tika izplatītas. Bet Dr. Štei-
ners bija mundrs un dzīvs, bez noguruma ēnas. Baismigās
pūles kompenšēja tas, ka viņs pavadot daudzas bezmiega nak-
tis atpūtai izlietoja tikai dažas stundas. Bez šīm spējām
viņa dzīvē paveiktais darbs jau tiri laika ziņā nevarētu
tikt izdarīts. Bet šis fakts nav saprotams ari no šodienas
garīguma. Vēlāk, 1919. gadā, es kaut mazliet pūlējos šo
miklu noskaidrot. Pavisam lietišķi es uzsāku ar Dr. Štei-
neru sarunu - jaūtādama, vai viņs nevar sniegt līdzekli
ar kuru varētu saisināt savu gulēšanas laiku un pagarināt
darba laiku. Dr. Šteiners tūdaļ iedziļinājās manā jautāju-
mā un tik pat lietišķi pastestīja - "esot" veids, ar kuru
viņs pie katras izdevības nodarbojas - veids, kas pie tā
"palīdzot". Viņš protams zināja, ka es ar savu līdzdalību
to ļaunprātīgi neizlietošu, ari pie sevis ne. Es te vienīgi
nezināju, ka Dr. Šteiners par to jau bija runājis, dodams
mājienu, ka esot tāda koncentrēšanās, kas aizvieto gulēšanu
un kas vajadzību pēc miera samazina uz astoto daļu no pālastā

laika. "Bet to nedrīkst darīt vienmér," sacīja Rūdolfs Steiners, "pa starpu nepieciešams arī īsti izgulēties." Já, tātad esot līdzeklis. Bet slikti pie tā esot tas, ka ar to neviens nespēj nodarboties. Arī es ar to nekad neesmu varējis nodarboties ilgāk kā dažas sekundes. Ja Dr. Steiners par tādām lietām runāja, tad tas tika izsacīts bez jebkādas tieksmes izcelties vai palepoties, vienā skaidrā lietišķības izteiksmē. Neviens cilvēks nevarēja izvilināt viņa noslēpumus, ja viņš tos negribēja atklāt. Un ar to, ka viņš tādus dzīves faktus tomēr līdzdalīja, viņš apstiprināja savas gara mācības stiprumu un lāva ieskatīties cilvēces nākotnes perspektivās.

"Netopiet nemierīgs citu gaidītāju-dēļ", sacīja Dr. Steiners, kad mani ieveda iekšā. "Mēs izrunāsim līdz galam visu to, kas mums jāizrunā." Mani jautājumi atkal sākumā novirzījās uz cilvēka augstāko attīstību. Pie visa, ko es stāstīju un jautāju es sapēmu par visam drošas lietpratēja atbildes. Es nevarēju viņam neko tādu pājautāt, kas viņam jau nebūtu zināms. Tai pašā laikā pat pie sarunām ar nozīmīgiem cilvēkiem daudzi piedzīvojumi lika būt atturīgam, turbieži nebija atrodama izpratne, bet šeit es varēju saskarties tik intīmi un tuvi, vik vien vēlējos, un uz to atbildēja patiesa cilvēcība aizvien párakumā, tas viss modināja uzticēšanos. Bet godbijība pie manis nekādā gadījumā nebija tā pamirusi, lai es īsti nekautrīgi pa starpu varētu jautāt: "Vai jūs tagad, blakus citam, visu laiku arī aplūkojet manu auru?" Gadiem ilgi pie Dr. Steinera man vienmér neatslāba tieksmē tādu jautājumu uzdot, kas vienmér nāca nedaudz negaidīta un tādēļ deva labu izdevību aplūkot cilvēka būtību viņa sīkajās tieksmēs. Rūdolfs Steiners likās to arī labprāt pacieta un deva man kādu aplinkus norādījumu šādā veidā. Toreiz pār viņa seju pártrauca gandrīz nemanāms smaids. "Uz to jau man vienmér sevišķi jāgatavojas", viņš omulīgi sacīja. "Bet pie jums tas nav tik grūti." Pie tā nu es tālāk nejautāju, jo negribēju saņemt atraidījumu. Taču trīs gadsimtās vēlāk es vēlreiz drosmīgi jautāju par auru. Biju sastapies ar vairākiem cilvēkiem, kas no mediālās gaišredzības man daudz ko noteiktu stāstīja par "auru". Diviem no tiem liecības sakrita, bet trešā liecība pilnīgi atšķiras. Nu es jautāju Dr. Steinerm, citu piedzīvoto viņam vispirms nepieminot. Viņa sacītais sakrita ar divu pirmo liecību. Kad es viņam tad jautāju par trešo, viņš atbildēja: "Tas top redzams papildkrāsās. Tās cilvēki dažreiz iestarpina pilnīgi neapzinīgi." Tas izrādījās patiesi, ka viņš konstatēja pie otrā gadījuma, tādejādi Dr. Steinera sacītais saskanēja ar pirmajiem diviem, un trešajam runāja pilnīgi pretīm.

parádijies kāds mans raksts par Kristus darbu. Esīk to aiznesu Dr. Šteineram jautājot - kas tajā, pēc viņa domām, ir nepareizs. "Te nekā nav nepareiza. Bet redziet," un viņš omuligi izņēma no kāda bloka papīra lapu un uzzīmēja uz tās mazu aplīti - "tas esat Jūs." Nu viņš tam blakus ar rūpību un mīlestību uzzīmēja kādu citu aplīti, kas ar pirmo it nemaz nesaskārās. "Tas ir . Ernsts Hekels." Un tad viņš uzzīmēja vienu lielu riņķi, kas apņēma abus iepriekšējos. "Un tā ir teozofija." Viņš varēja arī sacīt: un tas esmu es. Taču viņš izvairījās no vārda "es". Es to toreiz nepēmu vērē, ko viņš man nepārprotami sacīja sūvā amizantajā uzskates mācību stundā, kas man trūkst un kur viņš redz savu pārākumu. Bet gars, kurā viņš runāja, bija tik tīrs un patiess, ka tikai nelga no viņa priekā neko neiegūtu.

+ + +

Kad dažus mēnešus vēlāk Dr. Šteineru redzēju Nirnbergā, biju izdomājis kaut ko sevišķu. Starplaikā ar vingrinājumu pa- līdzību mani aizvien skaidrāk izkristalizējās pārliecība, ka kaut kas tīds - kā dzīvības ķermenis (ēteriskais ķermenis) patiešām ir. Viņam ir savi dzīvības centri, kas nesakrit ar fiziķiem orgāniem un tās it skaidri iespējams izšķirt caur daudzām gariņām dzīvības sajutām. Viņam ir arī pašam savi dzīvības strāvojumi, no kuriem cilvēks līdz zināmai pakāpei var sapent sev spēku. Cilvēks var savu paša dzīvības ķermenī mācīties pamanīt un tad skaidri nojaust - kur šis ķermenis ir labāk izkopts un kur mazāk attīstīts. Nu mani degoši intere- seja, vai Dr. Šteiners pie atsevišķiem cilvēkiem redz to pašu, ko viņi par sevi izzinājuši. Pēc viņa rakstiem tā katrā ziņā vajādzēja būt. Bet varbūt viņam sacīt taisnību, ko es pie sevis esmu sajutis? Taču né, viņam tas taču patiešām jūpamana, jo viņam kaut kādā veidā atklājās cilvēks, kas stāv viņa priek- šā - ko tas domā un ko gaida, viņam taču tas jāvar no otra apziņas nolasīt. Tam pretīm es meklēju nodrošināties ar to, ka mājās visu to pilnīgi nōrdīju, ko domāju esam satvēris, - kas pēc manim domām mani bija sliktāks, kas labāks un ketru domu par to dzēsu, lai mani neko nevarētu izslasīt. Tad, it kā starp citu es jutāju Dr. Šteineram, kāds istenībā ir ēteriskais ķermenis, kuru viņš mani redz - un drudzaini uzsāku domāt par kādām citām lietām. Taču gandrīz izbijos, kad viņš eksakti un droši, kā dabaspētnieks, kura priekšā atrodas kāds objekts, sāka aprakstīt taisni to, ko zināt varēju tikai es viens.

Mana piesardzība nebija bijusi apmierinoša. Vienu gadu vēlāk es šo eksperimentu atkártoju. Uz to mani vilināja tas, ka starplaikā daudz kas bija izmainījies manā dzīvības ķermenī, já - pat diametrāli otrādi. Atkal es uzdrošinājos un jautāju. Dr. Šteiners visos tādos gadījumos vienmēr bija pre-timnākošs un bez jebkādas vilcināšanās uz manu jautājumu atbildēja. It kā nejauši viņš sacija: "Es zinu ka Jūs jau-tājet alkās pēc īstas patiesības." Tad viņš turpināja: "Man par lielu pārsteigumu Jūsos daudz kas pa šo starplaiku ir izmainījies; es to nebiju gaidījis ..." Un atkal eksakti kā dabas pētnieks viņš man aprakstīja pat vēl skaidrāk to, kas man pašam jau ~~ne~~ bija zināms. Dabiski, es to zinu, ka šodienas zinātnieks tādus pārdzīvojumus nebūt vēl neuz-skata par "pierādījumiem". No otras puses es zinu, ka jau-najai paaudzei, kurai spirituālās patiesības stāv daudz tu-vāk, vēl nav īsti saprotams - kā tādus mēginājumus vispār var veikt. Taču es esmu priečīgs, ka to visu nepametu neiz-pildītu. Un man ir pilnīgi dross pamats pieņemt, ka Rūdolfs Šteiners manu rīcību neuzskatīja par nepatīkamu, bet prie-cājās, ka sastapies ar tik uzmanīgu un pārbaudošu meklētāju. No tādiem piedzīvojumiem, kurus bieži līdzīgā veidā atkártoju, protams, aizvien vairāk izkusa visa neuzticēšanās - uz kuru vispirms sajutu visas tiesības. Un ja arī tūdaļ pie katras jaunas izdevības to atkal modri pārbaudīju par jaunu, tad šie pārbaudījumi man taču deva pietiekamu ierosinājumu un pienākumu pa šo pētījumu celu iet tālāk.

Es gribu pasvītrot, ka to, ko piedzīvoju Rūdolfa Štei-nera tuvumā, to es nedrikstu arī pilnīgi noklusēt sarunās par atkaliemiesošanos. Tagadnes paaudzei tādas lietas liekas piedauzīgas, nākošajai paaudzei arī ir tiesības uz to; taču arī šajā jomā daudz ko esmu piedzīvojis personiski un esmu par to pateicīgs. Tālāk nodarbojoties ar antropozofiju, man atklājās doma, kas mani bija dzīvojusi kā bērnā un vēlāk līdz pat 21 gadam - ka es jau vairākas reizes esmu virs zemes dzīvojis. Šī doma vienlaicīgi dzīvoja otru dzīvi bla-kus gara dzīvei, kuru es uztvēru kā evangēliskā mācītāja déls, tā ne ar vienu nekad nebija pārrunāta. Es mazāk nodar-bojos ar pagātnes personībām, kuras vairāk izlikās pārejošas un nepārliecinošas, bet daudz vairāk ar laikmetiem un cil-vēku sabiedrībām, kuriem iekšēji sajutos radniecīgī. Kad es pirmo reizi lasīju pasaules vēsturi - tas bija astoņu gadu

vecumá - man ší radniecība atklájás un kopás tá laika vienmér atkal no dažādām pusēm par sevi atgādināja. Tikai divdesmit viena gada vecumā, kad pilnīgi apzinīgi biju saistījies ar laikmeta garu un vairs neatlika nekādas iespējas šādu dvēseles iespaidu apvienot ar tagadnes uzskatiem, ší atkaliemiesošanās doma ^{pilnīgi} nogrīma. Já, es tikai uzrakstīju kádu rakstu "Süddeutschen Monatsheften", kurá izskaitroju, ka šai domai - es viņu toreiz pazinu tikai tās indiski-teozofiskajā formā - viņas vienkāršibā un uzskatāmībā ir dažas priekšrocības iepretim kristietības eshatologijas priekšstatiem, bet tā nav savienojama ar kristietību un viņas iespaidā dvēselē tikai izpaužas tādas vajadzības ar kurām vajag būt uzmanīgam. Bet nu pamatjautājums uzpeldēja no jauna. Un man bija jáatzīst, ka Dr. Steinera atkaliemiesošanās mācības forma nerunāja pretim manai kristīgajai stājai. Tagad biju spiests atzīt, ka tas, ko Dr. Steiners man bija personiski sacījis par šo jautājumu, izteica to, kam es pats biju ticējis. Uz manu jautājumu viņš tūdaļ nosauca l a i k m e t u, kas man bija labi pazistams, bet tūdaļ pievienoja: "Vairāk par to es nevēlētos runāt. Sie iespaidī man atklājas drosī, ja es tos izsaķu. Párējo es vēlētos vēl tiešāk párbaudīt." Es viņu biju jautājis pēc l a i k m e t a, ne pēc kādas noteiktas personības. Garīgais takts, kas aizvien vairāk izveidojās Dr. Steinera klātbūtnē, man aizvien skaidrāk sacīja, ka par to nedrīkst jautāt. Bet es taču gribēju zināt kaut ko vairāk un tāpēc tam pievienoju: "Jūsu mācība man ir tik sveša, ka es neticu tam, ka kādā iepriekšējā dzīvē mums jau bijušas kādas attiecības." "Tādas arī nav bijušas" - sekoja atbilde. Un nu viņš man norādīja uz piedeību kristietībai un uz zināmām rakstura ipāsībām, kuras viņš redzēja skaidrāk nekā toreiz es un kas man izskaidroja paša dzīves notikumus un tās gaitu, piemēram - mana pirmā sprediķa teksta izvēli, par kuru viņš neko nezināja. Bagātīgo párrunu noslēgumā, jau kājās stāvot, Rūdolfs Steiner man jautāja, vai man nav vēlēšanās apmeklēt kā viesim viņa intimo priekslasījumu, kuru viņš šovakar noturēs Teozofijas biedrībai. Vipam katrā ziņā bija tiesības gaidīt, ka es tam labprāt piekritīsu. Bet es negribēju spert nevienu soli, kas neizrietētu no manis paša nepieciešamības. Un tā es áréji atteicīs no piedalīšanās.

Tas atkal bija viens brīdis, lai mācītos Rūdolfu Steineru iepazīt kā cilvēku. Viņš neaizskāra manu brīvību ar kādu sapīkuma ēnu.

4 + +

Kā ar Dr. Steineru norisinājās tādas sarunas par atkaliemiesošanos (reinkarnāciju), par to būtu vieta vēl pāris vārdiem. Pieņemsim, ka atkaliemiesošanās pastāv, tomēr mūsu kultūras loka labākajiem ļaudim vēl ūdens kā pusjukuši izliekas Lesings un Gēte un vēl ārprātīgāki izliekas viņu apgalvojumi, ka ikviens kaut ko var izzināt par savām iepriekšējām inkarnācijām. Ja nu arī konkrēta personība šai apgabālā nepieder atklātībai un tāpēc šādiem stāstījumiem pietrūkst pēdīgā dzīvīguma un uzskatāmības, tad tomēr tajā veidā, kā Rūdolfs Steiners veda sarunas par atkaliemiesošanos dusēja novēlējums cilvēcei, kuru nedrīkst slēpt. Ne ar vienu elpas vilcienu viņš neglaimoja cilvēku iedomībai. Taisni otrādi - viņš ar lielāko rūpību izdzēsa visu, kas pie šīs cilvēku augstprātības varēja būt histams. Tāpat viņš bija nepieejams katram cilvēciskas ziņķares jautājumam. Es vairākas reizes redzēju, kā citi viņam jautāja. Kā pilnīgi drošs gara cīnītājs viņš nelāvās kārdinātājiem vai nu tieši vai netieši kaut ko izdibināt un bez lielām pūlēm sādus centienus atraiķija. Viņš vadīja uz lietišķām savstarpējām attiecībām un izvairījās no personiskām sensācijām. Tāpēc neviens, kam tikai piemīta kāda klusa nojauta par situāciju, viņam nejautāja: kas es esmu bijis?, tā pat kā nejautāja: kas tu esi bijis? Sādi jautājumi noveda pie tā, ka Rūdolfs Steiners vienu tādu jautātāju uz ilgu laiku nobīdīja pie malas. No Rūdolfa Steinera izturēšanās Krišna Murti lietā bija zināms, ka viņš okultā nozīmē to turēja par pārkēpumu, ja kāds uz iepriekšējo inkarnāciju pamata pretendēja uz kādu autoritāti, un ievēribu. Katram "apzinīgās dvēseles" laikmetā pie viņa mācības jāpiegriežas tikai objektīvas patiesības par cilvēku meklēšanas dēļ un savu pārliecīgumu jāiegūst vienīgi pamatoti. Lai arī apstākļi pricks Rūdolfa Steinera bija vēsturiski grūti, viņš redzēja, ka ir pienākusi stunda, kurā arī atsevišķi cilvēki drīkst vairāk uzzināt par to - no kurienes viņi nāk un kādām dzīves sakarībām pieder. Cilvēks drīz vien savā būtībā nemācētu orientēties, ja viņa gaita savas dzīves attīstībā neizaugtu pālu pāri šai dzīvei. Bet jebkāda, lai arī pa pusei

neapzināta koķetērija ar agrākajām inkarnācijām, rotālāšanās
šajā apgabalā pēc viņa uzskata bija "mēris". Tas ir viņa vairāk-
kārt lietots izteiciens. Tāpēc Rūdolfa Steinera skolas gaitai ir
pilnīgi neiedomājamas tādas lietas, kā piemēram teozofiskajā
liberāli-katoliskajā baznīcā, kur iztirgoja apustuļu un vidus-
laiku svēto vīetas, tā ka tikai dažas veirs atlikušas brīvas
un par to pat atklāti pārrunājot avīzēs.

Reiz es viņam vaicāju - kas par iemeslu tam, ka cilvēki
tik labprāt sevi uzskata par nozīmīgu personību inkarnācijām,
vai tam ir vēl kādi citi cēloņi bez godkāres. Viņš sacīja, ka
šādi cilvēki līdzinājās tādiem, kas sevi tur par ļaudīm ar ku-
riem tikai kopā dzīvojuši. Tas jau šajā dzīvē nozīmējot kritie-
nu. Rūdolfs Steiners konsekventi nicināja savā sekotāju pulkā
visus tos, kuri izgāja uz paštiksmiņāšanos un sehsācijām. Es
pat dažreiz izbrīnījos cik samērā maz laika Antropozofijas
biedrībā Dr. Steiners runāja par atsevišķām inkarnācijām. Katrā
gadījumā daudz mazāk nekā to vēlētos cilvēku egoisms. Bet bie-
ži no Rūdolfa Steinera varēja piedzīvot vētru. To zināja katrs.
No otras pusē Rūdolfs Steiners ikvienu virzīja uz to, lai katrs
pats šajā apgabalā būtu iesākēji aktīvs. "Taču raugieties, lai
jūs pats to izdibinātu." "Lasiel taču par šo laiku vēl, kas
jums pie tā atklājās." "Mēs vēlāk par to vēlreiz pārrunāsim."
Pie viņa man vienmēr likās ievērības cienīgi, cik daudzus no-
slēpumus viņš šajos apgabalojis bija pilnīgi droši un apzināti
noslēdzis un beidzot, lai daži cilvēki par tiem ko pieredzētu
- nēmīs tos līdzī nāvē. Tikai viņš nekad nelāva sevi pavedināt---
dot kādu mājienu. Būtu varējis atgadīties, ka kāds kaut ko va-
rétu secināt no nejaušiem blakus izteikumiem. Bet arī to es pie
viņa nekad nepanāniju. Viņš runāja tikai to, kas varēja palī-
dzēt un izsargājēs pieminēt to, kas nākotnē varētu kaitēt. Va-
jadzēja tikai redzēt kā viņš par ūsiem jautājumiem runāja pil-
nīgi personiskās sarunās. Viņa lielās tumšēs acis kļuva vēl
nodrākas. Ar atbildības apziņu, par kuru vēl lielāku un tīrāku
bijā grāti stādīties priekšā, viņš vilinādamies izrunāja kat-
ru vārdu. Bija tā - it kā viņš būtu iegājis nepredzīmā templi,
kurā viņa acu priekšā darbojās augstākās varas. Izjūtot visas
cilvēces vēlēšanās, viņš redzēja tās drēmu. Ja atkaliemiesoša-
mācība atkal jāatjauno kristīgā nozīmē, tad neviens apzi-
ņīgs gars viņu nedrīkst neapdomīgi Valkāt. Nemaz nerunājot
par visu to, ko par atkaliemiesošanos domāju - es pats sev

bieži iekšēji sacīju, kad par šiem jautājumiem dzirdēju runājam Rúdolfu Steinera: tā bija providence, ka sameklēju tādu cilvēku, kas morāliiski stāvēja pietiekami augstū, lai varētu par šo jautājumu kaut ko zināt un drīkstētu par to runāt, neizraisīdams šai apgabalā nekādas briesmas ne sev nedz citiem, tā ka izvēle nevarēja krist ne uz vienu labāku kā Dr. Steiners. Bet viņa spējas šai dzīves apgabalā darboties ir arī kāds svēts novēlējums ne tikai Antropozofijas biedrībai, bet arī visai cilvēcī.

+ + +

Atkal pagāja pusgads, mierīgu antropozofijas studiju un praktisku mēģinājumu piepildīts, pirms es atkal ieraudzīju Rúdolfu Steinera, kad biju atgricīties Stutgartē pēc ceļojuma uz Šveici. Vairāk par visu man atmiņā palikusi saruna par Jāpa evangēliju. Kad es sacīju, ka Jāpa evangēlija apskaidrotā būtība atklājas tādā veidā, ka pie vārdiem par nāvi Kristus atnāvi runās, un viņam vičās vietas kur sagaidām vārdu "nāve" tā vietā stāv vārds "Tēvs", tad Rúdolfs Steiners man uzmeta ieinteresētu skatienu: "No kurienes jūs to esat sapēmis? Man bija jānoiet ļoti ilgs okults ceļš lai to atrastu. Nu jā - kā redzams to iespējams atklāt arī citādā veidā. Bet - tas ir pilnīgi iespējams - tādas patiesības atklāt arī tīri reliģiskā ceļā." Tad pats no sevis viņš pērgāja uz kādu rakstiņu "Képéc mēs paliekam Baznīcā?", kuru biju sarakstījis kopā ar savu draugu D. Geijeru (Geyer) un biju nosūtījis Rúdolfam Steineram. "Es to izlasīju", viņš sacīja. "Bet es tomēr neticu, ka tas tā notiks." Tad man bija jājautā: kāpēc né? Taču tad es biju párēk dziļi iestiebzis baznīcas cīpās un acumirkļa cerībās. Es cerēju Baznīcu izveidot tieši tādu, kāds biju pats. Tā es zeudēju laiku. Kādas neapsinātas bailes par to pie kādiem rezultātiem novēdis šī jautājuma tālākā iztirzēšana, kas man bija nepatīkumes un vairāk apsinātā tiekšme: es negribu caur Dr. Steinera sapņu nekādu ieteikmi attiecībā uz manu ārējo dzīvi, pirms es no iekšienes neesmu nonācis pilnīgā skaidrībā par viņa pasauli, es vēlījos cik iespējams pats no iekšienes atrast arī ārējās līctas - bija par iemeslu izvairīgai atbildei. "Iespējams, ka mūsu iekšējās vēlēšanās ir labikas par mūsu apstākļiem," es sacīju.

Dr. Steiners tādāļ to saprata un lāva, kā vienmēr tādos gadījumos, sarunai viegli párslīdēt uz citu tematu apspriešanu.

Atkal pagāja pusgads. Man kļuva aizvien skaidrāks, ka liktens prasīja no manis atklātu iesaistīšanos antropozofijas kustībā. Tādai stundai es gribēju būt gatavs. Jo tas nozīmēja visas dzīves un, iespējams, savas līdzšinējās profesijas ziedošanu. Tas cilvēkam, kuram pašam piederēja liela draudze Vācijā, bija daudz grūtāk, nekā jauneklim, kas sajūsmiņāts par jaunu lietu var iestāties tai kustībā, kas mantojusi viņa garu un sirdi. Es redzēju ap sevi cilvēkus, kuri mani uzlākoja ar uzticēšanos un sajutu viņu priekšā nūpietnu atbildību. Lielā viņu daļa, viņu lielākā daļa man nevarēs iet līdzi un piedzīvos pie manis vilšanos. Jo es, salīdzinājumā ar viņiem, tad, kad par ūli lietu pirmo reizi atklāti runāšu, būsu eizsteidzies priekšā jau daudzu gadu garu ceļa gabalu — un viņi tāgad nevarēs man sekot visos manos meklēju-mū ceļos. Tikai tad, ja es par savu lietu būtu pilnīgi drošs, es varētu domāt par ieiešanu jaunā pasaulē. Bet tas manai draudzei nozīmētu satricinošu krīzi. Nebija tā, kā mani pretēnieki to nūl attēlot, ka patstāvības trūkuma vai miesas vājības dēļ es kādu dienu sabruku no rafinētas hipnozes, bet gan gandrīz pīecus gadus es tik labi, cik vien iespējams visu brīvbī laiku, kas man atlika no derba, veltīju antropozofijas teorētiskām un, vispirms, praktiskām studijām un mana atbildība iepretim cilvēcei stipri pieauga un tad man bija tiesības izdarīt izšķiršanos. Kursā gan no pretiniekiem ir tik ilgu laiku tik nopietni pārbaudoši pielicis pūles pie antropozofijas, pirms savas uzstāšanās pret viņu? Kursā no vieniem viņu patiesām praktiski izmēģinājis? Es to tālu esmu atkārtoti piedzīvojis, ka ļaudis, kuri atklātībā iepņem vietu un vārdu, lūdz sev iedot grīmatas par antropozofiju ar naiviem pamatojumiem, ka viņi vēlās par to tuvākajā laikā rakstīt vai runāt. Termiņš bieži ir nosprausts ļoti īss. Lietišķas sarunas ar zinošajiem netiek neklētas, dažreiz pat direkti norādītas. Grāmatu piesūtīšana, kas patiesi varētu ievadīt lietas būtībā, kādā nozīmīgā gadījumā nemaz netika sagaidītas. Tādā veidā pēc manas personiskās pieredzes ir izcēlušies daži noteimi rakstiem, kurus pēcāk atklātībā nopietni uzņem.

Tālu mēs esam tikai 1913. gadā. Kad toreiz ziemas sākumā Dr. Steiners atkal ieradās Nīrnberģā, man bija jau daudz kas

jautājams. Sarunas vienmēr aizritēja tā, ka es stundām ilgi uzstādīju jautājumu pēc jautājuma tādā veidā kā tos pirms tam biju sakártojis. Viņš vienmēr pretimnēkoši atbildēja. Zināšanu krātuves, kuras viņš atvēra, mani aizvien vairāk pārsteidza. Un lielākais pārsteigums man bija tas, ka pirms tam viņš mani ar šīm zināšanām nekad nebija meklējis imponēt. Viņš vienmēr pasacīja tikai tik daudz, cik bija nepieciešams atbildēi uz jautājumu. Pavisam reti skanēja atbilde: "To es vēl neesmu izmeklējis." "Vai es jums drīkstu ko jautāt, doktora kungs?" es biji iesāku. "Jautājiet ko jūs vēlaties," tad viņš parasti atbildēja. Nu jautājums bija atdots atpakaļ un pats jautāja pēc tākas jājautā un ko jautāt. Cik ļoti es vēlāk nozēloju, ka nebiju jautājis pietiekami gudri. Vēl piedzīvoju neticami daudz interesanta, ko pēc tam pilnīgi brīvi varēju pārstrādāt. Jo nekad nevēlējos Dr. Steineram piebalsot. Viņš tikai ~~ja~~ stāstīja un lāva sacītajem iedarboties pašam caur sevi. Atgadījās arī tā, ka pārsteigts no viņa drošajām atbildēm, es jautēju: "Vai jūs savos pētījumos patiesām nekad neklūdāties un tos vēlāk nekorīgējiet?" "Par ko es neesmu drošs, par to es nekad nerunāju." Taču tas mani neapmierināja. "Es domāju, vai jums pēc tam pie precīzākiem pētījumiem pirmie iespaidi un pētījumu piedzīvojumi pie sevis nav ~~jāizlabo?~~" "Jā, bet tad ir jau iepriekš redzams iemesls. Ja es, piemēram, jūs sastopu miglā un jūs nepazistu, tad fakts ir tikai migla, vēl acīm jūs jēsatver." Arī tas mani vēl neapmierināja. "Bet ja jūs tikai domājat, ka esat kādu sastapis, kaut gan istenībā nav sastepts neviens, vai jums pēc tam nav jāsaka - es tomēr klūdījos?" Viņš man raidīja draudzīgu skaticnu. "Jā," viņš sacīja, "cilvēkos es dažreiz klūdos. Bet pie cilvēkiem dažreiz caur dzīvi ienāk kaut kas no ārienes, kas pirms tam nav bijis zināms."

Nejauši sarunā nēs nonācam pie viena punkta, kurā es pārsteigts jautāju: "Ja tas tā ir, kāpēc tad jūs par to nerunājiet cilvēkiem?" "Tāpēc, ka cilvēce ūdien vēl nav uzņēmīga tādām patiesībām." Tādus vārdus viņš sacīja mierīgi un lietišķi nepozēdams kādu tragediju. Tātad bija arī patiesības, kuru saprāsnai cilvēcēi bija nepieciešama ilgstoša audzināšana, līdz viņa būstik gatava, lai tās objektīvi pārbaudītu. Man ir iespaids, kas ~~īzvien~~ vairāk nostiprinājies gadu gaitā, ka Rūdolfs Steiners sevi nesa dažas tik nopietnas pasaules atziņas, par kurām viņš ne vārda nesacīja par saviem sekotājiem. Viņš vienmēr runāja kā

audzinātājs, bet nekad kā kails sludinātājs. Pārējais bija izslēgts. Tik daudz viņš darījis labu cilvēci - nerēķinoties ar pretsitieniem, ar kuriem tā viņam atmaksāja - tik saudzīgi viņš atlāvās skaļi runāt tikai to, kas bija nepieciešams, lai acumirklī apmierinātu kādu trūkumu.

Mana toreizējā sastepšanās ar Dr. Steinenu beidzās ar to, ka viņš atkal jautāja: "Vai jūs nevēlaties Šovakar apmeklēt manu intīmo priekšlasījumu Teozofijas biedrībā?" Lai man būtu vieglāk piekrist viņš draudzīgi piemetināja: "Es pastāstīxsu dažus Jēzus jaunības notikumus, kuri evangēlijos nav atrodami." "Kā jūs to uzdrikstēsieties?" es jautāju. - "Jūs domējet, ka to drīkstētu, ja nebūtu vajadzības?" viņš atbildēja. "Tā ir garīgās pasaules griba, lai tagad cilvēce par šiem notikumiem uzzinātu vairāk."

Vakars, kas sekoja, palicis manā atmiņā kā manas dzīves neaizmirstamākais notikums, kas pacelās tālu pēri šai dzīvei. Saurā, tumšā dubulttelpā, kurā izvietojās toreizējā "Teozofijas biedrība" Zulcbahera ielā, varēja būt sapulcējušies pāri par sints cilvēku. Mazajā uzticīgo grupē, kurv ap sevi bija sapulcinājis Mihaels Bauers bija ne "verenie garā" universitāšu nozīmē, jo neraugoties uz garīgi tik augsti stāvošajiem, cilvēcīgi bagātajiem, dziļajiem un saistošajiem Mihaela Bauera priekšlasījumiem, te atradās tikai daži no Nirnbergas "sabiedrības" un no Nirnbergas izglītoto aprindām, vēl daži uzticīgi antropozofi no tuvuma un tāluma, kuri Dr. Steinera priekšlasījumiem bieži sekoja no pilsētas uz pilsētu - tādi bija klausītāji, kas aizpēna katakombei līdzīgo telpu. Dr. Steiners stāvēja mūsu priekšā - sēdot pirmajā rindā es varēju aplūkot katru viņa sejas veibstu - un stāstīja par Jēzus bērna dzīvi tās attīstībā. Viņa skats bija vērsts pāri sapulcēto galvām, itkā viņš dzīvi reaudzītes uz tēliem, kuri stāv viņa priekšā. Ar lielu noīgumu un ar sevišķi pārsteidzošu nomodu un uzmanību viņš attēloja nedzētās ainas. Atsevišķos brīžos viņš sacīja, iestarpinādams savā runā: "Es precīzi nezinu vai šāda secība ir pareiza; bet viņa man tāda atklājās. Vai: Ar vislielāko piepūli es tomēr nespēju atrast šīs vietas nosaukumu; tan jābūt savai nozīmei, ka tas ir izdzisis." Bijība ar kādu viņš runāja, nenāca no nebrīvības. Pilnīgi godīgs viņš stāvēja ārkārtējā priekšā. Kāds tīrs garīgums strāvoja telpā. Nekas no i z j ú t ā m (cilvēcīgām sajūtām), kurās nekad nav pilnīgi tīres, bet šeit lejup strāvoja

Gars. Tā Dr. Stenors stāstīja, ka jaunajam Jēzum, kad tas pēc piedzīvojuma Jeruzālemes templī bija atkal atgriezies Nācarenē, nākošajos gados atklājās viss kādreizējās Vecās Derības Dieva atklāsmes lielums. Bet vienlaicīgi aizvien spēcīgāk pieauga sāpes par to, ka tam visam tagadnē vairs nebija īstas nozīmes. Apkārtnei nesaprota mas un pilnīgi neizpaustas ūs sāpes dzīvoja viņā - "sāpes, kuras jau pašas par sevi bija lielakas par visu to, ko es jebkad esmu redzējis pie sāpēm cilvēcē." Bet taisni ūs sāpes, kurām bija jādarbojas tieši no iekšienes, viņu brīhišķīgā veidā darīja cēlšķu un bagātināja...

Tas šeit nav mūcu uzdevums, pārstāstīt to, ko tajā vakarā sapēmān caur Rūdolfu Steineru stāstījumā no "Piektā evangēlija" - evangēlija, kas visā pagājušajā ir palicis neiznīcīgs tirā garīgumā un šodien zicina pēc pilnīgas atmošēnās. Vairāk par visu neaizmirstamas man ir acis, kurās mēs tereiz drīkstējām raudzīties, acis, kuras ieskatījās pagātnē. Viņu augošais garīgums izsteroja tik lielu tirību, tik ļoti pārliecinošu patiesīgumu un vienkārību, ka sajutāmies lielākā cilvēces notikuma priekšā. Dažreiz tās klusi un valgi storoja no iekšienes un tād bija tā, it kā tajās mirdzētu izkaurēts zelts. Piepeši man noskaidrojās, ka nepārtraukti biju domājis! ja es reiz pēc nāves ienākšu augstākajā posmā, tad pirmos gadus tajā nevēlētos neko citu, kā vienīgi drīkstēt Jēzus dzīvi vienu ilgu laiku rūpīgi aplūkot ar augstākām acīm. Aizvien atkal visā ūsi situācijā es meklēju vēl nedzirdēto nonest pie skaidras apziņas. Piepeši mani satricināja spalga atziņa, it kā pār mani aiztrauktos elektriskais vilciens - bet tur tāču stāv cilvēks, kurš pretendē uz to, ka var redzēt savā priekšā pagātnes tēlus un ar dzīvu pats par sevi saprotamību par tiem runāt. Kur tu esi? es sev aizvien atklāju. Katrā cilvēciska pērbeude, ja vien tā bija objektīva, rūnāja ūsim ārkārtējam par labu. Vai te nav kas nevešķīgs? Viss noteikosais nevarēja vēl pārliecinošāk runāt par veselījumu. Katrā domā par garīgu nestabilitāti - es tāču kā dzīselu kopējs ar to biju daudz strādājis - ūsi atmosfērā likās pilnīgi nepieņemama. Moraliskā tirība? Mēs dzīvojām un elpojām tajā. Pašaizlie-dzība? Ja būtu jājautā: kā tad jāizskatās tirai dievišķai dāvai? tad tā nevarētu būt citāda, kā to šeit redzēju. - Bet kas tad te notiek? Nerojausta cilvēces nākotnes lieluma sākums? Atbilstošajā laikā sūtīts augstākās pasaules vēstījums? Vēlākajos gadus simtus cilvēkiem būs grūti iegūties mūsu situācijā, cik

daudz nēs toreiz sapēnēm un kā tādi pārdzīvojumi mūs izveda no materiālisma. Jau ūodien aug jauna paaudze, kurai tas neizliekas nekas sarežgīts, kas bije jāpiedzīvo mums - kā varena vesera sitienus pa visu pasaules ēku, kurā dzīvojam. Toreiz es nenonācu ne pie kā vairāk, kā vienīgi iekšēji konstatēju: ja pat izrādītos, ka tas neatbilst īstenībai, tad tomēr, mazķais, tas ir interesantīkais Jēzus romāns, kādu vien esmu dzirdējis un, godīgi spriežot, ticamāks, lai arī vietām mazliet neaptverams. Es biju ļoti pateicīgs, ka drīkstēju to tiešā veidā pārdzīvot, jo ketrā gadījumā pieredzēto paturot tālākai pārdomāšanai, biju sapēmis ierosinājumus, pilnus dzīvīguma un veselības!

Ja iepretim ūiem stiprākajiem galvenajiem iespaidiem es vēl kaut cik varēju nostāties uz sevī garīgajām kājām, tad es tomēr kaut ko paaudēju ro līdzvara pie tā, kas norisinājās tālāk. Rūdolfs Steiners lēnām pameta lasāmpulti, pieņēca pie manis un sacīja: "Tikai es nezinu - kā tas uz jums iedarbojās." Draudzīgi jutjošas bija man pievērtīs viņa acis. Tārā vienkārtība, kādā viņš runāja pēc tādām ārkārtējām garīgām pretenzijām bija tik negaidīta, ka es mācēju strast tikai kādu pavisam nepiedienīgu atbildi. Man vajadzēja visu pārdomāt un tikai tad ko sacīt. Un tomēr man šajā mirkli pāšam bija jāizsaka viens vārds, tā sakot, cilvēces vārdā. Par to es tā nokaunējos, ka nekti vēl uzrakstīju Rūdolfa Steinera vēstuli: viņam man jāpiedod, ka pirmi es vēl pie tā visa nevarēju iepņemt drošu nostāju; bet to es dziļi esmu sajutis: ja viņam ir taisnībs, tad stāvu vienā ārkārtējas gara dēvanas priekšā, un man jābūt sevišķi pateicīgam par garu, kas viņā dots.

Vēlāk es vairākas reizes Dr. Steinernam lūdzu, lai viņš ūos stāstījumus no "Akaša hronikas" turpinātu. Zinādams apstāklus es sagaidīju no tā varenu stimulu cilvēci, ja Kristus dzīves tāli, kas pilnībā nokāps no viņa skaidri redzotā gara, tiks nostādīti blakus evangēlijam. Pasaules kara laikā Dr. Steiners man atbildēja: "astrālā pasaule", viņa zemi ietverotā garīgā atmosfēra ir pārāk nomierīga, lai tajā varētu izdarīt tādus pētījumus. Pēc pasaules kara viņš atbildēja, ka acumirkli citi darbi cilvēci ir spiedīgāki. Viņš redzēja tuvojanies scienciāciskās grūtības un veidoja

savas pasaules saimniecības domas. Viņš redzēja tuvu esam smago bāda trūkumu un dibināja jaunu leuksaimniecību. Viņš redzēja valdošajā zinātnes materiālismā gara trūkumu un pieveda savus sekotājus pie dabas zinātnes jaunā garā. Viņš redzēja pieaugošās jaunatnes vajadzības un pievērsās jaunai audzināšanas sistēmai. Viņš redzēja ūdenas medicīnas bezpalīdzību, sevišķi kas attiecās uz iekšējām un gara slimībām, tāpēc viņš ar varenām jaunām domām deva ierosinājumus kādai garīgi zinātniskai medicīnai. Viņš redzēja religiski-materiāliskā novada aizlaistību un palīdzēja padomu meklējošiem ļaudīm pie drošas religiskas darbibas. Tā viņš no rūms aizgāja, neatstādams vairāk par dažiem fragmentiem no tā, kas kā nirdzoša Kristus dzīve atklājās viņa gara priekšā. Bet vai to arī nepelna pāsudze, kas viņa pirmo devumu, kurā vēl dus tikai liels jautājums cilvēcei, uzpēmusi tādā veidā, ka tā briesmīgi izkroploto tēlu Valkā cauri ilustrētajiem žurnāliem zem virsraksta "Piektais evangēlijs"? Un neviens atzīts religisks vadītājs negrib kaut vai izzināt un pārbaudīt, ko šis cilvēks kā dāvanu atnesis no dievišķas pasaules.

Rūdolfs Steiners man vēlāk gan vairāk cilvēciski stāstīja par saviem pētījumiem Akaša hronikā. Es pie tā uztvēru tikai vienu iespaidu — par stigribu, ar kādu viņš sevis paša sasniegto pārbaudīja pamatodams savu pētījumu un to rezultātu drošību. Viņš, piemēram, sacīja, ka tā esot zīmīga sagadīšanās, ka viņš vēl nevienu reizi nebija iepazīnis augšēmcelšanās parādības Biblē, pirms ar tām sastapās caur saviem pētījumiem. Kā zēnu viņu sūtīja skolā pāri Austro-ungārijas robežai un viņa tēvs, kuram kā "brīvam garām" par to nebija nekidas intereses, lāva tam mierīgi notikt, ka līdz ar to tika izlaista "religijas mācība". Tā viņam bija jāmēģina visu, kas noticis pēc Kristus nāves, vispirms konstatēt caur gara pētījumiem. Kad viņš pēc tam atvēra Bibeli, viņš atrāda, ka evangēliju liecības visos sīkumos atbilst tiem tēliem, kurus viņš bija uztvēris, bet tikai evangēlijā, kā viņš ūdeni stāv mūsu priekšā, sapratnes trūkuma dēļ iejauktas atsevišķas materiālistiskas līnijas (vilcieni). Šīs materiālistiskās līnijas pat esot pamenāmas, piemēram tajā xix. veidā, kā atstāstītas Kristus runas par atkalpārnīkšanu. Kā šķiet pie dažiem apgabae-

liem Rúdolfs Steiners turpināja savus pētījumus gadiem ilgi, pirms par tiem pasacīja kaut vienu vārdu. Dažreiz viņam pietrūka atsevišķas detaļas, kuras viņš ilgu laiku nevarēja atrast. Viņa pētījumi bieži bija kā lúgumi, kas pacēlās pretim garīgajai pasaulei un ne vienmēr viņa lúgumi tika piepildīti. To visu es ņeit, pats par sevi saprotams, nestāstu, lai tas tiktū uztverts kā kādi pierādījumi. Es te līdzdalos tikai subjektīvos faktos, no kuriem atklājās tādu pētījumu gars. Nekad tas nevarēja atbilst istiņam gara pētījumā, lai tos uzsūkot Jaunajai Derībai vai Akaša hronikai piedēvētu ķādu dogmatisku stāvokli, jo pētījumi vispirms visos savos sīkumos balstījās gara dāvanās (gara zēlastībā). Arī ņeit providence rūpējās par to, lai cilvēce patiesi objektīvi varētu pārbaudīt to, kas tai tika līdzdalīts no augstākajiem avotiem, izlietojot visus patiesības līdzekļus, kādi vien tci picejamī. Providence sagaidīja tikai to, ka viņu neatradīs aizspriedumu vai pašapmierinātības, baīliguma vai ērtību mīlestības dēļ. Sodien viņai protojēs, pie tam vēl arī tik primitīviem ignorēšanas un nepatikas līdzekļiem, tie, kam viņa grībēja nodoties. Daudzi no ūsiem gara pētījumiem jāatstāj neizskirti tīk ilgi, līdz atradīsies citi, kas tos izskaidrojot palīdzēs doties uz priekšu. Pēc tam, kad vairāk kā divdesmit gadus es esmu uzsklausījis protestantu teologu domas gan no ortodokso gan no liberālo nometnēm, man radies viedoklis, ka Rúdolfa Steinera atlāto nepām nopietni tāpēc, ka viņš nepieder ne pie vienas no teologiskajām skolām. "Tā ir garīgo pasaļu grība, ka cilvēci teigad par to jāpicredz. Ir jau atklājies - kāls tas vajadzīgs." Ja es papēnu rokās vienmēr vienmūļos un bezpalītīgūs Jēzus dzīves attēlojumus un tos salīdzinu ar Rúdolfa Steinera attēlotu, tad es kaut ko saņemu no šīs "garīgo pasaļu grības". Bet teologi dzīvo tālāk it kā nekas nebūtu' noticis.

+ + +

Ja es kaut ko stāstu parto, kā kopumā uz dvēseles būtību iedarbojās šī intensīvā izskaidrošanās ar jauno garīgumu, tad jāpiemin tas, ka man pašam caur to aizvien skaidrāk atklājās zināmi garīgi likumi un ēri zināmi kļūdu svoti. Tāpēc ūsi stāstījums var būt devums, kas palīdzēs ēri citiem. Tajos gados es reiz saprōju, ka jautāju Dr. Steineram: kas tad patiesi-

bā ir jūsu iepriekšējās inkarnācijas? Viņš atbildēja: Pitagors un Menandrs. Kad pamodos, piedzīvotais vēl dzīvi stāvēja mana gara pricksā. Es jautāju sev, vai tam ir arī kādas atziņas vērtība. Pitagors — tas jau varēja saskanēt, lai gan līdz tam brīdim es parī viņu katrā ziņā apzinīgi nebiju domējis. Bet Menandrs — kas tas tāds? Es atvēru konversācijas vārdnīcu un atredu divus Menandrus, vienu komēdiju dzejnieku, otru retoru. Bet viņi abi bija daivojuši tik tuvu Pitagora laikam, ka tas labi nesaistījās ar citiem antropozofijas uzskatiem. Vai tas iespējams neaūtiecas uz ļēniņu Hālindu, kas piedzīvoja ievērības cienīgas sarunas ar Budu? Nedēļu pēc tam es varēju runāt ar Dr. Steinenu. Es viņam izstāstīju savu sapni. Viņš apvainījās par laiku, kurā ūo sapni esmu redzējis un es viņam to cik iespējams precīzi aprakstīju. "Ar maniem iemiesojumiem tas it nemaz nesaknīt", viņš sacīja. "Bet tajā naktī es ļoti intensīvi nodarbojos, un ne tikai zinātniski nodarbojos, ar Pitagoru un Menandru." "Ar kuru Menandru?" es jautāju un kāroju uzsināt, vai Dr. Steiners pazīst ūos abus, par kuriem es pats biju uzzinājis tikai no konversācijas vārdnīcas. "Tas ir Valodnicks. Es biju nodarbināts taisni ar vienu valodniecības problēmu un tad meklēju ar viņu saslēgties." Pēc dažākiem meklējumiem man bija dots šis mazais notikums pārdomāšanai. Man vispirms bija svarīgi tas, ka es skaidri redzēju — cik viegli tādos garīgos pētījumos iezogas klūdas. Jo īstenībā bija atklājies tikai garīgs iespaids: Steiners, Pitagors, Menandrs. Bet pirms šis iespaids bija tīri izkristalizējies es jau iestarpināju jautājumu par agrākajiem iemiesojumiem. Bet tas izauga no kāda ziņķīgu interešu kompleksa, ko es pats sevi nesu pa pusei neapzinēti. Bet tikai esur ūo uzmēcīgo interesu viss pārīdzīvojums bija kļuvis pietiekami stiprs, lai spētu atspoguļoties apziņā. Kad vēlāk ūo piedzīvojumu aplūkoju visā kopumā, tad es skaidri varēju izšķirt abu sfēru dažādos garīgos raksturās, intereses sfēru un objektīvo sfēru, un varēju iegūt tikai pirmos priekšstātus, lai mācītos atšķirt īstu gara piedzīvojumu no neista. Pie tādiem piedzīvojumiem man atklājās, cik patiess ir Rūdolfa Stenera norādījums, ka noviens nevar nonākt pie drošiem garīgās pasaules

iespaidiem nepaejot garēm "sliekšpa sārgam", kas iekšēji māca patiesi pārraudzīt un konstatēt - kas pie šiem pārdzīvojumiem izceļas no paša cilvēka. Patiesībā abi "sliekšpa sārgi", kas daudziem tik dīvaini izliekas, nav nekas cits kā abi kristīgie grēku piedošanas un ticības pārdzīvojumi, tikai pacelti uz kāda augstāka pakāpiena.

Kēds cits pārdzīvojums ieveda sarunā, kas tika runāta ūsi "sliekšpu sārga" pasaule. Sapni manā priekšā nostājās Rūdolfs Steiners un neatlaidīgi sacīja: "Sakiet A!" Kad es viņam jautāju, izrādījās, ka viņš vēlētos, lai es mācītos garīgos iespeidus pēmt patiesāk (uztvert par reālākiem). "Pie tā garīgajā pasaule atskan burts A," viņš sacīja skaidrodam. Ar antropozofisko skapu mācību es toreiz vēl hebiju pazīstams. Es izjutu ^{sappa} patiesību, bet viņam valodu nesapratu. Cik daudz nozīmīgu mājienu, kurus uzņem sapojot, paīet mums garām, ja nepazīstam valodu, kurā tie top sacīti! "Bet kāpēc jūs sapni izskatāties blonds?" es jautāju. "Tas tā izskatās tāpēc, ka jūs pats esat blonds. Jūsu spēks nav pietiekoši liels, lai izlauztos līdz patiesam priekšstatam." Prasmīgi un droši atskanēja katra atbilde, kas tika dota pie lielām un mazām lietām. Sei runāja tāds, kas ūsi piedzīvojumā bija mājējs: citu iespaidu es toreiz nespēju gūt. -

Sie piemēri būtu pietiekoši. Bet sei, kur iet runa par sapņiem, kas tomēr nav kaili sapņi, es gribētu vēl pastāstīt kādu vēlāku atgadījumu. Septiņus gadus pirms Kristiešu apvienības dibināšanas es redzēju sapni - ka kāpju augstā kalnā. Kādu mirkli es apstājos kāpt un redzēju pa krēisi kādu cilvēku apmetni. Tā bija - Jāņa Millera draude (Johannes-Müller-Gemeinde). Ceļš veda pie tās. Eet viņš neapstājās pie apmetnes, bet gāja tālēk. Man bija jākāpj kalnā pa labi, ar Jāņa Millera draudzes palīdzību, un es kāpjot rāudsījos aizvien uz augšu. Pavisam augšā, kalna galotnē - es tā redzu vēl ūdiens savā acu priekšā - stāvēja Baznīca ar stāvu debesīs tiecoršos torni. Baznīca bija Rūdolfa Steinera celta. Ceļš nebija viegls, bet arī ne pārāk smags. Pēc issa mirkļa es kļuvu par uzkāpēšanu mierīgs. Zīmīgi - kā tādā sapni atspīdēja ne tikai teogodnes patiesība, kas nekad nebija bijusi tik izteiksmīga manā

dienas apziņā, bet arī tāla nākotne, par kuru es vēl neko nevarēju zināt.

+ + +

Un atkāl pagāja vairāk kā gads, iekams es ieraudzīju Dr. Steinenu. Bija sācies pasaules karš un katrs bija aizņemts ar saviem tiešajiem pienākumiem. Saruna, kas norisinājās 1915. gada pavasarī Nirnbergas "Deutschen Hof" bija sevišķi nozīmīga. Dr. Steiners tūdaļ uzsāka runāt par karu. "Es priecājos, ka jūs par pasaules notikumiem domājet pa visam savādāk nekā es", viņš sacīja. "Ko jūs ar to domājet?" es mazliet nedroši pajautāju, "Jūsu spriedumi par karu man nav pazistami". "Nē", viņš sacīja, "tos es arī nedomāju. Bet jums piemīt spēcīgs garīgs jūtīgums pret to, kas norisinās patiesībā." No atzinības, kas atskanēja Šajos vārdos es mazliet saksutrējos un turpināju: "Doktora kungs, tas būtu mīli, ja es no jums uztvertu - kur jūs manu darbību tagad, kara laikā atrodat n e p a r e i z u ." Tas bija pirmsais, mazliet izaicinoši izsprukušais vārds, kas apšaubīja viņa zināšanu par ikdienas lietām. Jo tas, ko es piedzīvoju savā Nirnbergas draudzē, stāvēja pa visam tālu no Nirnbergas antropozofiem (tā viņi tagad saucās pēc atdalīšanās no "Teozofijas biedrības"). Un ka Dr. Steiners par to kaut ko būtu dzirdējis, tas bija augstākā mērā neiespējami. Dr. Steiners tūdaļ izaicinājumu piepēma. "Tas, nav labi, sacīt cilvēkiem: jūs nedrikst ienīst Angliju," viņš sacīja. "Tas cilvēkus uztrauc un tiem nepalīdz. Tād jau labāk ir sacīt: j e jūs esiet iestī vācieši, t a d jūs nedrikst iestī Angliju patiesībā ienīst. Vācieši cīnoties nekad neienīst personā, bet lietu." Tas patiesi bija vājš punkts manā toreizējā draudzes darbībā. Ar maniem cīcinājumiem neienīst nebija apmierināti. Dabiski, es to izteicu un domīju pa visam savādākā formā, jo nojutes cīnotieki stiprs. Bet tas man tāpat neizdevās - izveidot cilvēku pozitīvo ideālu tik lielu un vērtīgu, lai tam neko nespētu paderīt vispārcilvēciskas jātas un vilpojumi.

Bet tas bija sāpīgs punkts arī pie visiem vācu tauču garīgajiem vadītājiem pasaules karā. Viņi to nespēja, vācu trūcts dzīves cīpsai dot tādu gara saturu, lai patiesi labākais vācu spēks tam neapstādināms nenizietu garām.

Pakn.

Pats Frīdrihs Naumans (Friedrich Naumann), kuru mēs jaunie
tik augstu vērtējām, šai vēsturiskajā stundā klūdījās.

Rūpes par to pie Rūdolfa Steinera es pamanīju jau tad,
kad mēs viņa Berlīnes priekšlasījumu laikā tikko bijām uz-
zinājuši par pasaules karu. Pielikumā pie lielo vācu gāru
biogrāfijām, pie Gētes un Sillera, Fihtes un Hēgela viņš
ar sirdi un dvēseli meklēja piepildīt vācu pasaules gārigā
uzdevuma saturu. Sie priekšlasījumi gan pelnītu, lai tie
tiktu izdoti. Ja man jāspriež par šo priekšlasījumu iedar-
bību, kā to sajutu pats, tad varu sācīt: viņos bija tas,
ko ar vīcu sajūsmu varēja uzņemt jaunās vācu sirdis, tur
bijā tas, ko tās meklēja, bez falsoiem topošiem, tas varēja
dot ilgstošu spēku viņu morālajai attīstībai un varēja
ar savu gara lielumu sajūsmināt, jo bija dzimis no patiesa
vācu spēka. Ūn nekas šajos priekšlasījumos nebija tāds,
ko šodien vajadzētu atsaukt. Tas cēlās uguns, kas cauri
siem priekšlasījumiem atklāti un vēl vairāk intīmi tika
atmodināts, bija viens no skaistākajiem Rūdolfa Steinera da-
vumiem. Viens tīrs īstenības aplākojums - kāda Vācija stāv
starp tautām un kāds ir augstākā griba pie tās - kas izpau-
dās pie tā, kļuva par stipru un tīru spēku. Nacionālisma
nemierīgā raustīšanās kļuva par svētu liesmu, kurā kvaloja
gaisma, bet arī upuris. Tālu vācieši klausījās Čemberlenā,
klausījās Traubā un neklausījās Rūdolffā Steinerā. Ar sevi-
kām jūtām jādomā par to, kā tas notika, ka Rūdolfs Steinera
idejas, caur seprotošā un silti uztverošu tulku palīdzību,
tika nodotas korjošajai tautai "Tēvijas mācības" ietvīros.

Nekad es par to no Rūdolfa Steinera nedzirdēju kaut
vai vārdu, kas runātu par viņa ignorānci. Viņa neapmītā un
garā dzīmīsi cilvēkība uz vāciskumu vienmēr palika tāda pati,
bez personīgkas nepatikas piemēras. Bet pretinieki nemītē-
jās izpletīt apgalvojumus, ka Rūdolfs Steiners vāinojums pie
sak'yes Marnes kaujā un līdz arto ir galvenais veinīgais
pie sakāves karā. Stāp viņu un generālitība ūfu fon Holtki,
kas torējāt nemaz nebija Antropozofijas biedrības Iecēklis
un tikai nejauši bija dzirdējis vienu vai otru Rūdolfa Stei-
nera priekšlasījumu, caļojet cauri Koblencei norisinājās kā-
da īsa cilvēciska saruna, kas nemaz nesizskāra militāris lie-
tas: tas ir viss. Kāds gars lab'k sāls Vāciju vēdīt: vai gars,
kas spējīgs uz tādiem apvainojumiem, vai garš, kas runā no

Dr. Steinera priekšlasījumiem, par to pēdējais vārds būs sakēms nēkamībai. —

Kāds cits tās pašas pavasara sarunas temats bija Dr. Steinera attiecības pret laikmeta zinātni. Jau drīz pēc tam, kopš es biju sastapies ar Rūdolfu Steineru, mani pieciecās kāda atbildības sajūta. Man ļoti rūpēja, lai tiktū novērstas tas, ka Rūdolfs Steinera fenomens aizvien paliek nepazīstams, lai viņa pētījumu patiesības varētu darīt atklātas. Savā dzīvē biju sastapies ar daudziem universitātu profesoriem. Es viņus pārdomāju un nonācu pie Osvalda Kilpes (Oswald Külpe). Ar viņu mani saistīja tuvas cilvēciskas attiecības. Kas Osvaldu Kilpi pazina, zināja, ka to rēcīzējā Vācijā būtu grūti atrast otru tādu universitātes profesoru, kas tik rūpīgi filozofiski izkopts, tik fundēts psiholoģijā, ar tik tīru, bezaizspriedumeinu un atklātu raksturu. Kilpes cilvēciskums visiem, kas ar viņu drīkstēja sastapties, bija noaizmirstams, gandrīz svētuma pilns piedzīvojums. Jau agrāk biju jautājis Rūdolfam Steinera — vai viņš piekrīstu kopā ar mani kādu reizi apmeklēt Kilpi un ļaut viņam sevi izjutēt, ja es uzņemtos starpnieka lomu. Es nedomīju par psihologisku eksperimentu tā parastajā nozīmē. Daudz vairāk gribēju izmēģināt, vienam objektīvam tagadnes zinātnes vīram nostādīt pretim Rūdolfa Steinera ārkārtējās spējas un ļaut tiem brīvā sarunā runāt par to, vai nav iespējams atrast tādas metodes, ar kurām zinātne savā veidā varētu pīrliecināties par šiem fenomeniem neko nezaudējot no sevis — bet arī neizturoties netaisni pret fenomena īpatnībām. Mani dzīvoja sajūža: Rūdolfs Steiners nedrīkst nomirt pirms ūsi mēģinājums nebūs izdarīts; tādām izskaidrošanās mēģinājumam starp ūdiennes zinātni un etau-sušajām cilvēka spējām bija jābūt neizsekīmas nozīmības pilnam priekš visas cilvēces. Pie Rūdolfa Steinera es neatredu pretestību. Viņš tikai sacīja: "Bet jau no sākuma es deru uzmanīgu uz to, ka lieta ir ļoti komplikēta. Piemēram viena dievbijīga cilvēka domas atklājībs zilā krāsā, bet arī viena bāķiera domas, kurš pievērsies savai naudei, atklājas zilā krāsā." "Bet kā tad tās ītēķiramas?" es jau tāju. "Pēc konfigurāciju dažādības:" No ūiem vārdiem bija redzams, ka Rūdolfs Steiners zināmā nōrā bija gatavs pat uz eksperimentu.

Nikai tam tē novajedzēja notikt, ka iemīļotais zinātnieks Rūdolfu Steinera párbauditu savā institútā kādos "izmēģinājumos" un nodarbotos ar viņu kā ar kādu atmaskojamu krāpnieku. Vairāk tam bija jēnotiek tādā veidā, lai šo lietu izmeklējošs gars varētu jautāt un brīvā veidā meklēt nonākt pie izpratnes, kā lai zinātniskie pētījumi ūsiem fenomeniem pietuvojas.

Toreiz Nirnbergā Dr. Steiners man vēlreiz apliecināja savu gatavību kopā ar mani apmeklēt Kilpi. Viņš sacīja: "Es uz jūsu ierosinājumu vēlreiz izskatīju Kilpes "Ievadu filozofijā" (O. Külpe "Einleitung in die Philosophie") un neticu, ka viņš pie sava "reālisma" patiesi ūsi lietai varēs atvērties. Aurs ir par bālu. Bet es jums to paziņošu, kad atkal būšu Minhenē." Pēc tam es apmeklēju Kilpi, kas toreiz bija profesors pie Minhenes universitātes, pastāstīju viņam savus personiskos piedzīvojumus ar Dr. Steinera, iedevu nozīmīgas grāmatas un lūdzu viņu - zinātnes un antropozofijas interesēs - iepazīties ar šo līmetu. Kilpe draudzīgi atbildēja: "Ja es to visu nebūtu dzirdējis personiski no jums, es pie ūsi lietas nekeratos klāt. Bet nu es gribu ūsi grāmatas apskatīt." Aptuveni pusgadu pēc tam pienāca vēstule no Dr. Steinera, ka viņš tagad esot Minhenē un ir gatavs pārrunām. Bet kad nu es gribēju ar Kilpi norunāt dienu un stundu, viņš man rakstiskā veidā atteica. Viņš no grāmatām redzot, ka ūsi ar vienu kailu nodarbošanos gar tām it nekas nav darāns. So lietu nepieciešams pamatīgi studēt. Bet tad viņam esot jāpamet visi pārējie dzīves darbi. Un no grāmatām viņš nav sapēmis tik nozīmīgusies paidus, lai tā rīkotos. Pie tam viņam esot pārliecība, ka notādas rīcības arī nekas liels neiznāks. Tā man nekas cits neatlika - kā atsacīt arī Dr. Steinoram. Tas bija vienīgais mēģinājums, kurā es redzēju kādas izredzes uz panākumiem. Bet to ūsi gadījumi nebija nosaidījis Rūdolfs Steiners.

Vēl iepriekš pelna ūsi oficiālās zinātnes atticksme. Tika rakstītas biezas grāmatas par pagātnes mistiķiem. Tika ceļots uz Indiju un tur jautāts pēc jogiem, lai ar tiem vestu sarunas. Bet palika neievērots, ka kaut kas lieļāks dzīvo Eiropas kultūras pasaules vidū, no kā varēja iegūt daudz dzīvākus priekšstatus nekā no pagātnes mistiķiem vai jogien. Tika sasprindzināti skatīts mikroskopos un teleskopos.

Tika izmeklēta katrā vabole un katra komēta. Bet neviens ne-nodarbojās ap retāko cilvēcisko fenomenu, kas par pašu sva-rīgāko - cilvēku, varēja pāsacīt tik daudzpusīgas ziņas; un kas bija tik tuvu. N e v i e n u r e i z i Rūdolfa Steinera mūžā, cik man zināms, nav atnācis neviens cilvēks no atzītās zinātnes, lai sacītu: tur jūs rakstiet tik dīvainas lietas; vai es par to nedrīkstētu jūs vēlreiz izjautāt tu-vāk? No tā, ko viņš rakstīja, nekas netika pēmēs nopietni. Neviens negribēja atrauties no citiem saviem derbiem, ne arī kompromitēties saistoties ar nepazīstamu un neatzītu lietu. Augstākais, gaidīja, lai Rūdolfs Steiners personiski n'ktu un lúgtu sevi pārībaudīt un atzīt. Uzaicinājumi uz pārbau-dījumiem pietiekami skaļi skanēja viņa grāmatās. Ja tas neicdarbojās, tad katrs tālēks solis bija bezjēdzīgs.

Tā zinātnei nepalika nekas cits kā vienīgi nodarboše-nās ar gaišregi no Kēnigsbergas vai ātrzīmētāju no Nirnber-gas. Bet tas viss veda tikai neapzinētos tumšos dvēseles apgabaloš un ne pie īstajām metodēm. Pie Rūdolfa Steinera par transu nebija it nekādas runas. Viņš atklājās brīva, mirdzoša pārāpziņa un ne tumši sapņojoša zemapzi-ņa. Starpība bija tik pat liela kā starp balsu rāketes uz-liesmojumu nektī un saules gaismu dienā.

Vēl gribu vispārīgi piezīmēt, ka man pašam pie Rūdol-fa Steinera likās skaidri redzama attīstība. Agrākajos gā-dos man vēl izlikās, ka viņš labprāt to cilvēku priekšā, kuri nāca pie viņa pēc padoma, apsēdās tā, lai viņam nevaja-dzētu skatīties pret gaismu. Ja viņš pārgāja pie garīgas apskates, tad varēja novērot vienu zināmu sevis noregulē-šanu, kas bieži bija saistīta ar kādu skata reidīšanu. Tad atcerējos par to, kā viņš savās grāmatās raksta, ka nepie-ciešama zināma fiziskās mīses "nosuņestīšana", lai savā priekšā ierindzītu "augstāko būtību." Vēlākajos gādos to novēroju sīgvien retāk un beidzot vairs nemaz. Likās viņš pavissam viegli pārgāja augstākājā apziņas stāvoklī vai vēl vairāk: pie viņa likās cits blakus citam pilnīgi bri-vi un dībiski pastāvēja abi apziņas stāvokļi - gan jēdzie-niskā uztvere, gan garīgā uztvere. Tāpat agrākajos gādos es atceros dažreiz novērojis, ka viņam sarunas sākumā ne-bija viegli atrast pareizos vārdus. Viņš vēl nāca no sa-

viem garīgajiem pētījumiem un bija vajadzīgas dažas sekundes, lai pārietu bēlajā fiziskās dzīves domāšanas veidā. Tad viņš meklēja piemērotus vārdus, arī párteicās un apklausā. Bēc īsas piepūles viņš pērvērtās. Arī šādas parādības vēlākajos gados es novēroju aizvien retāk. Agrāk priekšlasījumu laikā bija daži mirkļi, kuros radās iespaids: tagad viņš aizņemts ar kaut kā cita garīgu aplūkošanu, kas iejaucies starpā. Tad viņš runāja vilcinādamies, it kā pats lēnām nobeigdams teikumu, to izstiepdams arī ar nejaūsiem papildvārdiem. Vēlākajos gados gan bieži pērmainījās viņa skats, kas stingrā gara vadībā varēja mainīties pat pārsteidzoši ātri, likās, ka ārkārtējais viņa skatā tālu iet pa priekšu tam, kas tiek izrunāts. Bet šis ārkārtējais mazāk izlikās kā cita blakus citai esošas parādības, bet gan kā dzīvīnoši saistīta plūsma. Ja es pārdomāju par attīstību, tad no plašajiem novērojumiem varu secināt, ka tā norisinājās loti strauji mums pārējiem par apkaunojumu. — Cilvēci uz to ir tiesības, lai viņai tādi novērojumi netiku slēpti. Es šos novērojumus neturu par drošiem, pirms tie nav salīdzināti ar citu izdarītajiem novērojumiem.

Kilpe drīz pēc šī notikuma negaidīti agri nomira.

Kādā intīmā sarunā Rūdolfs Steiners man tad pastāstīja, ka viņš vēl neesot redzējis nevienu tādu cilvēku, kurš tik spēcīgi pēc savas nāves raisītos no vecā domāšanas veida. Kilpes noraidījums nekādā gadījumā netraucēja Rūdolfa Steinera būt draudzīgi līdzdalīgām pie šī cilvēka likteņa arī aiz šīs dzīves.

Vēl jāpastāsta par kādu trešo sarunu ūjās 1925. Gada pavasara stundās. Meditējot Kristus vārdus, es no ūiem vārdiem biju piedzīvojis kādu stipru iedarbību uz savu ķermenī. Bija tā, it kā ūie vārdi sačītu: ja muns tevi jādzīvō, tad mēs tevi sribām pārradīt. Apziņā ienāca intīmis garīgais ķermeniskums, kas kā garīgs celtnieks stāvēja aiz materiālā ķermeniskuma. Pie viņa notika straujas pērvērtības. Kristus vārdu meditācija kāpinājās līdz pat to stiprai miesiskai uztverei, ja, līdz pat jūtamām miesiskām sāpēm. Līdz piedzīvojums tad bija varena svētuma apziņa, kas tikai ļāva paredzēt — kāda ir patiesa visa cilvēka veselība. Šī pieredze mani vedināja uz domām —

vai tas nebūtu iespējams, ar ūs Kristus vārdu meditācijas palīdzību pasacīt kaut ko par to, kāds Kristus ir izskatījies patiesibā. Vajadzēja tad zināmās robežas tūdaļ apļukot sevis paša ķermeniskumu, kam pie Kristus vārdu iedarbības vajadzēja pieņemt viņa līdzību. Tad Kristus vārdi vairāk vai mazāk skaidri sacīja, kāds varēja izskatīties ķermenis, kurā viņš patiesi bija dzīvojis. Biju par to pārliecināts, ka arī citu cilvēces vareno vārdus varēja tik stipri meditēt, lai nonāktu pie līdzīgas pieredzes, lai arī, iespējams, vājākas.

Vēl neatstāstot šo novērojumu detaļas es jautāju Rūdolfam Steineram: "Vai tas patiesibā ir iespējams, caur kailu Kristus vārdu meditāciju nonākt pie tā, lai varētu pasacīt kāds Kristus izskatījies?" "Kāds tad jūs domājat viņš ir izskatījies?" bija mierīgs pretjautājums, Kad nu es sāku kaut ko stāstīt, Rūdolfs Steiners pārņema manus attēlojumus un vadīja tos tālāk, es varētu tikai sacīt: pie skaidribas. Tas bija tas pats tēls, kuru viņš vēlēk deva svās lekcijās: piere, kas nelīdzinās moderno domātāju pierēm, bet uz kurās bija pārsteidzoši rakstīti būtības dzīlēkie noslēpumi; acis, kas uz cilvēkiem nekad neraudzījās vērojoši, bet kurās kvēloja uzupurēšanās; mute: "kad es viņu pirmo reizi redzēju, man radās iespaids, ka ūsi mute izskatīs tāda, it kā viņa nekad neēstu, bet jau no Mūžības sludinātu dievišķo patiesību." Es izbrīnījies jautāju: "Já, ja jūs ziniet kāds Kristus izskatījies, vai tad nevajadzētu šo Kristus tēlu darīt pieejamu cilvēci?" "Já, protams," atbildēja Dr. Steiners, "Tāpēc es arī kādai mākslinieci Dornahā esmu uzdevis uzgleznot Kristus seju pēc manām liecībām.

Sai acumirkli es jau biju nešaubīgi izlēmis: tuvāko brīvo laiku es pavadīju Dornahā, lai ūs Kristus tēls varētu uz mani iedarboties tuvāk. Vel man nebija padomā iestāties Antropozofijas biedrībā. Rūdolfs Steiners ar mani sarunājoties nekad par to nedeva nevienu klusāko mājienu. Viņš man aizvien piešķira neierobežotu gara brīvību. Bet viņš arī zināja, ka tio nebija mazvērtīgi motīvi, kas mani no tā joprojām atturēja. -

piešķīlējusīs pārsteigums. Tāpēc Jomasa Kristus tēla, kuru viņš patiešām uzcēlījā sākot veidot, tātad iestāja
+ + +

1915. gada vasaras vidū, laikā, kad no tuvējās Elzas atskanēja lielgabalu dunopa un vakaros pa landšaftu spēlējās prožektoru kūli, es sédēju Kristus tēla priekšā Dornahā. Toreiz tas bija tikai Kristus krūšutēls atveidots plastilīnā, kuru Rūdolfs Steiners beidzot bija modelejjis pats. Dr. Steiners mākslinieci bija devis norādījumus, neliegt man jebkurā laikā ienākt ateljē, lai kādu laiku pāsēdētu Kristus tēla priekšā. So atļauju es izlietoju tik tālu, ixi cik nebaidījos mākslinieci traucēt. Tā es toreiz šī Kristus tēla priekšā piedzīvoju evangēliju. Brīziem es tēlu salīdzināju ar evangēliju, brīziem evangēliju ar tēlu. Šī aplūkošana ari deva iemeslu sarunai par Kristus tēlu ar Rūdolfu Steineru. "Bet es sejas tipu nemaz neatrodu kā semītisku, doktora kungs," es sacīju. "Un tomér," bija atbilde, "sejas daļa ap muti un zodu ir semītiska; sejas augšdaļa ir āriskā." "Tātad tā tiesām ir taisnība, ko apgalvo Cemberlens un citi, ka Kristus ir bijis ārietis?" "Protams. Kristū ir šīs abas dabas." Tas izrietēja no Dr. Steinera priekšlasījumiem, kuros viņš bija sacījis, ka tālā pagātnē tika izveidotas divas cilvēces strāvas, vienā āriskās tautas vairāk meklēja dievišķā atklāsmi ārējā pasaulē, otrajā dienvidu semītiskās tautas vairāk pievērsās dievišķā atklāsmei savā iekšienē, un tikai kristietībā ūtie ebi strāvojumi savienojās. Taisni to Rūdolfs Steiners bija dōmājis ar savu atbildi. "Es šo krūšutēlu jau ilgi esmu aplūkojis un labprāt domāju, ka Kristus evangēlijos ir tāds izskatījies. Bet es ļoti izjūtu, ka kaut kas pietrūkst, proti: labsirdības izteiksmes." "Jums ir pilnīga taisnība," atbildeja Dr. Steiners, "es meklēju Kristu satvert kārdināšanas brīdi. Bet labsirdības izteiksmi plastilīns ari neļauj izveidot, jo ar viņu nav iespējams izveidot dzīvas acis. Tāpēc labsirdības izteiksmi es centīos ielikt paceltas kreisās rokas žestā. Ja tas izdosies, tad no šī žesta jā-klūst saprotamam, ka Luciferu ūti labsirdība ir brīvprētīgi atpestījusi no dzīlumiem." Tad Dr. Steiners vēl pastāstīja kāds iemesls viņam licis pie ūti darba kerties. Kristus ideju pilnīgi neizprotot, pimēram, Mikelandželo pašam Kristum

piešķīris Lucifera vaibstus. Tāpēc jaunais Kristus tēls, kuru viņš patiesībā uzdrošinās garīgi veidot, labāk izteiks Kristu.

Kāds grotesks atgadījums Dr. Steineru atklāja vēl no citas puses. Kādu dienu es Dornahā uzpēmu kustīgu ūsēcību teologu, kurš arī interesējās par antropozofiju un vēlējās runāt ar Dr. Šteineru. "Viņš var ar jums nākt līdzi uz ateljē; es viņam tur arī gribu parādīt Kristus tēlu." Kad Dr. Steiners mūs uzpēma un noņēma no plestilīna tēla apsegu, tad pēc ūsa klusuma brizā jaunais viesis ierunājās: "Es atrodū, ka viņš ir līdzīgs vācu kronprincim," viņš labsirdīgi sacīja. Sasodīts! — es nodomāju. Un ļoti sasprindzināti gaidīju — kā to uzņems Dr. Steiners! Ar vienu savīļpojošu pašaizliedzību un iecietību no viņa lūpēm atskanēja: "Tāā? Jūs tā domājet? Iekš kā tad jūs saskatāt šo līdzību?" Mierīgi un draudzīgi ūsi saruna virzījās pretim savam dabiskajam noslēgumam. Dr. Steiners tādos mirklīos, kad viņam tālāka runāšana izlikās bezcerīga, uzvilka kaut ko līdzīgu burvju cepurei. Tad, lci arī frēji viņš palika dzīvīgs, viņš pilnīgi noslēpies mējoja savā īstajā būtībā, kur neviens nevarēja ienākt. Teologs, protams, domāja ar savu salīdzinājumu mums vāciešiem pasacīt kaut ko pieņemamu. Es ar Dr. Steineru nekad par šo atgadījumu vairs neesmu runājis. Bet viņš arī nekad vairs par šo teologu nav jutājis.

Tas bija neparasti skaisti — tā kopā ar Rūdolfu Steineru pilnīgi objektīvi garīgi reaudzīties uz Kristu. Vienu zināmu svešumu, ko es vispirms piedzīvoju pie Kristus statujas, biju pārvarējis. Bet tad man tād kļuva aizvien skaidrāks, ka vairs nekad Kristu nevarētu stādīties priekšā citādu. Savā diženajā skaidrībā ūsi Kristus tēls tālu pārspēja visus citus. Piepeši man iekrita prātā, ka es taču biju bieži vēlējies: "Ja es tikai to varētu zināt — kāds Kristus ir izskatījies! Tas būtu viens liels viņa vārdu iespēida pastiprinājums! Kāpēc gan tas nav iespējams?" Tā atkal bija viena vēlēšanās, kuru engeli bija dzirdējuši. Ja es par to pārdomāju, cik bieži biju nomocijies ar Kristus vārdiem, tad Dornahas piedzīvojums man izliekas kā skaistākais un patiesākais manu kļuso pūļu dievišķais atalgojums. Un ja es domāju par tagadni: vai tam nav nozīmes, ka taisni tagad

nák Kristus téls? Vai manas personiskás ilgas pēc Kristus téla, nebija gābalis no laikmeta ilgām, kas meklēja skaidrību un tai piešķira sevišķu nozīmi, kas meklēja un tiecās pēc vispērcilvēciskā? Vai Dornahas iepaidos nedzīvoja kaut kas no šī laikmeta piepildījuma, kurš no materiālā atkal meklēja garu un viņu nu pilnīgi par jaunu mācījās saprast? Vai pie tā nepiepildījās apsolījums: "Es gribu atkal nākt un mīdot pie jums?" Seit Kristus téla priekšā Dornahā pilnībā sastapas manis paša gadiem ilgie meklējumi ar palīdzību, ko tie drīkstēja saņemt no antropozofijas. —

Sarunas ar Dr. Šteinenu toreiz Dornahā dabiski attiecas arī uz daudz ko citu. Vispirms, piemēram, uz karu. "Vai ir iespējams uzzināt kāds būs pasaules kara iznākums?" es jautāju. "To jau var," viņš atbildēja, "bet tad vajag attiecīties no jebkādas līdzdalības un līdzjušanas pie šiem notikumiem. Tā nevar — šīs lietas vispirms okulti pētit un tad iegūtajām zināšanām ļaut ieplūst visā tajā, ko pāsi darām." Ar rūpīgumu, ar kādu viņš pie šīm lietām darbojās, Dr. Steiners uz papīra zīmēja karti. Belģiju un ziemīļfrancijas piekrasti viņš iesvītroja kā angļu iespaida sfēru. Tā pat tika iesvītrota Vidusjūras austrumu daļa un Bosfors. "Viņi tagad cīnīties par Krieviju," viņš sacīja, "bet tā ir Maja." Vācija tika samazināta austrumos un pie Elzasas rietumos. Tā bija karte, kura pēc pasaules kara kļuva patiesi piepildīta. Tikai Vācija un vācu Austrija viņa kartē palika savienotas. "Par šādu karti Anglija ir sapņojusi jau no deviņdesmitajiem gadiem. Iespējams pat vēl agrāk. To es vēl neesmu pārbrudījis. Tā tam j'notiek, ja notiks Vācijas pretinieku griba." Man tomēr redās iespaids, ka Dr. Steiners toreiz sagaidīja kādu labiku kara iznākumu Vācijai. Pēc kara beigām viņš man reiz sacīja: "Tas tomēr nav tā noticis, kā tomēr bija j'notiek. Bet — kas noticis, tas vienmēr bijis kā nepiediešamīkais." Kādu pusgēdu pēc sarunām Dornahā, apmērma 1916. gada marts, es jautāju Dr. Steinera par visiem pravietojumiem, tos aptverbt. Kāda generāļa veļas sieva Minhenē bija paregojusi miera noslēgšanu maijā. "Sie ļaudis jau kaut ko redz", sacīja

Dr. Steiners. "Tuvākajos mēnešos apstākļu izvietojums patiesi būs tāds, ka miers varētu iestāties. Bet šie cilvēki to nepārredz, ka tam visam ir arī viena pretdarbība."

Ka Šajās Dornahas sarunās daudz kas tika aizskarts no pavisam personiskā, ir pats par sevi saprotams. Atkal viņš pasacīja apmulsinošu taisnību par mani pašu. "Tas ir brīnišķīgi, ka jūs to redzat," no manis izlauzās. Tas bija uz āru izsprucis acumirkļa iespāids, bet vienlaicīgi pie ūsiem vārdiem bija daļa apzinīguma: es gribēju redzēt kā viņš uz ūdu uzrunu reagēs. "Brīnišķīgi?" viņš man draudzīgi, bet nepārprotami noraidoši sacīja, "tā jūs to nedrīkstat uzlūkot. Sīs lietas vai nu redz vai neredz. Bet - ko es zinu, kas šodien kristietībai ir nepieciešams - nu jā, tā ir zēlastība." Tas milzīgais dvēseles savilpojums, kas atskanēja Šajos teikumos, nāca tik nepretenciozi, tik droši un brīvi, ka es nevaru iedomāties neko cilvēciski skaistāku. No tādām scénām bija iespējams izprast, kā caur Rūdolfu Steineru ārkārtējais aizvien atkal pārsteidza un kā viņa cilvēcība caur to aizvien atkel tika nobīdīta nālā. Tas gan saskanēja ar tās sarunas pārmēriņām esot ar tām kādā iekšējā saķstībā, ka viņš taisni Šajā sarunā sacīja: "Ja sevi pašā ēziļi ieskaticies, tad atklājās liecas - par kurām v i s pār nedrīkst runāt." Izteiksmei, ar kuru viņš īpaši pēdējo pasacīja, īstenībā ikvienu, kas viņu uzklausīja bija jādara par atklātu un vienkāršu cilvēku. Nekas no sentimentalitātes, nekas no paštiesēšanas vai slepenas paštiksmīšanās. "Cilvēks Dieva priekšā" - bija jūsaka. Skaidrī gaismā cilvēks pats sevi uzlūkoja, neko no sevis nezaudēdams. Tādā scénā patiesi ir arī viiss tas, kas protestantismu dara lielu: pašatziņas un zēlastības piedzīvojumi. Bet tie bija tikai ierosījājumi, no kuriem patiesi un vareni dzīvē ienāca pilna atklāsme. Ne tāpēc, ka es viņa priekšā sēdēju kā protestantskais teologs, Rūdolfs Steiners runāja to, kas man patika. Bet tas patiesi bija viņa pašapziņas pirmcēlonis: viņš savu misiju sajuta kā kālposāku kristību, un viņš sajutēs kā viņas apzēlots. To biežāk sacīt kā nepieciešams viņš izvairījās tādēļ, ka negribēja caur to zaudēt savu dzīlāko šķīstību.

"Vai tad jūs", es toreiz viņam vaicāju, "vienmēr tā esat domājis par Kristu kā domājat ūdien, arī savā dabaszinātnieka laikā?" "Es atceros," viņš atbildēja, "kā es reiz jau savu divdesmito gadu vidū kādā sarunā par Kristu tā sacīju. Bet tad es gan atkāpos un nogaidīju. Man vajadzēja tam visam iziet cauri. Tā bija karmiska nepieciešamība." "Bet kāpēc tad jūs, kas jau droši agrāk daudz ko zinājāt par okultajām lietām, līdz ētrdesmit gadu vecumam klusējāt?" "Man bija jāizcīna viena vieta pasculē. Par maniem tagadējiem rakstiem tiek sacīts: tie ir aprītīgi. Bet mani agrākie raksti arī ir te
pat. Tos tāču nevar nobidīt pie malas. Man vajadzēja arī lietas sevī pašā novest līdz zināmai skaidrībai, līdz formulējumiem, pirms es par tām runāju. Tas nebija tik viegli. Un tad - es tās nostādīju atklātībai - bija vajadzīga drosme pie tā, lai par tām lietām tik atklāti runātu. So drosni vispirms vajadzēja atrast."

"Vai tad jūs ticat, ka tas antropozofiju nesīs tālāk, ja tiks izdarīts stiprs sitiens pa mūsu kultūru? Vai jūs ticat, ka viņa patiesi var izspiesties cauri kā viena jauna kultūra?" Rūdolfs Steiners kļuva pārsteidzoši nopietns. "Ja cilvēce nepieņems to, ko antropozofija tagad vēstī, tad viņai atkal būs jāgaida simts gadi," viņš sacīja. Viņu likās esam satveris kāds dziļs savīlpojums. Ne kails sērīgums, bet kaut kas kā tiesas mākoņu parādīšanās. Viņš vairs nerunāja tālāk. Es ko tādu nekad nebiju redzējis, kā viena cilvēka dvēsele ietricējās viss laikmets. -

+ + +

Ap 1915. un 1916. gādu mijū no Berlīnes nīca uzainījums, vai man nebūtu nekas pretim, ja mani nūcīnātu par nīcītīju uz "Neue Kirche". Bet - vai tu rīpar mani nevaldīja kādi neporeizi uzskati? Es uzrokstīju: es esmu kļuvis savādīks kā jūs domājiet; pēdējos gados es esmu jau nonācis pavisam tuvu iestāšanās brīdīm antropozofiskajā gara kustībā; un ja arī man nav padomā no konceles sludināt vienkārtu antropozofiju, bet, kā mani sprediķi

to parádis - kristietību, tomér savā atklātajā kontaktā ar antropozofiju es sev gribu rezervēt brīvību, arī pie- mēram, brīvību iestāties Antropozofijas biedrībā; man tas protams ir skaidrs, ka tas būtu ļoti labi, ja tagadējajā aizlauztajā laikmetā uz kādas kanceles Berlīnē atrastos arī antropozofiski orientēts mācītājs; bet varētu būt parēzmas arī citādas domas, tāpēc es visu gribu atklāti pasacīt, kā tas ir. Atbilde bija: es varu ierasties tāds, kāds es esmu. Tas man bija ļoti svarīgi - tā atklāti izteikties. Ja par mani pēc tam cilvēki bieži sacīja, ka agrākais Ritelmeijers ir bijis īsts, het vēlāko viņi noraida, tad viņi to nezināja, ka jau kopš 1912. gada neapzinoties sēdēja pie antropozofijas galda. Antropozofija tik ļoti neizpauðas detaļas pie tā, ko runāju, bet gan iekšējā drošībā ar kuru varēju runāt par augstākajām pasaulem, caur kāpināto iekšējā spēka palīdzību, jaunajās attiecībās ar Kristu.

Tagad tikai kā aktuāls manā priekšā nostājās jautājums - vai man jāiestājās Antropozofijas biedrībā. Jo tas bija droši: ja es tagad n e i e s t ā s o s , bet vēlāk, tad šāda iestāšanās kā "pāriešana" droši vien vēlētājiem un draudzei izliksies kā neuzticība. Ja iestāšanās Antropozofijas biedrībā nozīmētu kādu dogmatisku saistīšanos ar kādiem gara zinātnes pētījumu rezultātiem, tad tā man nebūtu iespējama. Pret dogmatismu jau Beznīcā mena brīvība bija pietiekami smagi izcīnījusies. Bet iestāšanās nozīmēja, kā to īpaši formulēja jaunajā Antropozofijas biedrības programmā 1923. gada Ziemassvētkos, pilnīgi un it neko citu, kā tiesības gara zinātnes pētījumus pieņemt un saistīties ar tām, gribot pie viņiem strādāt Rūdolfa Steinera izpratnē. Tika pieprasīta nevis garazinātnisko pētījumu a t z i ū a n a , bet gan to n o p i e t n a u z p e n ū a n a un apstrādāšana. Bet pievienošanās Rūdolfa Steinera konfesijai man vienkārši izlikās kā pētījuma un pieklājības pienākums, tās neatzišanas un apmelojumu priekšā, kas viņam bije jāpiedzīvo.

+ + +

manas attiecības pret antropozofiju un šos párbaudījumus vest pie zināma nōslēguma.

Kas tad patiesībā aiz tās stāv - vai kāds jauns garīgums, kas ar tādām pretenzijām uzstājās tāpēc, ka dibinās patiesībā - vai viena grandioza maldišanās? Tas bija jaunās. Personiski tas man bija tuvāk - vispirms pēc iespējībāk aplūkot to cilvēku, kurš šo jauno nesa. Man līdz nebija radusies izdevība iegūt par Rūdolfu Steinercu kādu spriedumu kā par cilvēku. Dzīve man bija parādījusi labvēlību, ka biju kļuvis cilvēks, kas sastapies ar daudzām slavenībām un kā dvēselu kopējs nodarbojies ap daudzu cilvēku likteņiem un raksturiem. Viens liels materiāls cilvēku novērtēšanai, tātad, bija jau dots.

Sevišķi biju par to pārliecināts, ka tieksmei uz fantazēšanu un pašapmānu, ja viņa pamatojās uz pārjurtekisko pasauli, satiksmē ar cilvēkiem un sastopoties ar dzīvi, vajadzēja keut kā atklāties. Tam bija jāatklājās kā pilnīgi dīvainais un neticamai personības sadalītībai, kā tā nereti parādījās pie refinētiem gara slimniekiem, vai kā taisni sātaniskai krāpšanai. Cik liels bija mans izbrīns, kad aizvien skaidrāk redzēju, cik droši un skaidri Rūdolfs Steiners pārredzēja un pārvaldīja dzīves mazķos sīkumus. Viņa cilvēku aprakšana bija vienkārši pārsteidzoša. Ka viņš cilvēkos klūdītos, to es piedzīvēju tikai tādā formā, ka viņš uz dažiem lika lielīkas cerības nekā tie spēja attaisnot. Dr. Steiners citos pievērsās pie labākā un mazākais ūsim labajam atbildēja. Viņš novēlēja augstīko uzdevumu un nebija cilvēku, kuram viņš šo augstīko uzdevumu neuztīcētu. Tā viņš izraudzījās labāko un cerēja uz šo labāko, tākai piedzīvotis bieži vien rendēja prieku. Tādēļ gadījumos tas nebija atteikums no Dr. Steinera puses, bet noraidījums no citu puses.

Viens man bija skaidrs: ja cilvēkā valdīja augstprātīga pašaugstinīšanās un varaskāre, tad ilgstošās ikdienas sarunās tas nebije apslēpjams. Cik bieži tas mani bija satricējis, kad pie kāda nozīmīga cilvēka caur caurumu pravīcīcā metēli piepeši atklājās sevītiba un īriķībai vai kad piepeši pie kāda vārda vai mājienu vai intonācijas atklājās bezdibenīs, kas runāja par pašu cilvēku. Ne vismazāko ne viss tā es netiku piedzīvojis pie Rūdolfa Steinera. Zinu to, ka

ar tādiem iztiekuņiem ūodien apdraudu tikai pats sevi, jo to dēļ mani var apvainot par "pretīgu slavinētāju", vai, mazākais, par abstulbotu apmāto. Tomēr tā ir patiesība, ka īstenībā visi cilvēciskie tikumi un uzskati saņem jaunu jēgu un saturu, ja patiesi ierauga Rūdolfa Šteinera. Jo viņš sevi nekad nedemonstrēja, pat vispersoniskajās sarunas, bet paslēpās, kad viņu gribēja apbrīnot un vienmēr zināmā mērā gribēja būt atklāts.

Bija iespējams, piemēram, saņemt vienu jaunu jēgu par patiesīgumu, ja redzēja to tiro eksaktumu, ar kādu viņš atbildēja pilnīgi apsverot ik vārdu, ik tonī, bet bez "diplomātijas", labsirdīgs arī pret neievērojamiem laudīni, kas nevarēja klūt lielki, bet arī bez "laipnības". Nekad es netiku redzējis, ka rēķināšanās ar ērikiem labumiem viņu atturētu runāt nenogrīmetu patiesību. Cilvēki, kas pasaule iepēma kādu lomu un viņam bija nepieciešami, veltīgi gaidīja, ka viņš ar tiem nodarbosies vai izrādis tiem īpašu uzmanību. Kad es reiz ar nožēlu noskatījos, ka viņš lāva aizbraukt cilvēkam, kuram prieks lietas būtu liela vērtība, viņš īsi un energiski sacīja: "Es negribu nevienu cilvēku iegūt."

Gandrīz visus labus runātājus sabojā dāmu pielūgsme. Tā pavedina uz falšām pašapzinīgām intonācijām un falšām niānsēm runā. Tikai Rūdolfa Steinera attiecības ar savām pielūdzējām bija augstākā apbrīna vērtas. Tas bija taisni piepildītas ar atklātāko tirību. Pielūgsnu viņš nesagrāva. Jo viņš zināja, ka pielūgsana ir avots daudz kām augstākam. Viņš arī bija pilnīgi brīvs no girdzīgas bardzības. Bet viņš necieta mazko jūtpilno apakštoni, ja tas attiecās uz viņu. Viņš centās ap sevi seņulcināt cilvēkus, kuri viņu godāja, bet ne tādus, kuri par viņu jūsmoja (Schwärmten, spietoja).

Tā es varētu ilgstoši turpināt. Bet tas nav nepieciešams un citi to neciestu. Seit pietiks arīto, ja sacīsu, ka jo vairāk viņu iepazinu, jo vairāk pieauga uzticēšanās viņa lietai. Daudzkas viņā man bija svešs. Viņš bija pilnīgi citas satversmes cilvēks, nekā es. Bet taisni tādēļ jutos viņa priekšā brīvs un savos vērtējumos drošs.

Aplūkojot Rūdolfa Steinera cilvēcisko personību un iegūstot pret to uzticību, varēju meklēt tādejādi nonākt

skaidrībā par antropozofiju, ka par Dr. Steinera gaišregā spējām meklēju orientēties pilnīgi personiskos gadījumos. Tas arī nebija īsti viegli, jo cilvēciskais takts zināmos apstākļos saistoties ar pamatotu ziņķeri un pētnieka apziņu ļoti traucē. Dr. Steineram šāda mana pieejā nebija nepatīkama un viņš to nekad direkti vai indirekti nenoraidīja vai nenorāja. Seit dabiski nav iespējams nenovirzoties no temata to visu pārstāstīt. Ko es cauri gadiem piedzīvoju, tas beidzot izslēdza ikvēnas ūcas par viņa augstāko spēju faktu. Ar to, protams, nepierādās neklūdība, ne atsacīšanās pie katrais jaunas atziņas no pārbaudījumu atjaunošanas, bet tomēr citas attiecības pret garazinātnes patiesībām tika jau dotas, kad vēl stāvēju pirmo pameautājumu priekšā. Lēni pieaugošā uzticēšanās viņa gaišredzības spējām netika satricināta ne caur vienu nozīmīgu notikumu. -

Tālāka nodarbošanās ar antropozofiju, un, proti, lielēkais, ko tā etnesa bije tas, ka es ar viņas metodēni pats varēju nonākt pie rezultātiem. Antropozofiskā kustība to aizvien uzsvēra: viņa pieder tikai atsevišķiem cilvēkiem, kas to visu redz, bez tā cilvēki nonāk tikai pie primitīviem iebildumiem, ka tas viss esot viens uzsildīts gnozis. "Rādi mums tikai vairākus gaišregus, kuru liccības savā starpā saskan. Tad mēs runāsim tālāk!" Arī šādas rūnas es turu par nēginājumiem izvairīties no patiesiem pārbaudījumiem. Protams, ir tikai atsevišķi cilvēki, kas to visu sajūt. Un blāķus Rūdolfam Steineram neviens no tiem, kurus pazinu, nestāvēja ne tuvu klāt. Bet vai pasaules vēsturē tas ir kas nedzirdēts, vai neparasts, ka etsevišķi cilvēki spējuši tālu izrauties uz priekšu? Vai tāds nav bijis Aristotelis? Augustīns? Gēte? Ar to nevar iebilst vienam lielam cilvēkam, ka viņš ir tikai viens. Tas ir taisni viens pierādījums cik maza loma antropozofijā ir sugestijai - jo neviens neapgalvo, ka redzējis to pašu, ko Rūdolfs Steiners. Bet ir gan daži antropozofi, kuri tā pirmsākumus, par ko runājis Rūdolfs Steiners, ir īsti iepazinuši no pašu pieredzes. Pie šādiem antropozofiem tagad piedelu arī es. Gandrīz ikviens apgabalā, par kuriem Dr. Steiners runājis, bija klusi viņa paša zināšanu pirmsākumi. Bet katrs solis paša izziņā bija darīts brīvs. Sajā pašapziņas brīvibā es stāvēju un varēju no turienes aplūkot Rūdolfu Steineru. Bet kas tad nān vispārīgi varēja pa-

sacit kā tālāk iet iekš tā, kā pirmsākumus nu es tikai pats iepazinu: cilvēka augstākās būtbas locekļos, imaginācijā, inspirācijā, intuīcijā, debesu hierarhijā? Ne jau arējā zinātne. Viņai par to nebija nekādas nojautas. Ko no Indijas te varētu piemērot, tas nāca vai nu no filologu puses, kuriem šai apgabalā nebija nekādas personiskas pie redzes, vai no teozofiem, kas par maz saskatīja tās vakardienas situāciju iepretim tagadnē. Tā palika tikai Rūdolfs Steiners. Katra viņa liecība norādīja uz kādu sākumu paša zināšanās.

Kāda cita nodarbošanās ar antropozofiju bija tā, ka es meklēju izsekot viņas iedarbībai dzīvē. Pilnīgi hipotētiski es viņu te un tur pārbaudīju, pieņemot, ka viņai ir taisnība. Tā man nekas nepalika abstrakts, bet viss kļuva garīgi dzīvs. To nevajadzēja apgūt tikai nepareizā veidā, bet gan tā, kā tas pieklājās. Tād antropozofijas veselīgā iedarbība uz dzīvi atklājās taisni neiedomājamā veidā. Sākumā patiesi radās iespaids, ka gars un daba nonākuši parceizajās attiecībās viens ar otru. Kļuvu patiesi "vesels". Tikai tad ieraudzīju visu negarīgā materiālisma nozēlojojamību, kas bija sagrabusi arī kristietību! Un kļuvu patiess "cilvēks". Jo cilvēka dzīvo patiesi tikai tad, kad viņš ir diyu pasaņu pilsonis. Ja viņš ierauga lielo pasauli pār sevi, kuras locekļi ar savu sevišķu uzdevumu viņš ir, tikai tad cilvēks spēj pilnībā apzināties savu cilvēktapšanas jēgu.

Pēdējā nodarbošanās ar antropozofiju bija tāda, ka izmēģināju visas tai piederošās patiesības un domas, vispirms tās, kurām bija iespējams pieklūt ar zināšanām vai domāšanu - tagadnes patiesības salīdzinot ar antropozofijas patiesībām. Tādā ceļā bieži pierādījās, ka antropozofiju iesākumā biju uztvēris pārlieku abstrakti vai rupjām, kā arī atklājās cik aizspriedumu pilnas ir tagadnes patiesības. Tas nav ēsīt nāsu nolūks, izvadīt pa visiem tiem ceļiem, kurus vajadzēja izstaigāt. Bet vai es tomēr nesacītu par daudz, ja apgalvoju, ka neviens pretinieks antropozofijai nav veltījis nedesmito daļu no tām pūlēm, kuras veltīju tai es, pirms pievienojos pie ūsi kustības? Tas ar ko uzstājās pretinieki, iepretim patiesiem pārbaudījumiem ir kas apkaunojoši diletants, aizspriedumains un baīligs. Citi atkal domā, ka visu

no gaišredzīgā jāuzņem nepārbaudot. Kas nav brīvs no šādas mēptīcības, tam labāk pie lietas nemaz neķerties klāt. Neko nepieņemt nepārbaudītu, bet arī neko nepārbeudītu neno-raidīt, jaut lietām mierīgi nostāties visās patiesības pa-kāpēs, izņemt no tām hipotēzes par tiem novadiem, par kuriem citi it neko nespēj pasacīt, pilnīgā mierā nogaidot - ko domas un dzīve tālāk sniegs: tikai tādejādi nostājoties cilvēks var izšķirties, tā var izcīnīt iespēju iegūt vis-pārēju skaidrību. Un kauju, kā es ticu, uzvarētu antropozo-fija.

Katrā gadījumā tikai toreiz es pirmo reizi ieraudzīju, ko patiesībā nozīmē "pasaules uzskats". Ernstē Hekela aklo-dabaszinātni vai Rūdolfa Oikena (Buckens) dulķainās garīgās runas taču nevarēja nopietni uzskatīt par "pasaules uzskatu"? Jau no estētiskā viedokļa skatā uz šo visaptverošo, garu un matēriju sasaistošo pasaules ainu ir kaut kas ļoti varens. Ja kaut ko zinam par cilvēces gara vēsturi, tad tais-ni varam jautāt: kur tad cilvēce jau reiz kaut ko līdzīgu ir piedzīvojusi? Pie Aristoteļa, Akvinas Toma, bet s e i t bija kas vēl vairāk, patiesām kā viens augstāks abu savie-nojums. Ja visu tīro Garu - ko daudzveidīgi apstiprināja patiesība, ko apgaismoja izskaidrojumi par simtiem detaļu, grandiozo locekļu mijiedarbību, veselīgi nemot vērā dabu un viņas dabisko vienību ar gara pasauli, gara mūžīgo pil-nību savās radošajās attiecībās iepretim visam dabiskajam - ja to visu aplūkoja un dzīvē pārbaudīja: patiesi ar šo pasaules uzskatu varēja dzīvot. Es pats biju gribējis stāvēt tikai pilnīgi tajā, ko iekšēji zināju no Kristus un visu pāréjo biju uzskatījis par sekundāru. Bet Šajā pasaules uzskatā, pat tad, ja es viņu uzņēmu tikai hipotētiski, varēja dzīvot nans kristīgums. Jā, tas ieguva varenu skaid-rību un spēku.

Es nodarbojos aptuveni ar tādiem jautājumiem toreiz, kad stāvēju jautājuma priekšā - vai iestāties Antropozofi-jas biedrībā.

Līdz tam par to ar mani nebija ne vārda pārmijis neviens cilvēks, vismazāk jau Rūdolfs Steiners. Tikai Mihaels Bauers man sākumā bija sacījis, ka varu arī bez iestāšanās pie visa piedalīties. Tādejādi es pats uzsāku par to runāt ar Rūdolfu Steineru. Es sacīju: man nu radusies vēlēšanās

iestāties Antropozofijas biedrībā; bet vai šāda iestāšanās neizsauks uzbrukumus no ārienes Antropozofijas biedrības ļaudīm. Dr. Steiners atbildēja: "Tas ir pilnīgi vienalga vai jūs iestājaties vai neiestājaties, abos gadījumos būs jāpiedzīvo uzbrukumi." Tas bija viss, kas ar viņu par šo jautājumu tika pārrunāts. Tā ir viena sāpīga cilvēces tragedija, ka cilvēks, kura tuvumā varēja saņemt nākotnes brīvības elpu, vēl joprojām daudzu labāko laikabiedru apzinā dzīvo kā varas darītājs, kā sugestīvs burvis, kā magiski-mistisku padomu devējs. Protams, daži sekotāji caur Dr. Steinera pārāko pārspēku sajuta sevis pašu ickšējās drošības satricinājumu. To izraisīja arī tas, ka tika vestas pārlieku vienkāršotas pārrunas par antropozofiskajām patiesībām, notika pārlieku akla sekošana antropozofiskajiem vadītājiem. Tā ir visam lielajam piemītošā tragika. Viņa aizvien atklājās tur, kur parādās kas liels. Bet pie Rūdolfa Steinera nekad nepietrūka uzmanības uz to, lai cilvēki viņam pretim varētu stāvēt brīvi un droši. Viņš priecājās pat par ietiepīgajiem, pat tad, ja redzēja, ka tie traucē kopējās lietas attīstībai. Kā viņš lietas spiedīgo nepieciešamību apvienoja ar uzmanību personiskās brīvības priekšā, parto man aizvien atlika viņu tikai apbrīnot. Ja viņam bija jāizvēlās, tad viņš vienmēr izvēlējās cilvēka brīvību lietas nepieciešamības priekšā. Jo viņš uzskatīja, ka nākotnes cilvēces ēka tiktu zaudēta, ja viņš to celtu uz viduslaiku pamata neviem.

+ + +

1916. gada vidū es Berlīnē naturēju savu pirmo - vēl tikai pagaidu - sprediķi. Kad nākošajā dienā apmeklēju Dr. Steinenu, sev par pārsteigumu uzzināju, ka viņš ūajā dievkalpojumā bijis klāt. Viņš par to uzsāka drāudzīgi runāt. "Pie tā es aizvien piedzīvoju kaut ko sevišķu. Erģēļu spēle sākumā - tas vēl nebija nekas. Kad jūs sākāt runāt visi cilvēki vēl bija sadalīti pa vienam. Bet pakāpeniski sprediķa laikā tie beidzot tika apvienoti kopā. Un uz sprediķa beigām tur bija viens īviengabalains ētertēls. Tas patiesi bija skaisti. Es esmu priecīgs, ka to varēju redzēt, nu es nākšu biežāk, lai redzētu kāda izvērtīsies tālīkā

attīstība." Viņa vārdos atskanēja līdzdalības prieks, kas manai darbībai Berlīnē atvēra vienas aplaimojošas perspektīvas. Bet savu nodomu nēkt biežāk Dr. Steiners tā arī nevarēja realizēt. Drīz viņš sāka nodarboties ar sava laikmeta pasaules krīzes garīgo atrisinājumu un šis darbs pārēma visu viņa laiku. Tā es viņu redzēju vēl tikai divas reizes apbedīšanās, kuras es noturēju pēc Antropozofijas biedrības locekļu vēlēšanās. Abas reizes es pēc tam jautāju Rūdolfam Steineram, kā manā darbošanās izskatījusies "ētera tēlā". Abos gadījumos man bija rādies savs personisks iespaids, ka iepretim svešiem, personiski vienaldzīgiem bēru viesiem, man nekas iekšēji nebija izdevies. Ar mirušā slavināšanu viņus vēl varēja sakustināt šādā Berlīnes "līķu runā", bet ne ar reliģiskām patiesībām. Firmajā reizē Dr. Steiners man sacīja: "Starp klausītājiem izveidojās tikai atsevišķas ētera salas. Vairāk nekas neizdevās." Otru reizi viņš sacīja: "Ar patiesi sērojošajiem jūs nodibinājāt labu kontaktu."

Par savu nācītāja smatu es gandrīz netiku runājis ar Rūdolu Steineru. Es te gribēju godīgi pats cīnīties un antropozofijas ierocinājumiem ļaut darboties brivā veidā. Savas darbības sākumā, kad vēl biju jauns teologs, tas man aizvien bija iekšēji skaidrs - ka man katru dienu jāvadās no savas evangēliskā sprediķotāja darbības un pienākumiem. Apņemšanās būt katru acumirkli atklātam es turēju savā apziņā modru un dzīvu. Bet Dr. Steiners to no savas puses nekad negribēja ietekmēt. Arī ne ar neticību sugestiju viņš nereagēja uz manu tiekšanos pēc brīvības. Man izlikās it kā viņš mani pie manas izpīatnes atbalstītu. Dažreiz es varēju uztvert uzmundrinājumu, ja viņš runāja par "substanci", kas tur esot, un par "labiem meditācijas rezultātiem", kas pozitīvi atklājušies sprediķi. Reiz, laikan gadi 1917.gadā, kad es viņu sastapu ceļā uz priekšlasījumu un dažus solus pavadīju, viņš pats uzsāka: "Man manā dzīves uzdevumā jāaprobežojas ar okulto. To es nedrīkstu pamest. Religija ir Jūsu uzdevums." Toreiz es to uztvēru kā iedrošinājumu turpināt uzsākt ceļu. Sodien uz to atskaitoties, bezķaubīm, es redzu, ka tā atkal bija viena stunda, kurš man vajadzēja vairāk jutāt.

+++

Pirmajā intimajā priekšlasijumā, kuru pēc savas párceļšanās uz Berlīni klausījos, Dr. Steiners runāja par Kristu. No dzirdētā es saņemu spēcīgāko iespaidu, kādu jebkad esmu piedzīvojis. Mazajā, skaisti uzpostajā Antropozofijas biedrības telpā uz Gaisbergstrāses pie runātāju pults stāvēja Rūdolfs Steiners un runāja - kā es to toreiz piedzīvoju - tā, kā par Kristu járunā tagadnes kristiešiem. Viņa vārdos skanēja nekas cits kā pielūgšana. Tas bija bijības pilns, brīvs skats uz Kristu, kas tur bija pavism tuvu, un viņa klātbūtnē cilvēka būtība pati no sevis pārvērtās cēlā lūgšanā. Priekšlasijums ne mazākajā mērā neatgādināja sprediķi, kā arī ne mazākajā mērā neatgādināja lūgšanu. Tas bija kā kāda tīra garazinātniska līdzdalīšanās par kādas augstākas pasaules faktiem, kurus viņš bija saņemis pētījumos un nu tos ļāva brīvi izmantot. Un tik varens bija iespāids, kā Kristus īstenība pati cilvēku ievada pielūgšanā, kas nav nekas cits, kā viņa paša patiesa tapšana. Ne mēcītājs, arī ne pravietis: kādas patiesības zinošais stāvēja mūsu priekšā un ļāva sīs patiesības caur sevi aplūdot. Stāvot šajā patiesības gaismā nevarēju nejust savu samaitīto būtību. Cilvēks, kurš stāvēja mūsu priekšā, runāja par pasauli, kurš viņš pats atradās. Kā fons parādījās daudzi simti sprediķu par Kristu, kurus biju dzirdējis. Tie visi nogrima ēnā. "Mēs runājam, ko mēs zinām, un liecinam par to, ko esam redzējuši." Kāds jauns Kristus pasludinājums stāvēja manā priekšā. Uzaūsa kāds jauns Kristus laikmets. Vispirms atklājās tikai pirmie daudzsoļošie gaismas stari. Par to runāja priekšlasijums pats. Un viņš par to runāja bez jebkādām egoistiskām alkām pēc tā, kam vēl tikai jānāk; tīrajā prasludinājumā atklājās tas, kas jau ir un kas grib sevi dāvāt. Kās to drīkstēja līdzi redzēt, tam vairs nevarēja būt šaubu, ka viņa priekšā stāv patiesi pilnvarots Kristus kalps.

+++

kuru laikā es katru nedēļu varēju noklausīties vienu Dr.Steinera priekšlasījumu, dažreiz divus, tris vai četrus. Bez tam laiku pa laikam pie izdevības es nācu pie viņa ar jaunumiem, jo reķinēšanās ar viņu un citiem prasīja, lai neviens no ūsim iespējām nepaliktu neizlietota. Bet vispirms es varēju gandrīz pēc katra priekšlasījuma divatā ar viņu kādu laiku parunāties Antropozofijas biedrības telpās. Bieži vien pēc tam, kad viņš bija apmierinājis vairāku jutātīju vajadzības un sarunas nonāca galā, viņš vēl cilvēciski omulīgi kavējot laiku stāvēja vai sēdēja kādu brīdi zālē, kura jau bija iztukšojusies. Sajās stundās veidojās tiešs priekšstats par viņa personību. Līdzdalības pilnā cilvēcībā viņš visus uzklausīja, līdzdalīgā cilvēcībā runāja pats.

Bezšaubīm ūjās stundās es roizēm piedzīvoju kaut ko nomīcošu. Dažreiz bija ļoti skaidri jūtams, ka Dr.Steiners labprāt vēl vairāk ko pasacītu par savu priekšlasījuma saturs. Viņš arī par to uzsūka runāt. Bet tad Ātri un saprototīti pārtrauca runāt un tās sarunas bieži palika nenobeigtas. Baidījāmies caur kādu nesaprītīgu vērdu viņu vēl vairāk sāpināt, tāpēc labāk klusējām. Nevarējām pietiekami Ātri un drofi orientēties jaunajā domu pasaule. Tāpēc nereti ūjās sarunu mēģinājumi neizdevās. Atklājās līello cilvēku vientulības tragika — pie kuras neviens tāču nevarēja pamazēt. Dr.Steiners nekad nelāva pie sevis pamanīt kādas vilšanās pazīnes un nesa šo smagumu ar saprototu pacietību. Varat stādīties priekšā kā pie tādām apkaunojuma jūtām (ka nevarēm viņam būt īsti sarunu biedri!) dažreiz iedarbōjās Dr.Steihera draudzība. Tā viņš reiz pēc kāda priekšlasījuma, kurā bija sacījis, ka tuvākajā laikā viņš nevedis nevionu privātu sarunu, tieši piegāja un sacīja: "Tas ko es sacīju, neattiecas uz tuvākajiem draugiem." Tas mani tā apkaunoja, ka izlikos it kā šos vārdus nebūtu dzirdējis. Tad viņš vēlreiz ar klusu uzsvaru atkārtoja tos pašus vārdus un uzmanīgi mani raudzījās, līdz es liku noprast, ka esmu sapratījis.

+ + +

No tiem gadiem gribu pastāstīt dažas vairāk lietišķu attiecību epizodes, kurus varētu būt vispērīgi interesantes.

Atklātība Dr. Steineram vēl joprojām nepievērsa nekādu vērību. Viņš rakstīja nozīnīgākos darbus. Sie darbi tieka arī lasiti tālu ārpus Antropozofijas biedrības ietvariem. Bet neviens pats cilvēks, kura vērdam atklātībā būtu kāds svars, par to skāļi neizteicās. Likās ka darbs ir notiesāts uz nāvi caur klusēšanu. Kristians Morgensterns savas attiecības ar Rūdolfu Steinera valširdīgi un dzīvi atklāja, bet viņā maz kas klausījās un pasaules uzskatu uz kura Māls-tījās viņa dzejiskā brīvība pietiekami nopietni neviens neuztvēra. Dr. Steiners arī apzināti atteicās no jebkādiem grāmatnieciskās reklāmas līdzekļiem. Netika izsūtīts neviens reценzijas eksemplārs, netika izmaksīts neviens atsauksmes raksts, netika publicēts neviens sludinājums. Rūdolfs Steiners vēlējās, lai darbs pasaulē tiktu iepazīts vēc sevis paša vērtības. Tīrība, ar kuru viņš viens pats gandrīz apzinājās esam saistījies, ir kas taisni pretējs tai tirgus kliedzošai reklāmai, kura viņam top pretinieku piedēvēta. Iespējams, ka trešā posma laikā viņa draugi izdarīja klūdas - spiedīgā laikmeta nepieciešamība šeit izskaidro daudzko - bet Rūdolfs Steiners pats bija nevainojami tīrs. Kā viens no tiem, kas patiesi daudz esmu šajā novadā piedzīvojis, varu sacīt: nevar drošāk un izķirīgāk uzticīties garam, kā to darīja viņš. Var mēgināt meklēt pretējus pierādījumus, bet viņš bija tāds!

Tādā gara noskaņojumā man noskaidrojās, ka man jāpacel savu balss, ja vien pastīv cerība, ka tā taps sadzirdēta, mazākais, kādā noteiktā ļaužu lokā. Visai tāi ievēribai, kuru biju ieguvis, pazudu visa vērtība, ja pie izķiroša cilvēces gara vēstures pagrieziena punkta es savu vārdu nemestu svaru kausā!

Tā, pēc Dornahas apmeklējuma 1915.gadā, es uzrakstīju pirmo rakstu sevis paša līdzdibinātajā leikrakstā "Kristietība un tagadne" ("Christentum und Gegenwart"). Raksta nosaukums bija "Dornaha un Elmaua". Es gandrīz pavadīju Johannesu Milleru viņa divdesmit gādu liktens ceļā - no 1895.-1915.gadam. Par viņu jau es biju iestājies tad, kad vēl neviena konsistorija un neviena teologijas fakultāte viņu nebija pēmušas nopietni. Es nenoliedzu, ka toreiz ilgstoši no viņa

biju gaidījis vairāk, nekā viņš pēc tam varēja piepildīt. Viņa piedzīvotais augstākais "Pats" (Selbst) cilvēkā, viņa norādījumi uz augstāko "Patiessību" un uz "Orgānu" man likās kā jauna religiska laikmeta iestāšanās. Un taisni tas, ka es no sākuma biju pārlieku lielas cerības līcis uz Johanesu Milleru, mani darīja tik uzmanīgu iepretim Rūdolfam Steineram. PEC Dornahā piedzīvotā, man nu radās vajadzība garā nostraigāt uz Elmau pie Johannesa Millera, lai iegūtu dzīvu salīdzinājumu, iezīmētu drošas garīgas līnijes un iekšējo izskaidrošanos novestu pie lielākas skaidrības. Taču ar šo pirmo rakstu par Johannesu Milleru un Rūdolfa Steineru es gribēju tikai ievingrināt spalvu.

"Kunstwart" man likās kā izejas vārti, piemēroti iziešanai atklātibā. Sajā izdevumā caur saviem religiskajiem rakstiem biju ieguvis zināmas autora tiesības. Pie tā es liku cerības, ka antropozofijai beidzot tiks pievērsta atklātības uzmanība un viņa tiks nopietni uzņemta. Dr. Steiners par manu nodomu uzzināja tikai tad, kad viņu lūdzu prīms raksta publicēšanas to noklausīties, lai varētu izsargāties no iespējamām klūdām. Kamēr viņš klausījās (tam viņš labprāt piekrita) es viņu uzmanīgi vēroju, lai nepalaitu garām nevienu niansi pie viņa reakcijas uz manis lasīto. Viņš sēdēja man pretim vēsā objektivitātē un likās ne vairāk pievērsis garu un interesī uzklausīšanai, kā tas bija ~~xxjūnīgus~~ nepieciešams. Raksts nobeidzās ar télojumu, kuram vajadzēja iedarboties kā skāliem klauvējieniem pie klusēšanas pilsētas vārtiem: "... Kad Ničē ar savu apdzisušo garu dzīvoja Veimārā, tad nemā pie viņa atnāca kāds jauns cilvēks, ko Ničē pats vairs neapzinājās pazīstam. Ar savām nierīgajām, plāfi atvērtajām acīm Ničē pāri viņam raudzījās tukšumā. Kurp? Vai viņš meklēja pārcilvēku? - Iespējams, vēlākās paaudzes par šo sastapšanos runās kā par vienu zīmīgu cilvēces vēstures simbolu."

Kad biju beidzis lasīt, es raudzījos cik vien uzmanīgi varēdams uz Rūdolfu Steineru. Gandrīz nepacietīgi viņš man par pērsteigumu jautāja: "Kas tad ir šis jaunais cilvēks?" "Tas taču esat jūs, doktora kungs!" es sacīju. "Ak tā," viņš atbildēja, "bet tas nenotika Veimārā, bet Naumburgā." Tas man šeit bija ārkārtīgi interesanti, kā

viņš caur geogrāfisku kļūdu, lāva noprast to, ko domāja pats - un kā viņš pēc manā paskaidrojuma tik pat droši un pats par sevi saprotami uzņēma vēsturisko notikumu, kuru izteica raksts. Tas bija iespējams tikai pie pilnīgas nemākslotības un vienlaicīgi pie pilnīgas pašskaidrības (pašdrošības, selbstgewiñheit). Kas sekundi sekundē, līdz pat acu plakstu kustībai varēja līdzi piedzīvot tādus brīžus, tas gan var sacīt kaut ko par to, kas vienā cilvēkā ir. Bija tā, it kā garu koris telpā ēukstētu: tas ir patiesi, ko tu saki! Un patiess ir arī tas, par ko tu saki! Bet ar to pašu vieglumu un brīvību, ar kuru Rūdolfs Steiners uzņēma šo vēturisko titulu, viņš tādāļ arī pārgāja pie pārējā. Tagad kādu brīdi viņš pārdomāja rakstu tā sakarībā. Viņa bālā seja, no kurās bieži redās iespaids, ka aiz tumšās ādas asinis top baltas caur citiem strāvojumiem, kluva gandrīz jūtēmi vēl gaišāka. Tad viņš domīgi sacīja: "Raksts ir viens darbs. Ar šo rakstu jūs esat darījis darbu. Tāpēc es jūs neņemu ļaunā. Bet rakstu nepieņems." "Kunstwart" redakcija šo rakstu toreiz tomēr pieņēma, bezšaubām par to cenu, ka pati no sevis tajā izsvitroja visu sākumu. Bet arī sakropļotā veidā šis raksts dažiem, kā vēlāk esmu dzirdējis, kluva par pirmo vadoni uz antropozofiju.

Drīz pēc tam es nodarbojos ar kādu rakstu priekš "Christliche Welt", kam es tuvu stāvēju. Es lūdzu Dr. Steineram, vai drīkstētu viņam šo to pajautāt par viņa dzīves attīstību, lai par to kļūtu labāk informēts. "Atnāciet kādu reizi. Es jums sīki pastāstišu." Kad es atnācu, viņš sacīja: "Vai jums nekas nebūtu pretīm, ja es pie tā pieaicinātu arī doktora Kundzi?" Tā nu es Dr. Steinera varēju uzklausīt vairāk kā stundu, censdamies viņa stāstījumu cik iespējams retāk pārtraukt ar jautājumiem. Redzēšanas spējas viņā bija pamodusās jau agrā jaunībā, kad viņš par kāda tuvinieka nāvi uzzināja pats caur sevi vēl pirms tam, kā par attiecīgo faktu pienāca rakstiska ziņa - taču tas viss ir aprakstīts Rūdolfa Steinera grāmatā "Dzīves gājums", kurā atrodas viss tas, par ko Dr. Steiners pats vēlējies līdzdalīties ar atklātību. Un antropozofiem bez tam vēl ir pieejamas manuskriptā "Dzīves apraksta skices", kurās aprakstīts aptuveni tas, ko es toreiz drīkstēju piedzīvot,

protams, tikai daudz intímēk un personiskāk. Visiespaidīgākais bija tas, kā viņš runāja par lielajiem skolotājiem, kas bija krustojuši viņa celu. Arkārtēji gara laudis, atklātībai pilnīgi nepazietami, īstajā vietā un stundā viņam bija palīdzējuši izšķiršanās gados pie viņa atziņu un spēju attīstīšanas, viņi bija stāvējuši kā krustvecāki pie Rūdolfa Steinera dzīves misijas atspīdēšanas. Lai arī Rūdolfs Steiners par to īpaši nerunāja, man radās iespāids, kā tāda dzīve ilgstoši tikusi sagatavota, kā īstajā mirkli ir sūtīta vajadzīgā palīdzība, kā viss apvienojās pie viena pasākuma, kā guļības pilnas zināšanas aktīvi iejaucās cilvēces vēsturē. Arējai pasaulei par to nav nekādas nojaunas. Vienu cilvēces vadītāja dzīve, kurš saņemis misiju no augstākajām pasaulem ir mākslas darbs, pie kura kopīgi strādā engeli un cilvēki. Zīmīgi bija tas, ka taisni degtās tas noskaidrojās, ka cilvēcei patiesi šādi gara vadītāji ir, kas rūpējās par savu apslēptību un neredzāni darbodamies vada cilvēces vēsturi. No tā, ko toreiz Rūdolfs Steiners stāstīja, varēja iegūt priekšstatu par to, kas kā nezināmais aktīvi iejaucies Jēkaba Bēmes dzīvē un kas parādījies kā Dieva draugs atceroties Taulera dzīvi. Tikai šie augstākie vadītāji viņu pieveda pie lielā zemes uzdevuma, laujot to aizvien skaidrāk un apzinīgāk atzīt. Tik pat sveša ēri pasaule izlikās par viņu domējot ikdienišķajā pasaule, cik tuva un mījīga, ja par to runāja Rūdolfs Steiners. Sevišķi neaizmirstams man ir skatiens, ar kuru Rūdolfs Steiners runāja par ūsiem abiem gara cilvēkiem: "Tās bija ļoti ievērojanas personības!" Viņa acis it kā kaut kam ilgstoši reaudzījās pakaļ. Un viņa skatienā bija jaušama godbūvība ar kuru viens viens liels zinošais apveltīja kādus citus lielos. Kā viņš reiz piepeši bija izglābīties no kāda "neistara", kurš bija ^{pie} viņa darbojies ar tādu nozīmi, lai "īnestu nāvē", par to viņš man pastāstīja vēlāk. Uz manu jautājumu vai kāds no ūsiem abiem vēl dzīvo un vai viņš tos reizēm sastop, Rūdolfs Steiners atbildēja; "Tas man nav vajadzīgs." Viņš jutās spējīgs pavism droši katrā laikā atjaunot garīgu sastapšanos arī ārpus pašreizējās tagadnes. Reiz vēlāk man tomēr izlauzās jautājums: "Bet kur tad tagad īstenībā ir cilvēces "iesvētītie", ja tāds

darbs kā jūsējais ir likts uz spēles?" Tad viņš sacīja: "Tagad mēs esam nonākuši pie tā, ka augstākajām patiesībām cilvēci jāsatver caur viņas domām." "Ja jūs šodien sa- staptos ar iesvētīto, jūs pie viņa, iespējams, nesaskatītu to, ko meklējet. Viņu uzdevums vairāk attiecās uz agrīkajām inkarnācijām, Tagad turpretim jātop spiritualizētām cilvēku domām." "Vai jūs nejūtāties savā dzīves uzdevumā pilnīgi viens?" es jautāju atcerēdamies attīlumu, kāds mūs no viņa skīra. "Es nejūtos vientuļš," bija mierīga atbildē. Tik daudz pastāstīja tādas stundas, kurās drīkstējām aplūkot vienas tādas dzīves pamatus.

+ + +

Līdz ar manu rakstu "Christlichen Welt" numurā "Par Rūdolfa Steinera teozofiju" izraisījās vēl kāda Dr. Steinera piezīme, dom'jot par atzīto Ludvigu Laistneru, kas bija nonācis uz līdzīgu ideju pēdām. Kad raksts bija publicēts, viņš sacīja: "Ja tagad būtu tikai pieci, kas tā varētu stāvēt ar spalvu priekšgalā kā jūs, tad mēs izleuzīsimies!" Sajos vārdos bija prieks. Raksta atturīgais tonis, kas taču nevēlējās neko citu no lasīt'jiem, kā vien nopietnu uzņemšanu un pēraudīšanu, bija tam taisni piemērots. Bet tad es patiesi apbēdināts redzēju, ka pret manu rakstu parādījās kāds Johanna Millera raksts, kas jūtpilnos topos pasvītroti brīdināja no entropozofijas. "Tagad, kad beidzot kaut kas par antropozofiju ir parādījis atklātībā, nāk tās vīrs un visu izposta." "Es rakstīsu vēl vienu rakstu pret viņu," es sacīju. Dr. Steiners, kā likās no tā pārlieku daudz nesagaidīja. "Jūs to patiesām gribat?" Pretraksts pret pretrakstu ir nepateicīgākais, kas vien var būt. Neviens viņu vairs neliecīs. To es arī pārējā raksta pieredzēju.

No tās nedēļas pāri policis dzīvā atmīpā, kā Dr. Steiners pret mani izturējās tā, it kā pēc paugstināšanas pakāpē. Viņa piekrišana mazāk nūca no vārdiem, kā no uzticības izpausmes. "Pēc tam, kad jūs ar rakstu tik labi izrikojāties, es jums dudu tiesības pēc paša epsvērumiem piedalīties pie jebkura nomaniem intīmājiem priekšlasījumiem, pie kura vien gribēsiet." Jums vairs nevajadzēs jautāt pēc atlaujas." Vienā rindā ar Ber-

līnes draugiem tādiem kā Rūdolfs fon Košickis, Emīls Boks, Ebehards Kurras es tādejādi varēju atvieglināt ceļu uz Antropozofijas biedrību. Citi nevarēja atrast pieslēgšanās iespēju. Man bija pársteidzošs tas, cik skaidri to paredzēja un izteica Dr. Steiners: "Es neticu, ka viņš nēks. Viņa intelektuālisms viņam liks celā šķēršļus." - Reiz Dr. Steiners man par pársteigumu piepeši kādā atklātā priekšlasījumā pieminēja manu rakstu "Christlichen Welt", kā tādu, kurš pareizi atainojojot ūodienas patiesību. Pēc priekšlašījuma viņš pienāca un sacīja: "Jums tāču nav nekas pretim, ka jūs nosaucu? Tā jau tam tagad jēbūt, ja mēs gribam kopīgi strādāt." Viņš pie šīs pats par sevi saprotamības, kas mani varēja tikai pagodināt, it kā izlūdzās piekrišanu.

Tajā laikā es uzrakstīju vēl vienu rakstu par "Maksu Desjē (Max Dessoir) un Rūdolfu Steineru". Berlīnes zinātnieks savā grāmatā "Par dvēseli viņpasaulē" nodarbojās ar tiem pašiem apgabaliem, kuros Rūdolfs Steiners bija kā mājās. Rakstu biju uzrakstījis, bet nebiju vēl atradis nevienu žurnālu, kurš to varētu publicēt. Nu tikai es pamaniju, cūk līe lū uzmanību Rūdolfs Steiners pievērsa tam, lai atklātībā par antropozofiju tiktu runāts pareizajā veidā. Tūdaļ pat ar siltu līdzdalību viņš man nosauca vairāk kā pusducī ūornālu, kuros būtu "labi", ja parādītos kāds raksts par antropozofiju. Firnām kārtām viņš toreiz nosauza "Preußischen Jahrbücher". Bet māns mēģinājums tur publicēties beidzās neveiksmīgi. Man atrakstīja, ka es par daudz fokusēju uzmanību uz kontrestu starp Maksu Desjē un Rūdolfu Steineru; bet atklātībai daudz vairāk interesējot tas, kurā vietā abi vīri ir vienos uzskatos; un vispirms atklātībai interesējot arī tas, ko par Rūdolfu Steineru saka tāds gars kā Desjē. Ja es uzņemtu rakstu pārstrādāt šajā garā, tad to labprāt pieņemtu. - Tātad bezcerīgi! Šis raksts tika vēl pieņemts "Süddeutschen Monatsheften". Bet tad "Steinera piekritējam" noslēdzās redakciju durvis. Tas pats vīrs, kura raksti agrāk nekad netika atgriežti, nu vienā mirkli vairs nekur netika laists pie vārda, jo bija sajutīs aicināts rakstīt par antropozofiju, par kurās lietpratēju bija kļuvis.

Seit ir neiespējami un arī neinteresanti aprakstīt vicos sīkumus. Kā raksturīgšķo varu līdzdalīt sekojošu piedzīvojumu.

Fridrihs Gogartens, kas toreiz tika cildināts kā jauns Vācijas profēts, par Rūdolfu Steinenu bija uzrakstījis rakstu "Frankfurter Zeitung", bagātu mūķibā, ar zobgalības pieskapu. Uz maniem lietišķajiem iebildumiem tika atsūtīts motivējums:

"Rūdolfa Steinera problēmu mēs esam jau no dažādām pusēm iztirzējuši un to turpināsim iztirzāt vēl plašāk, bet no mums nedrīkst sagaidīt, ka mēs viņu apgaismosim no redzes viedokļa, kurā būtu pretējs redakcijas uzskatiem. Mēs, protams, esam ļoti tolerantni, bet mēs tādēļ neiesim pretim pašiznīcināšanai."

Pretrakstu un pretizteikumu plūdi gāzās viršū sevišķi ~~kanē~~ trešā perioda (Dreigliederung, kāds politisks posms? J.R.) ideju politiskās un zinātniskās kārtības tika kūdītas pret Dr. Steinenu. Uzmanība un atkal uzmanībs pret viņu kļuva aizvien izteiktāka. Lāsti skāra arī viņa draugus. Sabiedriskās domas neredzamais pāvests bija izdarījis savu izšķiršanos. -

Šī piedzīvojumu rinda noslēdzās ar grāmatu "Vom Lebenswerk Rudolf Steiners." Dr. Steinera vārdi: "ja tagad būtu tikai pieci tādi ..." tika mēnis izpildīti. Sos piecus un cik iespējams vēl vairāk vienādi domījošos es gribēju atrast un apvienot vienai kopējai atklātai akcijai par Rūdolfu Steinenu. Viņa sešdesmitā dzīves diena tam deva ārēju iemeslu. Vienai daļai cilvēces vainas pret viņu vajodzēja līdz šai dienai tikt dzēstai. Manu līdzdaļu pie grāmatas arī diktēja kāda ilgīķa slimība. Toreiz es nezinēju vai atkal atveselošos, tāpēc pārdomīju, ko es vēl esmu palicis cilvēci parādā, pirms drīkstu šķirties, un kā sava veida testamentu es uzrakstīju sevis piedzīvoto pie Rūdolfa Steinera. Kā Rūdolfs Steiners tādus uzticības aplicējumus uzņēma, par to liecīgi sekojotais vēstules fragments. Šī vēstule ir gandrīz vienīgais, ko ar Dr. Steinenu par grāmatu vispār esmu runājis.

"... Antrpozofiskās kustības vārdā es Jums izsaku vissirsniegšķo pateicību par Jūsu grāmatu. Pie tādām pašām domām, bezķaubīm, pieturās arī to loks, kurā grāmata var darboties. Un no tā, kas tejā lietišķi aprakstīts, neņemot vērā attiekami pret manu personu, kas parādījies pasaules priekšā jāizveug nenovērtējomi daudz labajam. Taču tas nu

ir saskaņā ar likteni, ka man manu pretinieku uztveres dēļ dievi to uzliek par pienākumu - pie visa, kas caur antropozofiju atklājies, būt vēl arī klāt personiski. Un es nedrīkstu citādi darboties, kā viņa atklājās. Mūsu laikmetē tas tā notiek, ka patiesais izsauc briesmīgu naidu. Jūsu raksts par mani kera laikā bija nodevis tik pamatotu spriedumu, cik vien tas iespējams. Bet tas turpina darboties daudzās lietās, kuras tagad pārņemuši pretinieki. Tikai viņi to nesaka un tiem bieži sev pašiem, bet visbiežāk citiem, ir jāsaka kas cits. Tāpat arī notiks ar daudzko no tā, kas runā no Jūsu grāmatas. Viņa plašus lokus saniknos. Viņi caur to nezeudēs savu drosmi. Grāmata ir izaugusi no sprieduma pamata: kā moderni teologiski skolotajam un religiski godīgi uztverošajam cilvēkam domāt par antropozofiju? Un no grāmatas runā šis spriedums. Tā tas arī ir gribīts; un šī griba ir pamatota. Tas ir mans iespaids, ka laiks antropozofijas veidošanai un tās attīstīšanai nav bijis sevišķi izdevīgs. Kopš grāmata caur Jums - par ko es Jums sirsniģi pateicos - nonālusi manās rokās, esmu nobeidzis vienu bagātu darba celienu.

~~Pamatā~~ ~~Par~~ antropozofiskā kustība visās lietās vēl ir pirmsākumos; un galvenās rūpes ir viņu pašu izkopt. Man pašam tas aizvien atkal stāv dvēseles priekšā. Cik stipri veidojas, piemēram, tas, ko es nobeigtu gribu dot ūjienes ārstu kursiem, un tomēr tie ir tikai pirmsākumi.

Manā priekšā šīs lietas stāv, man jāsaka, kā pirmie elementi tornim, kuram jāicniedzas debesis. Tur ir uzdevumi, un laiks pietrūkst pie visa. Tas ir tikai objektīvi domīts apstākļu attēlojums; tas dabiski nevar būt citāds. Ja mani vērdu izskatās kā sāpīgi vaidi, tad šis iespaids nav pareizs. Es runāju par to, kā viss notāk, bet ne lai sūdzētos, ka tik daudz nav noticis.

Jūs, mans mīli cienītais doktors kungs, savu grāmatu esat pasaule sūtījis arī Jums pašam grātā laikā, protams, slimība ir atnesusi grāmatas tapšanai vajadzīgo laiku. Iespējams, ka tas ir labāk, ka viņa tapusi taisni ūjā laikā, tāpēc tā var būt drosmes un spēka pilna. Tādēļ vēlzeiz sirsniņķais sveiciens kustības vārdā un sirsniņķie novēlējumi...

Jums sirsniģi labvēlīgais
R.St."

Līdzdarbošanās pie grāmatas varēja iepriecināt, jo arī trīs gadus vēlāk Dr. Steiners kādē sēdē sacīja, ka grāmata esot "spēcīgākais, kas līdz šim parādījies atklātībā kā iepazīstinātājs ar antropozofiju."

+ + +

Lielus un jējunus piedzīvojumus caur Dr. Steineru pieredzēju pasaules kara laikā. Nekad cauri visiem kara gadiem netiku dzirdējis nevienu tādu intīmu priekšlasījumu, pirms kura viņš visu klātesošo domas līdzdalīgi nepieveda īrējām cīņām un kritušajiem. Aizvien tika paša Dr. Steinera izsacīts kāds ilgūks izteikums, kurā dzīvoja domu palīdzības spēks. Tādās meditācijas runas viņš raidīja cīnītājiem, slimnieku kopējiem, nūjās palicējiem. Viņš dzīvoja tas, kas viņus iekšēji varēja stiprināt.

Par viņa priekšlasījumiem pirmājā kara gadsā jau tika runāts. Kad es vēlākajos kara gados viņam jautāju, kāpēc viņš vairs nenotur tādus priekšlasījumus kā kara sākumā, tad viņš atbildēja: "Tāpēc, ka tagad man būtu jāsaka krut kas tāds, ko es nedrīkstu sacīt." Tāpēc viņš neklēja palīdzēt citādā veidā. Iekšējā līdzdalība, ar kuru viņš pavadīja notikumus bija dzīva. Sad tad viņš stāstīja atsevišķas detaļas par karalauka notikumiem, pie kurien sev jautāju, vai viņš tās smēlās no avīzēm, vai viņš tās daudz vairāk neseņēma tiešā veidā. Tad uzskatāmi un līdzjūtīgi viņš stāstīja visu to, kas cilvēkiem jāpicredz kara leukā. Viņš bija tik pīrņemts no Viduseiropas gara pasaules uzdevuma, tik spiedīgi viņš vēlējās, lai par to tiktu ne tikai plāpsts, bet lai tas arī tiktu piepildīts. Viņa mīlestība piederoja vācu pasaules uzdevumam, bet tā bija cerību un rūpju mīlestība. Tur nebija "saļūsma", bet Gars. Pats par sevi saprotēja, ka netika izrunāts neviens nepatiess vai ncidīgs vārds par citām trautīm. Tā pat kā Dr. Steiners nebija nacionālists ūsaurā nozīmē, tēpet viņš arī nebija pacifists sekļā nozīmē. Viņš gan sacīja, ka pacifisma līkmets ir lielu karu līkmets. Bet toutu kopdzīvei nākotnē viņš jau radīja sākumus. Zemē, kurā zusa gaisma Tautu savienībai, rādās tautu celtniecība, pie kuras kara leikā citi blakus citam strādāja vairāk kā 12 nāciju piederīgie — tas bija Geteānuma.

1917. gada sākums. Kad Vilsons pasaulei pasludināja savus 14 punktus, priekš Dr. Steinera sākās jauns posms pie viņa līdzdalības karā. "Tagad no Viduseirppas jātop sacītam vienam garīgam vārdam. Ja tas nenotiks, tad mēs kritie sim par upuri šai Vilsona programmai. Tā iedarbosies vēl stiprāk kā par to domā Vācijā." "Ar Vilsona 14 punktiem Viduseirppa nevar dzīvot. Bet uz tiem viņai jāatbild no sava gara, tas Viduseiropai ir pareizēkais. Citādi viņš uzvarēs." Aptuveni gadu vēlāk, vēl pirms pēdējās ofensīvas, dzirdēju viņu sakām: "Vilsons nes lielu nelaimi Viduseiropai un viņš n e k o no tā nepanāks, ko viņš grib." Pēc tam, kad gars bija runājis par tās puses plānu, vajadzēja jautāt pēc viņa viedokļa arī par šo pusi, un pie tā jutās aicināts Rūdolfs Steiners. Taisni toreiz, 1917. gada sākumā, pēc kāda priekšlasījuma viņš man pastāstīja, cik stipri pasaules zemēs nodarbojoties ar okultajiem līdzekļiem. Es atbildēju: "Ja tagad tik ļoti pie darba ķēries neistais okultisms, vai tad kaut kas nav jādara arī istajam okultismam?" "Jā," viņš sacīja, "tādēļ arī es tagad mēginu kautko darīt." "Kas tagad notiks?" "Jānotiek divējādām lietām. Vispirms pavisam skaidri un dokumentāli atklāti jātop pasludinātam - kas vainīgs pie kara izcelšanās. Tam ir jānotiek no stundas uz stundu. Betmaz apzvērējumi nepalīdzēs. Tiem vai nu jātic vai ne. Bet, ja tiks skaidri pasacīts, kas toreiz notika, nesaudzīgi viss, tad pasaule redzēs, ka Vācija nemaz nav bijusi tik refinēta, kā tā domā, bet gan daudz nevainīgāka. Bet tas ir tikai viens. Jāsaka kāds vārds par nākotni. Jātop norunātai Viduseiropas attiecību kārtībai, kura patiesām atbilstu Viduseiropas vēsturiskajiem apstākļiem un ar kuru būtu iespējams dzīvot." Ja tas ~~nav~~notiks, tad kļūs redzams, ka Antantes valstvīrien, iespējams, oficiāli veirs nov ko daudz sacīt, bet tādēļ viņu kurss mainīsies. Viņi redzēs: Viduseiropā ir garīgs spēks, ar kuru nevarēs tik viegli tikt galā. Viņi arī bēdīsies, ka viņu pašu tautas neiklausās tajā, kas tur ~~nav~~notiks notiek un kā ut ko līdzīgu nesāk vēlēties arī sev. Nešaubīgi un lielos vilcienos tā tan tagad vajadzētu attīstīties. Austrijas tauta, tad varēs sev sacīt: ja tas patiesām pie numis tiks realizēts, tad numis zudis jebkāda interese saliedēties ar Krieviju.

Ari vācu strādnieks atkal varēs iegāt uzticību pret savu valsti, kura ar patiesu brīvību ies pa priekšu. Taisni tas Antantes tautas radīs sajūtu: mēs esam maldījušies. Tur patiesi runā nākošais laikmets. Mums v a j a d z ē s ar to izskaidroties. - Tā ikviemam vēl pastāv iespēja, laimīgi iziet no pasaules kara.

Dr. Steiners pēc tam man uz neilgu brīdi iedeva izlasīt manuskriptu, kuru viņš ar draugu starpniecību meklēs nosūtīt Vācijas un Austrijas valdībām. Nekas no viņa nebija tālāk kā personiska godkāre. Bet - vai viņš drīkstēja kļūsēt, ja zināja kā palīdzēt? Kad es jautāju, ko tad ūsi lie-tā es varētu darīt, viņš atbildēja: "Rakstiem tagad nav nekādas vērtības; tas attiecas tikai uz vīriem, kuri stāv pašā priekšgalā. Uzmanība jāpievērs tam, kādas izdevības tur pavērsies." Kā citi antropozofi arī es toreiz, no vi-siem pēdējais, uzrakstīju vēstuli valdības locekļiem, lai viņi mēginētu lietu uzņemt nopietni. Diemzēl pilnīgi vel-tīgi. Es bieži redzēju, kā Rūdolfs Steiners saguris atgrie-zés no sarunām ar valdībes vīriem. Viens viņam sacīja: "Iespējams jums taisnība. Bet es neesmu vīrs ūsim nolūkan." "Jums vajadzētu būt vīram tam nolūkan", bijo atbildē, "jo jūs stāvat pie vietas." Cits viņam atbildēja: "Tas, ko jūs iesakiet - pasludināt kara izcelšanās apstākļus - novēdis pie ķeizara atteikšanās no troņa." "Labāk lai tas notiek tagad nekā vēlāk," atbildēja Dr. Steihers. Reiz es tajā mēnesī sastapu Dr. Steinenu ar avizes lapu ūkā. Viņš bija dzīli uzbudināts. "Tur atkal Betmans-Holvegs turēju-ši ūs idiotiskās runas. Viņi atkal par pusgadu mums attē-linējuši miera noslēgšanu. Neviens konkrēts vārds par Bel-giju. Tas viss it nemaz nepalīdzēs. Te palīdzēs tikai po-litiska rīcība."

Dziļi manā atmiņā iespiedusies saruna, kuru ar Dr. Steinenu runāju 1917.g. pirmajā pusē viņa istabā. Bija notikuusi slavenā Hindenburga atkāpšanās. Visa tauta Vācijā bija pilna prieka par jaunā vadītāja stratēgisko drošību. Ko par ūiem apstākļiem patiesībā domāja Dr. Steiners? "Tā taču ir īsta laime," es iesāku, "ka mums tagad ir Hinden-burgs un Ludendorfs." Es raudzījos viņa vēsajā sejā. "Nu jā," viņš lēnām iesāka. "Hindenburgs ir vecs kungs, kam lieta tur augšā - viņš dom'ja pie Mazārijas ezera - ir

izdevusies. Jús ziniet - galveno lictu dara generálstaba ūefs. " Es toreiz neko noteiku nezināju, bet jautāju tālāk: "Vai tas tā ir, ka Lüdendorfs tagad esot Vācijas laime?" Es biju jau nedrošāks. Dr. Steiners domīgi un nopietni uz mani paraudzījās. "Tas n a v Vācijas interesēs, lai viņai būtu tādi generāļi!" nāca no viņa lūpām. "Kā jūs to domājet?" es pārsteigts jautāju. "Nu jā, abi tagad ir šo atkāpšanos ar nopostījumiem veikuši. Kas var novērtēt, ko tas nozīmē priekš Vācijas nākotnes, tam jāsaka: "Tas n a v Vācijas interesēs, lai viņai būtu tādi generāļi." " Tas nu man bija trieciens. Ja es šodien atpakaļ raudzīdamies pārdomāju: kas gan toreizējajā Vācijā redzēja ar līdzīgu skaidrību? Iknedēļas man iznīca sarunāties ar cilvēkiem no universitātu loka, kuriem būtu bijis jākalpo kā garīgajiem vadītājiem. Kāda neko nejūtoša eklība, salīdzinot ar Dr. Steineru, ja tikai ar viņu varēja piedzīvot kaut vienu sarunu! Arī militāri viņš neļāva sevi imponēt. Viņš valdības paveikto atzina, cik tālu augstīkie kara vadoci līvās aplūkoties, katrā ziņā par nencīmīgu. Bet viņš arī atzina, ka šis karš par materiālu un massu, patiesām lielājā stratégijā nebūt nepiedāvā lielākas iespējas ka agrīkie kari. Un augstīko karavadoņu politiskās kompetences pārkāpumi! Viņš gan taisnīgi sacīja: "To viņiem nevar pāmt ļaunā. Viņi taču, mazkās, kaut ko dora. Citi taču vispār nedara neko."

. Varu reproducēt vēl kādu dīvainu atgadījumu un tā vēsturiskos ieneslus, kas norisinājās tajā pašā mēnesī. Bija 1917.g. vasaras vidus. Bija atkāpīes Kūlmanis. Tad kādu dienu Dr. Steiners sacīja: "Jūs taču aizvien tik labprāt vēlaties uzzināt lietas, kurus vēlāk apstiprinājušās. Tāpēc es jums gribu kaut ko pastīstīt. Es esmu nonāvis pie tā, lai tagad generālfeldmaršals Moltke (ne generálstaba ūefs, bet viņa tēvocis) neklētu no garīgās pasaules iedarboties, lai tiktu pamīkts miers. Jūs tikai izlasiet Kūlmaņa runu. Tur viņš atkāroti citē veco Moltki. Istenībā bija norunīts, ka Kūlmanis savā runā neko par mieru nesacīs. Pēc Kūlmaņa runas kāds cits pienīca pie Kūlmaņa - kas tas bija, to es negribu teikt - un viņam pārneta - kāpēc viņš neesot pieturējies pie norunas. Kūlmanis viņam atbildījis, ka viņš pats to nezinot

ká tas esot iznūcīs." Un nu Dr. Steiners drastiski pāstāstīja par Kúlmaņa fizisko stāvokli tajā rītā, kurā viņš caur mazliet aptumšotu apziņu bijis sevišķi labi pieejams pārjurētekļiskajai ieteikmei, kas, protams, viņā ienēca.

1917.g. vasarā es atkal kādu dienu sastapu Rūdolfu Steinemu blakus avizes lapai. Viņš aizvien lasīja daudzus dažādu virzienu laikrakstus. "Vai jūs jau lasījāt par pāvesta miera akciju? Tas būs slikts, ja mums būs jēsāņem miers no pāvesta rokām." "Vai jūs domājiet, ka līdz tam nonāks?" es jautāju. "Kā tad jūs domājiet lai tas notiku?" "Nu, es domāju," es sacīju, "šī jaunā miera akcija tikai atkāl pavairoši vispārējo kara apnikumu. Vairāk gan ar to nekas neiznāks." "Tad jūs par maz novērtējiet pāvesta ieteikmi," bija atbildē. Tas bija punkts, kuru Dr. Steiners ne pavisam pilnīgi turēja vērā, no visa tā, ko viņš kara leikā man sacīja. Mazākais viņa vārdos varēja sadzirdēt to, ka Dr. Steiners sagaida, ka tie piepildīsies. Bet tagad zināms, ka pamatos viņam tomēr bija traissība. Tas šodien ir zināms, cik nopietns toreiz bija iespēja noslēgt mieru. Ja šajā gadījumā Rehstāgs būtu bijis pareizi orientēts, tad viss pērējis varētu norisināties pavisam citādi.

Kad toreiz par reihskancleru kļuva Mihaelis, pirmajās dienās es, iepretim vispārējajam viedoklim, izsacīju savu iespāidu, ka Mihaelis nav īstais vīrs. "Tas viņš nē nav," sacīja Dr. Steiners, "bet labākais pie viņa ir tas, ka viņš pagaidām aizņem vietu, kurā varētu iesesties kāds vēl mazāk piemērots vīrs." "Kas tad tas ir?" es nepacietīgi veicīju. "Hertlings", bija atbildē. Kad tomēr Hertlings kļuva par reihskancleru, Dr. Steiners sacīja: "Tas jau ir nosiegums, izraudzīties tādu kancleru."

Kerenska valdība tika gūsta. "Vai mēs tagad nevarēm noslēgt mieru ar Krieviju?" Rūdolfs Steiners papurināja galvu. "Ar Krieviju vejadzēja nēgint noslēgt mieru vēlākais līdz 1917.g. augustam. Tagad ir par vēlu." Kad pienāca 1917/18 gadu sāja, Dr. Steiners kļuva aizvien bēdīgāks un bezcerīgāks. "1916.g. varēja tikt noslēgts miers. 1917.g. vēl bija iespējams miers ar vienu plaša vāriena gara programmu. 1918.g. vispār vairs nevar tikt noslēgts nekāds miers. Dabiski, es nedomāju ka reiz nepienāktu kara frējais noslēgums. Bet tas nebūs tāds miers, kādu bija iespējams noslēgt iepriekš. Karā turpināsiet tikai citādākā formā." Es atcerījos kādu Dr. Steinhera izteikumu

no kara sākuma posma: 1916. gadā karš būtibā būs galā.

Sie vārdi piepildījās citādākā veidā, kā es toreiz biju domējis.

Pavisam ārkārtēji nopietni Dr. Steiners uzņēma bolševisma briesmas. Es nekad vairs neesmu redzējis nopietnāku sejas izteiksni par to, ar kādu viņš sacīja: "Ja mēs saņemsim bolševismu, tas būs ļaunāk nekā viss karš kopumā." "Sie valdības vīri iedomājas, ja viņi pārnesīs bolševismu uz Krieviju un viņu vadītājam ļaus izbraukt ceuri Vācijai slēgtā vagonā, tad bolševisms pēc tam pie viņu zemes robežām apstāsies!"

Dzīļko satraukumu, kuru esmu pie Dr. Steinera redzējis, piedzīvoju pēc Brest-Ļitovskas miera līguma. Es viņu sastapu uz ielas, kad viņš devās uz savu priekšlasījumu. "Ko jūs domājet par šo miera līgumu?" viņš jautāja. "Tas man ir nemaz un nepavisam nepatīk," es sacīju. "Bet tagad, mēs mazīkis, varēsim uzelpot vismaz austrumos. Un iespējams, pēc militāristu varas darbiem ļaus atkal nokārtot vispārēju mieru." "Sis līgums ir briesmīgs," sacīja Dr. Steiners, "vienkārši briesmīgs. Viņiem vajadzētu redzēt, kā tas iedarbojies uz mirušajiem, arī taisni uz tiem, kas mums stāv tuvu un pie notikumiem paši līdzdarbojas. Kā eksplozija! Tas viņus sviež taisni atpskal! Tas ir briesmīgi!" — Pēc tā Dr. Steiners likās ir zaudējis jebkuru cerību kara pānemanīzējumam. "Nu viss patiešām iet pretim haosem!"

Piēnāca 1918. gadsā pavasara ofensīva un daudzos vāciešos, arī mani, pamodināja cerības. Dr. Steinerman bādu cerību nebija ne mirkli. "Kā jūs domājet," es jautāju, "Vai jūs neticiet, ka mēs sasniegsmi Calvis?" "Tas gan notiks," atbildēja Dr. Steiners, "bet es neredzu — ko tas mums vārēs līdzēt. Arī šādā gadījumā karš nebeigsies." Vārdi par Calvis piedor pie tām sīkajām neprecizitātēm, kurās piedzīvoju kara līlikā. Bet viņas nav nomīcošas un ir ļoti nenozīmīgas, slīdzinījunā ar skata ~~sīkāk~~ satricinošo skaidrību, ar kuru viņš redzēja sintiem lietu, kurās toreiz viņš nojutā gandrīz tikai viens. Nekas būtisks šajos attēlojumos nav noklusēts un nekas nav izskaitināts. Katram būs iespēja izvērtēt, vai Dr. Steinera atziņas izturēs sekjojošo gadu pārbaudi.

Ja šodien es lúkojos atpakaļ uz šiem piedzīvojumiem: Vilsona 14 punktiem, vācu apstākļu nepicciešamībām, miera līgumu iespējamībām, vadītāju personībām, atsevišķu notiku- mu nozīmēi, attīstību Krievijā: tad blakus Dr. Steinera politiskajām atziņām visi citi ar kuriem esmu runājis, arī augstu stāvošie, izliekas kā sappotāji. Seit bija patiesa redzēšana un darbošanās, viss pārējais - es nezinu nevienu izpēnuma - tam iepriekš izskatījās kā akla taustīšanās no notikuma uz notikumu. Vēsturiskie apstākļi, it īpaši pirmajos 1917.gada mēnešos, kā Dr. Steiners to parādīja uz plāna, bija vispārīgi zīmīgi. No tumšas nepazīstamības parādījās kāds vīrs. Viņš devās pie Viduseiropas valstu vadītājiem un rādija tiem ceļu uz glābiņu. Šodien tas skaidri jāatzīst, ka tas faktiski bija vienīgais ceļš uz glābiņu. Valsts vadītāji viņu arī ar interesī uzklausīja un pa daļai piebalsoja. Bet nevienam nebija spēka un - drosmes rīcībai, lai šo glābiņu sasniegstu. Dr. Steinera priekš sevis nebija nekādu personisku vēlēšanos. Viņš bija pilnīgi ar mieru palikt fonā un ar atbildību pašaizliedzīgā veidā palīdzēt. Bet pie palīdzēšanas vajadzīgas divas lietas: vienu, kas palīdz un otru, kas ļaujas palīdzēties. Religisks cilvēks varētu sacīt: tā bija kā uzklausīta lūgšana no tākstošiem lūgšanu: palīgs parādījās - bet palīdzība netika piešenta.

Varētu domīt, ka tā bija drosmē, kura piedzīvojama tikai kara laikā, bet arī pēc kara Rūdolfs Steiners vēlreiz izdarīja vienu palīdzības mēģinājumu. Atklātība katru ne-patiesu vai pārspilētu vārdu sauc par "Steinerianeru". Bet viņa nerēdzēja tā, kā tai ar beīlēm vajadzēja redzēt; "Viņš ir tas, kas nav uzklausīts vienu reizi. Viņš ir tas, kas nav uzklausīts arī otru reizi. Un tas tad uz daudziem gadiem, iespējams, uz daudziem gadu desmitiem ir nokavēts."

Sabrukumu es nepiedzīvoju Rūdolfa Steinera tuvumā. No 1918. gada jūlijā beigām līdz 1919.gada septembrim es viņu nerēdzēju. Ko viņš šai laikā runāja un darīja, tas ir izteikts daudzos priekšlasījumos un citu atmiņās. Seit es stāstu tikai par to, ko esmu piedzīvojis pats. Viņš toreiz pārcilvēciski cīglījās ap divām lietām: pie vācu strādniecības atsvabinšanas no draudošā bolševisma un

pie vācu teutas atsvabināšanas no Versalēs diktāta.

Kad es 1919. gada septembrī Dr. Steineru atkal sastāpu Berlīnē, viņš man secīja, ka ar savu uzstāšanos strādnieku sapulcēs viņš spēcīgi šokējis un nostādījis pret sevi izglītoto aprindas. Viņš uz to varējis tikai atbildēt - ja viņš runēdot tā, kā Šic ļaudis vēlēs, tad strādnieki viņu nemaz nesapratīs. Toreiz kādē Berlīnes diskusijā ar strādniekiem es Dr. Steineru ieraudzīju no kādas jaunes puses: ārkārtīgi ētru un mundru kā aizvien, bet vienlaicīgi imponējoši aktīvu un energisku. Viņa preterargumenti uz pretiniekiem sprēgīja ar iznīcinošu spēku. Kāds sīks strādnieku vadonis, kas bez īpašām zināšanām, bet ar uzpūtību bija secījis savu runiņu, tika tik ļoti Rūdolfa Steinera satiekts, ka viņš pameta zāli un īrpusē raudāja. Nev nekāda prieka, es pie sevis nodomāju, viņam stāties pretim. Bet prieks ir uz viņu noskatīties.

Un tik mierīgs viņš bija personiskās sarunas. Omuli-
gi tērzējot ceļā uz priekšlasījumu viņš pastāstīja par Indiju. Es jautāju, vai tas nebūtu iespējams, lai ietaupītu laiku, vairākus garigus uzdebmumus izpildīt vienlaicīgi.
Viņš sacīja, ka to jau varētu. Pavisam labi vienas sarunas laikā varētu vienlaicīgi izdarīt okultus pētījumus. Bet eiropiešu ķermeni nav tam tik labi piemēroti, kā indiešu ķermeni. Indietis to var debūt gatavu - savu ķermenī aizsūtīt uz pilcētu kārtot kādus pienākumus, bet pašam tai laikā palikt uz vietas dzīļā meditācijā. Priekš tādas sadalī-
šanās nāsu eiropiešu ķermeni neesot piemēroti. Tam blakus viņš draudzīgi aplūkoja kādu ievainojumu menā kājā, runāja par dzīvi pagājušajās inkarnācijās - un nākošajā brīdī varēja būt gatavs zibenīgi gara cīņai.

Toreiz, 1919.gada rudens viņš atklāti sacīja:"tomér
trešais periods (Die Dreigliederung) tuvojās; aptuveni
piecpadsmit līdz divdesmit gados viņš būs ūsēt; viņam
vienkārši jānāk; bet viņš tad nāks ar daudzīm katastro-
fīm."

Pēc tam, kad viņš ar visu palīdzību bija darbojies
politikas jomā, viņš piegriezās tiem novadiem, kur varēja
palīdzēt un kur bija cilvēki, kas šo palīdzību bija ar mī-
ru pieņemt: jaunatnes audzināšanai, lauksaimniecībai, medi-

cīnai. Nemazinātais spēks ar kuru viņš to veica bez sarūgtinājuma dvesmas, jau vien bija viens no retajiem pasaules vēstures lielumiem (diženumiem). Bet kultūrpolitikā viņa gara priekšā varenī un daudzveidīgi turpināja stāvēt Rietumu-Austrumu problēma.

... "Tādām vēsturēm, kādām vēsturēm mēs jums
+ + + ..."

Piedzīvotais citos novados bija kas pretējs piedzīvotajam politikas jomā. Par to es ari šo to gribētu pastāstīt.

Toreiz pie Antropozofijas biedrības piederēja kāds augstāks oficieris, kas bija nodarbināts Berlīnē un turējējēma redzamu vietu gan militārajā gan sabiedriskajā dzīvē. Viņš smagi saslima. Kādu vakaru Dr. Steiners sacīja: "Ar N. ir pavismi slikti. Ja nenotiks brīnums, tad viņš rīt nomirs." Neparesti iespaidīgi tādos gadījumos Dr. Steinera sejā izpauðas skumjas. "Kas tad viņam krit?" es vaicāju. "Ja es parciži redzu, tad pie vēdera izejas kaut ko nepieciešams izoperēt. Bet ārsti nav piedabūjami uz operāciju. Jūs varat stādīties priekšā - kas tā par sajūtu, ja zini kā var palīdzēt, bet ārsti uz to nav piedabūjami. Es jau esmu viņa sievai sacījis, ka viņai tūdaļ jāpiekrīt pat visvieglīkajam mējienam par operāciju. Vairāk neko es nevaru izdarīt." Kādā citā gadījumā es redzēju Dr. Steinera, kurš pie biedrības locekļu slimībām un nīves eizvien pēna dzīvu līdzdalību, ari tāpat ļoti nopietnu un noskumušu. "Kad es ierādos nāve jau bija nonākusi līdz kaklam. Es visu nakti cīnījos ar nāvi - un tiku uzvarēts." "Kā, jūs cīnījāties ar nāvi ari tad, kad redzējāt ka tā jau tikusi tik tālu?" "Bet ko tad es citu varēju darīt?" -

Toreiz pie N. nāve patiešām iestājās nākošajā rītā. Dr. Steinera uzdevumā, kurš bija uzņēmies rūpes par mirušā atritīni, pie manis ierādās kāda antropozofe un lūdza - lai es atħāktu pie viņa ap pusdienlaiku, vii pē gribot man sacīt dažus vārdus par mirušo, lai es varētu uzņemties izvadišanu. Kad es atn'cu Dr. Steiners pastāstīja: "Sodien no rīta - es vēl nebiju piecīlies - atnīca N. un at-

vadījās. Divdesmit minūtes vēlāk man pienēca vēsts par viņa nāvi." Es acumirkli mēgināju orientēties un neapjukt, kad viņš tik pilnīgi pats par sevi saprotami runāja par sastapšanos ar mirušo. "Kā tas īstenibā notiek, kad mirušais atvadās?" tad es jautāju. "O, tas nav savādāk," ar gudru smaidu sacīja Dr. Steiners, "kā, ja cilvēks pie jums ienāk istabā. Pirmajās stundās pēc nāves tas ir pavism viegli ieraugēms. Pēc tam kļūst grūtāk." Nu Dr. Steiners sacīja, ka viņš ierosinājis mirušajam izdarīt sekciju. "Es to gribu izdarīt sevis dēļ, lai varētu sevi kontrolierēt." Sekcijas laikā tika konstatēts, ka pretēji ārstu diagnozei nāves iemesls bijis kāds augoņis pie vēdera izejas. "Ārsti gan domāja, ka šīs augonis nebūtu bijis operējams. Šīs operācijas varot tikt izdarītas tikai pie bērniem. Viņi nezin to, ka lai šādas operācijas varētu tikt izdarītas pie bērniem un pie tādiem cilvēkiem kā N., nepieciešams daudz meditēt. Manas nojausmas caur sekciju ir apstiprinājušās."

Dažas dienas pēc tam kādas Berlīnes ložas lielajā zālē un pēc tam kādā Berlīnes kapsētā es noturēju izvadīšanu. Starp sērojošajiem bija arī Dr. Steiners. Tas bija dīvaini viņu tur redzēt uzaicinātu sēzām starp daudziem citiem, kuriem nebija nekādas nojausmas, kas viņš ir. Kad es no kapa devos atpakaļ uz ratiem, taisni ceļā sastapu viņu un mēs nogējām dažus solus kopā. "Vai patiesām mirušie ir pie tā kļūt, kad par viņiem notur bēru runu?" es jautāju, sasprindzināti gaidīdams, ko viņš uz sēdu negaidītu jautājumu atbildēs. "Kad jūs pieminējāt vārdu, kas viņu mierināja uz slimības gultas, tad viņš atnāca un palika te, līdz princis X. tīk strupi piecēlās un atvadījās. Tad es viņu virķi neredzēju." Man atkal lēnēn bija jāpārdomā situācijas neiedomājamība. Te, starp trīssaints citiem viesiem, sēdēja tikai viens ar tādu pieredzi. Neviens to pie viņa nemanija. Kādas kļūtu šīs sejas, ja tās piepeši ieraudzītu to, ko bija redzējis Dr. Steiners? "Bet dažreiz tam priekš nomirušā jēbūt kam loti nepatiksmam", es turpināju, "ja viņam jāuzklausa sev veltītās bēru runas!" Dr. Steiners atbildēja: "To es nekad neesmu pamenījis. Ja nomirušajam nav nekādu icklēju at-

tievību ar to, kas top sacīts, tad viņš paliek no runātā "tālu prom." - Kad es vēl biju students, manās rokās reiz nonāca grāmata "Vēstules no elles". Tur bija drastiski aprakstīts, kā velni priekš nomirušajiem, kuri atklātajā dzīvē bija spēlejuši ievērojamu lomu, pie uzņemšanas ellē bija izdomājuši kādu īpašu velnišķību. Mirušajiem vajadzējis lasīt tās pašas bēru runas, kuras pašreiz par viņiem tiņušas turētas virs zemes. "Nu tad mīlais debesu Tēvs uzņem mūsu dārgo mirušo savos mūžīgajos mājokļos... utt." Toreiz es stingri appēmos: nekad savā dzīvē tu nedrīksti turēt tādu apbedīšanas runu, kurā nespētu klausīties pats mirušais! - Tādas runas tad, bezšaubām, pēc slavināšanas izsalkušajiem pakalpalicējiem bieži izliekas neapmierinošas. Bet cik saskanīgs ar šiem manis paša pūliņiem bija Šīs Dr.Steinera sacītais.

Protams, Dr.Steiners tik valīsirdīgi un konkrēti runāja tikai ar tiem cilvēkiem, par kuriem zināja, ka viņi ar ūsmi lietām nemētāsies. Bet tad pie tā nebija nekā baiga. Pilnīgi cilvēciski, mierīgi un dabiski tas novēda pie tā, ka Šīs "zemes pasaules" sienastika izlauztas un cilvēki no viņas pasaules parādījās starp dzīvajiem. Tad varēja to tieši sejust: nav viena "Šī pasaule" un otra "tā pasaule", bet ir viena pasaule, ar redzamām un neredzamām valstībām, un Šī "neredzamā" valstība ir te pat un jebkurē mirkli var tapt ieraudzīta, ja tikai atrodas cilvēks, kas spēj viņu uztvert.

Saviem vārdiem "ticēt" Dr.Steiners nepieprasīja ne vismazākajā mērā. Viņš vienkārši stāstīja un to atstāja citu ziņā - kā pret stāstīto attiekties. -

Rūdolfa Steinera dzīve lielajā cilvēka valstībā, piek kuras piederoja arī nāve, var tilt apgaismota arī no sekojoša nātikuma. Kādas ginnīzijas direktors man lūdza aplūkot kādu gleznu kolekciju, kuru bija atstājis kāds karā kritis jauns mākslinieks. Dāzādiem iespaidiem no pārjutekliskās pasaules tajās vajadzēja iespiesties līdz pat mākslinieciskajai izteiksmei.

Es jautāju Dr.Steinera par viņš nevēlētos man iet līdz. "Es jūs atbraukšu pakal." Kad viņš kādu mirkli sēdēja manā istabā, viņš ļāva uzmenīgi pāri visam pārslidēt savām acīm un tad ar draudzīgu skatu sacīja: "Te ir skaiss-

ti." Tad kopā ar Dr.Steinera kundzi cauri ielām devāmies uz iekšpilsētu, kur gimnāzija atradās. Patiešām "bez steigas" varējām gleznas aplūkot. Kas man uzkrita - bija lielā mākslinieciskā drošība un lietas zināšana, kas runāja no katras triepiena. Bet, kas man vēl leilākā mērā uzkrita - tie bija Dr.Steinera dzīvainie mīlestības pilnie izteikumi par katru detaļu, viņš aizvien vadījēs no tā, ko mākslinieks īstenojis. Kā kritika tika iztiektas - kā šī griba vēl var sevi piepildīt un sevi ievadīt patiesībā. Tas mani uzvedināja uz jautājumu: "Vai tad mirušais var dzirdēt to, ko jūs te sakiet?" "Protams. Es jūtu, ka viņš ir blakus un ar viņu serun'jos un viņam meklēju palīdzēt." Man atklājās kāds pavism jauns satiksmes veids ar visu to darbiem, kuri vairs nebija virs zemes! - Kad mēs ar metro atkal braucām uz mājām Dr.Steiners runāja par pavism ko citu. "Es tagad vēlētos sapņot vienu saskari ar influenci, lai to tādā veidā varētu pētīt." Tuvākajās dienās viņš to sapņina un vairīk nekā vienu saskari. Savus priekšējumus viņš, bezķubām, naturēja, kaut arī tie bieži tika klepus pārtraukti. Kad vairīkus gadus vēlīk viņš sēdēja pie mānas slimības gultas un devo man padomus un palīdzību pie influences, man atkal bija par šo notikumu jāpārdomē. Man nāca atmiņa tas, kā viņš caur sevi studējis baciļus. Tie daudzie, kuru slimību ārstēšanu Dr.Steiners noveda līdz uzvarai, arī varēja par to pārdomāt, ka visa šī palīdzība bija izpirktē caur upuri.-

Berlinē nevarēja palikt pilnīgi apslēptas Dr.Steinera dzīvības attiecības ar mirušo pāsauli. Sajā sakarā pie manis nāca cilvēki, kuri domājot par saviem mirušajiem lūdza man būt par starpnieku pie personisku attiecību nodibināšanas ar Dr.Steinero. Manā atmiņā palicīgs tikai viens pats tāds gadījums, kad es šādu lēgumu uzklausēju. Šāds patiesi augsti cienījams virs Berlinē zinīmos apstākļos mani par to lūdza, tā ka man tas izlikīs ieteicami, viņa vēlēšanos izpildīt. Rūdolfs Steiners to gadījumu uzņēma ļoti draudzīgi un sirsnīgi. Virs pēc dažām nedēļām atnāca pie manis un sevi: Dr.Steiners patiešām ir gaišregis; Viņš man pastāstīja tādus sīkumus, kurus iespējams uzzināt tikai caur gaišredzību. Bezķubām tad viņam atkal uzmīcis ūegas, vai šīs patiesības nav bijis iespējams

izlasít viņa paša dvēseles zemāziņā.

Daži gadījumi man to noskaidroja, cik tās būtu nepieciešams priekš Dr. Steinera, ja viņš dzīvotu zināmas apslēptības aizsegā. Viņš nevarētu piepildīt pats savu dzīves uzdevumu, ja nemanu vērā visus lādzēju uzmācīgos uzbrukumus. Tā reiz pie manis atnāca kāda dāma: "Jūs taču pazīstat Dr. Steineru? Vai jūs ticat, ka viņš patiesām var kaut ko pasacīt par nākotni?" "Kādēļ, jūs to vēlaties zināt?" "Redziet, es esmu slikti apprecējusies. Istenībā es esmu appēmusies šķirties. Bet tad es pazaudēšu visu īpašumu. Ja nu Dr. Steiners man varētu pasacīt, ka mans vīrs vēl ūjās gadā nomirs, tad es izšķirtos tik daudz vēl pagaidīt. Bet ilgāk gan ne." Tādos gadījumos es atteicos sniegt Dr. Steinera adresi, lai gan dāma tuvākajā adresu grāmatā pati to varēja atrast. Sādi apstākli - tas caur tādiem piemēriem man kļuva skaidrs - priekš Dr. Steinera bija ārkārtīgi apgrūtinoši. Viņam pievita spējas un viņš taču tās nedrīkstēja vienkārši apslēpt, ja gribēja palīdzēt cilvēkiem. Un no otras pusē viņam bija jārūpejās par to, lai tas ko viņš sacīja tiktu uzņemts pilnā lietišķibā un tiktu pārbaudīts. Te bija jāizstiek tikai ar vislielāko iekšējo tirību, bez mazākās savības tieksmes.

Pat ne tālu te nav iespējams aprakstīt tos sīkumus, kuri man pašam palīdzēja veidot menu spriedumu un nostiprināja manu pārliecību. Var mēgināt darboties tikai vispārīgā veidā iepretim nepatiessajam prieksstatam un pie ūjī jautājuma stiprināt lasītāja uzmanību sevis paša mierīgi lietišķajiem pārbaudījumiem.

Sīs piedzīvojumu rindas noslēgumā vēlētos pastāstīt vēl par kādu sarunu. Tā notika pēc kāda priekšlasījuma, kad es uzstādīju jautājumu: "Vai jūs ģerīgojā posauļē kādu reizi esat sastapis manu mirušo māti?" "Tad, kad jūs klausaties priekšlasījumus," bija atbilde, "tad bieži nāk kāda individualitāte, kuru es turu par Jūsu māti. Viņa sev ved līdzī vēl dažus citus. Viņa ir mazliet nemierīga un pastāigāja uz vienu un otru pusi. Bet pie Jūsu ģerīgās dzīves viņa ļen stipru līdzdaļu." Tad ļoti drudzīgi viņš pievērsās manai sīevai, kura ļoti bieži bija klāt pie ūmī sarunā: "Turpretim man vēl nekad nav izdevies sastapt Jūsu mirušo tēva kungu."

Sajā sarunā man nozīmīgs izlikās piesardzīgais izteiksmes veids: "Kāda individualitāte, ko es...". Bet nozīmīgs man izlikās arī manas mātes trāpīgais raksturojums un "citu" pieminēšana, atklāti par manām mirušajām māsām Dr. Steiners nekad nerunēja. Un, pēdīgi, zīmīga bija arī drudzīgā rekināšanās ar manas sievas izjūtām šāb mirklī.

Bet par to man nu bija jāpārdomā: ko tik visu viena paša priekšlasījuma laikā Rūdolfs Steiners nepiedzīva! Es arī esmu dzirdējis, ka atsevišķi cilvēki, piemēram, priekšlasījumu laikā piedzīvoja dažādus pārdabiskus piedzīvojumus. Viņa priekšlasījumu laikā, kurus viņš vispirms noturēja priekšatsevišķiem cilvēkiem - es to secinu no dažiem izteikumiem - viņa lielo atklāto priekšlasījumu laikā bieži notika patiesa gārīga cīpa. Cilvēki, kaut arī neskaidri, nojauta šīs gārīgās norises. Tai laikā kad deudzi, kas Rūdolfu Steineru redzēja tikai ar acīm un vīnu turēja par "demonisku", viņš visā patiesībā pret "demoniem" cīnījās. Vajadzēja tikai pievērst savu uzmanību tam, k o tādās stundās viņš sacīja, tā vietā lai ļautos paviršajiem pirmajiem iespaidiem; jo tikai tā varēja pie šīs atziņas nonākt.

+ + +

Man iznāca ar Dr. Steineru pārrunāt, lai arī reti, dabaszinātniskes lietas. Mana humanistiskā bezpalīdzība kavēja mani vēdit sarunu uz tiem augstumiem uz kuriem viņš ikgadēja pilnīgas tiesības. Sei varēja pēnt vīru ciiti. Tā mani piedzīvojumi ūjā novadā kļuva dubultīgi.. Es sūtīju jaunus dabaszinātniekus un medīkus, kuri interesējās par antropozofiju un bija nūkuši pie manis, taisni pie Dr. Steinera un tiem sacīju: jūs tikai mierīgi jautājet par tiem novadiem, kurus jūs pārī vīslabāk pārziniet, tad jūs redzēsiet, ko tie tā piedzīvosiet. Kad es pēc tam jautāju, tad dzirdēju: O jā, viņš arī ūjā novadā orientējas un sniedza man nozīmīgas ierosmes. Kādu, kas būtu man sacījis ko pretēju tam, ka Dr. Steiners dabaszinātniskajā jomā jūtas pārliecinoši, starp vairākiem dučiem ģaunku un vec'ku zinātnieku es neesmu sastapis.

Bez tam par šo jomu es varu vēl sacīt, ka tagad, kad dabaszinātne tika apgaismota ar garazinātni, tā man sāka tikai p a t i e s i interesēt. Kāda varena atbrīvošana tā bija cilvēkam, kura dzīves interese dusēja religijā, kurš nu varēja tikt aizgrābts no dabas zinātnēm, kuras ne vairs kaili, augsti un svešīk, já, pat naidīgi stāvēja blakus religijai, kas nerunēja vairs tikai par kailajiem un nedzīvajiem likumiem, bet kas bija caurstrāvotas ar dzīvo dievišķo garu, kas dabaszinātnes kopīgi noveda grandiozā gara kristībā, kas lietu dzīlumā ļāva izstrāvot tai pašai dzīves atklāsmei, kura vēsturiski bija izpaudusies tikai religijā: upurim, nāvei, augšāmcelsanai, - tas pat nav aprakstāms. Tas, ko es jau daudzus gadus iepriekš biju paredzējis: fizikas un ķīmijas likumi savā skaidrojā atziņā } reiz rādis ~~tādu~~ Dieva ķēlastībus izstarojumu, kāds atklājies kristībā - tas piepeši stāvēja tuvu manā pīekšā. Sodien tikai visas antropozofijas vārdā visiem pētniekiem varētu sacīt: studējet zemes faktus tikai īsti pamatīgi un tīri un pietiekami ļarīgi, tad jums pretim staros tā pati seja, kuru redzam arī mēs. Pamats ir tikai viena patiesība, tā pat kā ir tikai viena īstenība.

Es te varu pievienot vēl trešo. 1918.gada vidū es reiz sacīju Dr. Steinera: "Doktora kungs, tagad, kad kerš ir gālis vajadzētu dibināt vienu pētniecības institūtu, kurā garazinātniekiem pētījumiem radīsies izdevība meklēt pieklūt ar zinātniekiem līdzekļiem. Man jau ir daži simti merku un arī pāris jauni zinātnieki, ko tam varētu izlietot."

Dr. Steiners uzlika uz maniem pleciem abas rokas un sacīja ar tādu prieku, kādu pie ~~xx~~ viņa biju reti redzējis: "Já gan, mans mīļais doktora kungs, to mēs gribam darīt." Sa-jā brīdī to varēja dzīvi redzēt - pie kā viņš domā. Pētījumu institūts radās mazliet citādākā veidā nevis Berlīnē, bet Dornahā un Stuttgartē. Un radās miljoni līdzekļu un dažu pētnieku vietā liels skaits nozīmīgu līdzstrādnieku, tā ka no tā varēja rasties lielas uzveras priekš cilvēces arī tad, kad Dr. Steiners ūdien pētījumus vairs nevar vadīt.

Te man jāierobežojas savos jutījumos, jo es labprītāk uzturējos vispārcilvēciskajos, sevišķi okultajā, vēsturiskajā un religiskajā novados. Tie, bezšaubām, bije viena jauna veida pāseule, kurš bija nonācis protestantu teologs.

Protestantiskā teologija, kura līdz šim bija bijusi māna pasaule, šeit - dzīļķirjā nozīmē - kļuva nenopietna un katrā gadījumā vairs nespēleja nekādu nozīmīgu lomu. Pirmajos gados es sev bieži jautāju: vai Dr. Steiners īstenībā zin, kas pie mums, protestantiskajiem teologiem, tagad top darīts? To viņš zināja gan. Pakļpeniski sarunās atklījēs, ka viņš ir leģis Harnaku, Trelču, Oto, Veineļu, Heimu. Arī Sleiermāheru viņš pazina, kā teologu to vēl atzina derīgu, bet ne kā filozofu. Reiz viņš senci: "Protestantu vēsturiski-kritiske pētījumi ganī ir atjautīgākais un ēaklīkais no visa tā, kas vien bijis pēdējos gadu simtos. Viņi visādā ziņā ir līdzīgi, jū, pat pārspēji - dabaszinātniekien. Bet šī dažas lielā tragika ir tā, ka viņi nonākuši pilnīgos maldu uzņēmējus ceļos un Bibelei, tādai, kada viņa patiesīm ir, pilnīgi pāriet garām." Satricināts perto, ka tā varētu būt es cizgāju uz mājām.

Arī atsevišķog jautājumos es neklēju cik iespējams vairīk to pierodnēt, kā vienu vai otru lietu stādās sev priekšā Dr. Steiners. "Vai, tātad, tas nav Jēsu viedoklis," es jautāju, "ka Jāņa evangēlijā Kristus vārdi ir atstāstīti tā, kā viņi tikai atspoguļojusies vienā ipāšā personībā, un, ka sinoptīķos mūsu priekšā stāv Kristus patiesīs runas veids?" Atbildē bija: "Priekš manis ir taisni otrādi. Ja es lasu Jāņa evangēliju, tad es pavism tieši ieeju valodā, kuru Kristus pats patiesi žunājis. Pie sinoptīķiem man neviens neieviešams pārorientēties." Varēja izjust, cik tādi isteini bija pretrunīgi iepriekš tim vispārējajai teologijai, bet arī cik atbrīvojoši cilvēkiem, kas dzīvoja Jāņa evangēlijā un to cizvien neklēja attaisnot no kādas dzīļas iekšējas apziņas. "Un atvadu runas? Vai viņas ir tilkušas tā saicītās?" "Protams, viņas ir tā tilkušas saicītās. Tātai pastarpu vēl tilkiņi runāti daudzi citi vārdi, kuri nav uzrokātīti." Kad Rūdolfs Steiners par tācien jautājumiem runāja, viņš bija sevišķi vienkāršs un svētbijības pilns.

"Un Kristus vārdi pie Krusta? Vai viņi patiesām tilkuši saicīti?" "Protams, viņi ir tilkuši saicīti." "Bet kāpēc tad viņi ir izkoisīti pa četriem evangēlijiem - viens evangēlists atstāsta vienu, bet cits otru vārdu?" "Viņi nestāsta vāsturiski. Māsu priekšā nav nekāds vēsturisks vēstījums. Viņi

stāsta to, kas vinier i e g r e m d ē j o t i e s notikumos atklājās kā patiess, arī tad, ja viņi to pat nav dzirdējuši. Tā pie viena ir atnācis tas, bet pie otra cits vārds, saskāpī ar viņu sagatavotību." To visu, bezsabām, nepieciešams sīki izskeidrot, līdz teologija tādu uzskatu varēs pieņemt kā patiesi derigu. Kā to Rūdolfs Steiners bija domājis, tas man atklājās vēlāk, kad es apdomāju vārdus, kurus Lāka Apustuļu darbos vēstī par mirstošo Stefanu ("Kungs piedod tiem..." J.R.). Tas pamanīm atklājās manā apziņā, ka no Šien trim vārdiem izcelās tie trīs vārdi, kurus Lāka stāsta savā evangēlijā par mirstošo Kristu (Tēvs piedod tiem...! J.R.). Tātad bija jāpieņem, ka Lāka par Stefāna nāvi bieži bija dzirdējis apustuļa Pēvila iespaidiem bagātos atstāstus, un ka caur tiem viņa dvēselē dzīvi atmodušies taisni tie trīs vārdi, kurus Kristus ir saņējis pie krusta. Par to veru būt pārliecināts, ka šodienas vēsturnieks ūsi līdzībai atradis pilnīgi citu atslēgu. Bet arī par to veru būt pārliecināts, ka šī atslēga vēl nav pēdējais vārds, un ka vēl ir iespējamas pilnīgi citas iespējamības, kuras ir vēl izdibināmas,

Manā atmiņā arī policis tonis, kādē viņš reiz runāja par Vekarēdienu iestādišanu. Tikai atmiņās tas nonācis līdz mani pilnai apziņai. Tas bija tonis, kas jutīgus cilvēkus varēja audzināt pilnīgi lāgšanai (Andacht). Vēlāk es domāju: ja varētu ūsi gandrīz runāt par religiskām patiesībām - tā cilvēkus vajadzētu tieši pārliecināt, jo tas vienkārši ieved augst/kajā īstenībā. Jo Dr. Steiners par visu cīsvien runāja tā - vai tas skifā templifu sadedzināšanu vai Dieva draugus Augšzemē - it kā viņam nebūtu vajadzīga neviens vēstures grāmata, bet ka viņš pie tā visa pats ir bijis klāt.

+ + +

Bet Luters? - Tas bija 1917.goda vidus, kad es reiz sēdēju pie Dr. Steinera galda. Viņš stāstīja piezīmes par Hermanni Grīnu, es domāju, ka visi vācīši aizvien sajutušies saistīti Lutera, Frīdriha Lielā, Gētes un Bismarka darbībā. "Nu," viņš sacīja, "Frīdriha Lielā un Bismarka darbs ir jau segrots. Gēte nav izspiedies cauri sevis paša

gara lielumam. Un Luters uz vācu tautas kopumā ištenībā ir pārāk vāji iedarbojies." Es kaut ko tam sacīju pretim. Bet pie tādām attiecībēm tas daudz vairāk notika tādēļ, ka es mācījos Dr. Steinera viedokli un viņš pieredzēja manējo. Kā man likās, toreiz Dr. Steiners nebija atradis tam pietiekami daudz iemeslu, lai pamatīgi nodarbotos ar Luteru.

Seit nu jāpievieno kaut kas par to, kas no senās kristības jautā pēc antropozofijas.

Reformācijas jubilejas laikā 1917. gadā Dr. Steiners negaidīti noturēja divus intīmos priekšlasījumus par Luturu. Jādomā, ka tie teologus interesēs. Tiem vajadzēja parādīt ar ko antropozofija atšķirās no luxterisma. Un to viņi arī parādīja. Bija skaidri redzams: pie Lutera subjektīvā svētuma interese, pie Steinera objektīvā īstenības interese. Pašos pamatos atšķirīgas pasaules nostājas! Pie Lutera Dr. Steinera interesēja arī tas, ko Luters redzējis. Tā viņš konstatēja, ka Lutera cīpa ar velnu bija ļoti reāla uzaustošā nākošo gadu simteņu garā sadursme ar materiālistiskā intelektuālisma garu, kuru antropozofija sauc par Arimanu. Un viņš konstatēja, ka daudzu nolādētā Lutera rupjība izauga no viņa "imaginācijām", kuras nenonīca līdz viņa pilnai apziņai. "Tātad, ja Luters," es pēc priekšlasījuma jautāju, "raksta pret kronētā cūku no Engelū zemes (gekrönte Sau von Engelland), tad viņš tādu savā priekšā redzēja kāniņa Heinriha bútības pārdabisko tēlu?" "Jā. To nesaprata arī citi ap viņu. Bet Luters tādēļ arī saviem draugiem nelāva iejaukties sarunā. Viņš zināja, ka redz vairāk nekā citi." - Tā Luters kļuva cīstāvēts no kāda ārpusē stāvošā pie tā, kas šodien arī no visluteriskākajiem luterāniem pie viņa ir pamests likteņa varā, proti: pie viņa polemikas un viņa "mērtīcības velnam". Bet teisni tādēļ, ka Luters tā stāvēja uz divu laikmetu robežas - tālāk secināja Dr. Steiners - tādēļ, ka viņš vēl dzīvoja ar viduslaiku spēku un tomēr sajutēs iegūjis nākotnē, viņš kļuva spējīgs radīt tādu kristības tēlu, kurā tā pagaidām līdz nākotnajiem gadsimtiem varēja dzivot.

Bet grēks un zēlastība! - sacīs teologi. Tas taču bija

Lutera pamatpārdzīvojums! To Dr. Steiners laikam gan nav
sapratis! - Viņš to tik maz saprata, ka viņš faktiski bi-
ja vienīgais no saviem laikabiedriem, kas tik dzili un ies-
paidīgi runājis par ļaunā īstenību un darbību. Viņš izse-
koja "grēkā krišanas" notikumam un redzēja grēkā krišanas
sēkas - no vienas puses kā tās atklājās dabā, kura bija
kļuvusi citādāka, un no otras puses - kā tās atklājās domās,
kuras bija kļuvuēas abstraktes, dulķainas un nedzīvas, sape-
mot kopā visu teologiju. Vēlākais laikmets pie tā saredzēs
pieminēšanas vērtu vēsturisku faktu, ka vīram, kurš nevis
kā citi pirms viņa - objektīvi, ne subjektīvi - runājis
par briesmīgo izpostīšanu caur ļauno, ~~hāzījī~~ bijis jāsapēn
teologu pārmetumi, ka viņš nav zinājis - kas ir grēks.

Un ķēlastība? - Viņš to saprata tik maz, ka viņš kā
neviens cits pirms viņa Kristus darbu mācīja kā izšķirošu
notikumu cilvēces vēsturē un kā nepelnītu un mūsu domas
tīlu pārsniedzošu ķēlastības darbu, bez kura visa cilvēce
būtu pazudusi un kuru viņa pati nekad nebūtu spējusi veikt -
tāpēc viņš uz šī fakta pamatoja visu cilvēces nākotni un
visu katru atsevišķā nākotni. Viņš to "tik maz saprata",
ka sacīja: jo tālāk pacēlamies uz augšu, jo vairāk
viss kļūst ķēlastība. Viņš to saprata tik maz, ka viņš pats
savus augstos pētījumus sajuta kā ne savādāk, kā sapentus
no ķēlastības. Bet viņš par to runāja mēs un nerunāja teolo-
gu valodā.

Mēs šeit nerakstam nekādu aizstāvēšanās rakstu, bet
vienu teologa piedzīvoto pie Rūdolfa Steinera. Taču vēl
viens punkts ir jāaizskar. Top sacīts: bet vai tad karma
un reinkarnācija, liktens likums un atkālienesošanās
nav striktākās kristīgā ķēlastības pārdzīvojuma un biblis-
kā svētīguma pasludinājuma pretrunas. Tam pretim ar uzsva-
ru jāsaka, ka šīs abas patiesības ūoden, ja arī tās nes-
tāv Bibelē, top iepazītas taisni kā kristīgas patiesības.
Priekš manis viņas nav tik daudz gera pētījumu rezultāti
ar kuriem kristietība jāsamierina - tādi viņi arī ir -
bet gan daudzvairāk kā_pareizi_saprestes_kristietības
prasība.

Mums jādomā, ja cilvēks ieiet garīgajā pāsculē: kā
viņam tur klājās? Kādu laiku viņš priecījās, ka pametis

zemi ar visām tās nelaimēm un postu. Bet tad, ja viņam
dotu iespēju izsacīt vienu brīvā vēlēšanos: kāda tā būs?
Viņš vēlēsies, lai viņš varētu sastapties atkāl ar visiem
tiem cilvēkiem, kuriem viņš zemes dzīves laikā darījis ļau-
nu, viņš izlūgsies izdevību taisni tur darboties ar labu,
kur viņš darbojies ar ļaunu. Tā taisni ir "Zēlastība", ja
viņš to var izlūgties. Ja Orientā karmas līkums parādās
kā nepielūdzama pasaules nepieciešamība, tad Kristus gais-
mā tas klūst par Zēlastību. Tas top par mūsu pašu b r i v u
vēlēšanos. Bet šai Zēlastībai, par kuru aizvien visi
runā, lai cilvēks tiktu saverts no Kristus īstenības, jā-
iet pa priekšu, jo tikai ar to viņš šo vēlēšanos var gribēt.

Un ja mēs domājam par to: kāda būtu otra brīvā vēlēša-
nās cilvēkiem garīgajā posaulē? Tad tā būtu vēlēšanās - drīks-
tēt palīdzēt Kristum, un proti, drīkstēt viņam palīdzēt tur,
kur viņš darbam klājēs viscerūtīk, kur viņš ir visapdroudētā-
kris, kur Kristus pats visvairāk cieš un cīnās. Sī vēlēšanās,
ja tā atrod piepildījumu, cilvēku atkāl ved uz zemi.

Tas nāv Kristīgi - gribēt savu zieru un savu svē-
tīgumu tēlu no Sīs zemes nelaimēm. Ir kristīgi sevi nest ap-
ziņu - Kristus reiz nācis no debesīm uz zemi, un atrest savu
priēku cenšoties viņam pie tā līdzināties un darbojoties
līdz ar viņu tur, kur mēs viņam esam vajadzīgi. Arī kristī-
gās auglāmcelšanās pilnī patiesība - kā to parāda pārēi teolo-
gu darbi - pie tā paliekot, iegūst skaidrību un lielumu.

Kristiešu apvienībai, kurai kopojot es patlaban dzī-
voju, nav dogmu. Viņa arī pilnīgi un nemaz arī atklājēmī-
sošanos neuztvar kā dogmu. Iki viens var Kristiešu apvienībā
dzīvot, vienojoties ar mums Kristus pielūgsmē, arī tād, ja
viņš saķe es to visu norādu. Bet kas ļauj brīvību citiem,
cīlīst presit brīvību rī sev. Un Sīs brīvības vārdā var
sacīt: patiesība par atklājēmīsošanos ir Kristus vērds ta-
gadnei. Sīs vērds nāk īstajā stundā; kad tācīs atbrīvots
celts uz Orienta pērkristīgošanu.

Tas viss pieder pie viena teologa piedzīvotā pie Rū-
dolfa Steinera.

Un nu kā mūžīgās zvīgnos atkāl uzlec visas senās
lielās patiesības, no kurām kristītība dzīvojusi cauri ga-

du simtiem: Trīsvienība, Dievbērnība, Dieva nāve, Augšāmcel-
šanās, Pasaules tiesa, Pasaules atjaunošana. Bet ne tā, ka
viņas taptu izņemtas no dievišķā "vārda" un tad kaut kā-
dā veidā taptu dialektiski pamatotas, bet tā, ka viņas at-
klājās kā dzīlākā pasaules īstenība - kurām nu pavērusies
viņu pilnā iederbība dzīvē, kas tiecas sevi pilnīgi savie-
not ar cilvēcisko. Cik biēži agrāk, atšķiribā no daudziem
citiem "modernajiem teologiem", es tiku sacījis: visas Šīs
"dogmas" satur patiesību, vairāk patiesības, nekā to ūodien
izdestilējusi dialektika un ētika; bet mēs nevarām ūodien
būt godīgi pret Šīm patiesībām; mums jānogaida līdz savā
celā sastapsim nākam jauno. Šīs gaidas nu bija piepildītas.
Atkal bija iespējams būt pret Šīm patiesībām godīgam, arī
nenostījoties kaili negatīvi pret laikmeta zinātnisko sirds-
apziņu, bet dodot tai zināmas tiesības, Dieva dotas tiesī-
bas. Dabaszinātniskās domas netika kaili atmestas kā "da-
biskas", pagāniskas vai "nekristīgas". Nevejadzēja n o
tām meklēt atpestīšanu, bet gan tās p a s a s atpestīt.
Tā ir atšķirība. Kristus iespiežas arī domās un ne tikai
cilvēka jūtās un gribā.

Ne kā dogmes, arī ne kā ticības izteikumi, bet kā
dievišķā īstenība grandiozā gara saskaņā ar citām gera ap-
skaidrotajām patiesībām, mūžīgās zvaigznes atkal atspīdē-
ja, kurās citādākā veidā jau bija spīdējušas mistērijās, nu
mirdzēja lejup uz jauno pasauli.

Vai tad lielākā kristīgo teologu daļa to nespēj at-
zīt, ka kāt ir vienīgais ceļš uz kristietības
glābšanu? Vai kristietībai pretējā gadījumā ir jādodās
pretīm sevis iznīcināšanai aptumēotīs domās un ortodoksi-
jā un atkal jānogrīmst katoliçismā caur daļējām (pa daļai
izpirstīm) idejām?

Arī ūodien es vēl nesaku: pieņemiet, bet: nemiet no-
pietni. Patiesām objektīvi un pamatīgi pārbaudiet - tad
viss ir iegūstams.

+ + +

Ja man ūodien jautā: kāpēc tu esi entropozofs? - tad
es varu atbildēt: ne tāpēc, ka es caur savien pētījumiem
varētu pārbaudīt visu, ko Rūdolfs Steiners sacījis - par to

nevar bút ne runas - bet tápēc, ka tajā mazumē, ko es esmu varējis párbaudīt es pakāpeniski aizvien vairāk atrodū pársteidzošus apstiprinājumus. Ne tápēc, ka "Garazinātnes" pētījumu rezultātus es kopumā pieņemtu ticibā un uzticotie, bet tápēc, ka viņi man pāri loti daudziem novadiem izlej pārliecinošu gaismu, ko nespēj noviena cita gaisma. Ne tápēc, ka jauns pāvests būtu uzstādījis jaunas dogmas, bet tápēc, ka redzu cilvēci pa priekšu soļojošu īstennību, pie kurās man atklājās, ka labi, ja ar to var rēķināties un dzīvot kaut vai kā ar iespējamību. Ne tápēc, ka izņemot Dr. Steineru es savā dzīvē nebūtu iepazinis nevienu garīgi vissīmīgu cilvēku, bet tápēc, ka savā prāekšā es vienkārši redzēju - ka Rūdolfs Steiners viņus visus tālu pārsniedz.

Ne tápēc, ka es domātu - ārpus Rūdolfa Steinera pasaulei nav noviena cilvēka, kurš varētu kaut ko darīt un sacīt, bet tápēc, ka es esmu atzinis - ka ir notikusi izširoša garīga izlauzšanās, kura uzstāda tālu pāri cilvēci stāvošus līcelus uzdevumus. Ne tápēc, ka es ieprīks būtu saņojis par cilvēces vadoni, kas vedīs nākotnē vai īstenībā aizvien tā būtu bijis domājis kā Rūdolfs Steiners, bet tápēc, ka es aizvien skaidrāk redzēju, ka viņš bija tāds cilvēcos vadonis un tāpēc, ka cilvēces vadonis ir jāpieņem tāds, kāds viņš top sūtīts, un tāpēc, ka tas man aizvien vairāk nosknidrojās, ka Rūdolfs Steiners vienreizējā veidā ir taisni piemērots šādam pasaulvēsturiskam uzdevumam.

Ne tápēc, ka viņa rezultātos man ūodien būtu izdusi ikviena grūtība, bet tápēc, ka jaun daudzas hovērstas un tāpēc, ka esmu spējīgs lietas uzņemt tādas, kādas viņas ir un lietas atstāt neizšķirtas līdz tam laikam, kamēr tās varētu izpriest. Un vairāk par visu: tápēc, ka šeit ir dota pasaules aina ar kuru kristietība var dzīvot un ieiet nākotnē un tāpēc, ka kristietība bez šādas pasaules ainās nevarēs ilgstējī augstīkajā pozīcijā zodīgi virs zemes dzīvībā.

Ne tápēc, ka es nepazītu šķēršļus un nevarētu iejusties, tik grūti antropozofiju pieņemt cilvēkam no senās kristības, bet tápēc, ka es seno kristību uzskatu par nepietiekamu un pamatos par nesārtumu. Antropozofija man ir cilvēces fakti, kas galīgi izved no materialisma, garīgas atpestīšanas dārbs, kas no Viduseiropas grib satvert visu cilvēci, kristības glībinā no laikmeta pētījumu zara, patiesi dzīvs Kristus vārds tagadīei, kas bija tāicni nepieciešams, lai cilvēce neietu

bojā.

Nekur, kur vien es esmu lúkojies, es neesmu redzējis līdzīga lieluma un noteiktības. Sevišķi teologijā, arī jau-nākajā, es neredzu glābiņa. Kāpēc vilcināties, ja atnākusi palīdzība, ~~arī~~^{pat}, ja viņa izskatās citādāka, nekā gaidītā?

+ + +

Toreiz es piedzīvoju vēl kādu pamatīgu pārbaudējumu. 1919. gada beigās es saslimu. Jebkura sasprindzināšanās garīgam darbam kļuva neiespējama un parasti atriebās caur kunga grūtībām. Kas bija noticis? Vai manas sasprindzinā-tās nodarbības ap okulto attīstību bija novedušas pie ļau-numa? Ko sacīs Rūdolfs Steiners? Ne es pats, bet citi vi-ņam par mani uzrakstīja. Taču nekādas atbildes nebija. Es pats daudziem cilvēkiem biju stāstījis - cik drošas diag-nozes uzstāda Rūdolfs Steiners un cik droša ir viņa palī-dzība. Nu ļaudis ap mani Berlīnē sacīja: Kur tad nu ir jū-su Dr. Steiners? Vai viņš nezin? Vai viņš n e v a r ? Tas jums laikam no viņa!

Tikai pusgadu vēlāk es uzzināju, ka Dr. Steiners fak-tiski bija devis uzdevumu man atrakstīt, bet šis uzdevums bija palicis neizpildīts.

Beidzot devītais ārsts, pasaulslavens nervu ārsts nan uzstādīja pareizo diagnozi: kritiena kaitīgas sekas, smalks smadzeņu satricinājums. Viņš parakstīja arī tera-piju, kurai lēnēn vajadzēja slimību pieveikt. Pēc tam, kad es pusgadu biju moslimojis es vēlreiz caur kādu paziņu sevišķā veidā griezos pie Dr. Steinera. Tagad no viņa pie-nāca detalizēta vēstule. Diagnoze: kritiena ~~uzkrātījuma~~ kaitīgas sekas, smalks smadzeņu satricinājums, skarts dvēseles dzī-ve, kura pēdējos gados daudz pārcietusi. Terapija: tāda pati kādu bija ieteicis nervu ārsts, tikai bitmiskāka, vairāk saasināta uz individuālā organismā īpatnībām. Ja viņš pat arī ko būtu dzirdējis par ārsta diagnozi un tera-piju, tad tomēr viņa ziņojums bija tik noteikts un pamatīgs, ka par kādu iepriekšēju sastapšanos ar ārstu nebija ies-pejams iedomāties. Līdzīgus gadījumus, kad Dr. Steiners uz-stādīja pareizu diagnozi un terapiju no tālienes slimnieku

pat neaplūkodams, es vēlāk vēl bieži piedzīvoju. Taču par to vēlējos dzirdēt no ārstiem, kuri ar viņu strādāja. Reiz es vienam šādam ārstam, kurš ar viņu kopā bija strādājis divpadsmīt gadus, lūdzu - vai viņš man pilnīgi atklāti uzticēdamies nevarētu pastāstīt - cik bieži Dr. Steiners kļūdījies? Pēc neilgas pērdomāšanas sekoja atbilde: es neatceros nevienu ~~reizīzi~~ tādu gāmījumu. - Arī tādiem pieredzējumiem, no kuriem tiku taisni ielenkts Dr. Steinera tuvumā, vajadzēja uzticēšanos viņa augstākajām spējām tikai kāpināt.

Savā vēstulē Dr. Steiners arī vēl rakstīja, ka slimība prasa vēl, mazākais, pusgadu miera. Viņa bija ilgusi trīsceturtdaļas gada, bet es, bezsaubān, gribēju novest līdz galam arī grīmatu, kuru pirms tam biju uzsēcis - par Rūdolfa Steinera dzīves darbu.

Tikai 1921. gada vasaras vidū, gandrīz pēc diviem ga diem, es Dornahā atkal ieraudzīju Dr. Steinera. Par šo apmeklējumu varu pastāstīt arī kādus sīkumus, jo viņi pieder pie kopainas. Dr. Steiners uz viltienu man pretim bija sūtījis mašīnu, kura, tā kā es biju paredzēto vilcienu nokavējis, nogaidīja vēl līdz nākošā vilciena pienākšanai. Viņš pats līdz ar mani iegāja manā dzīvoklī un to pārlākoja: vai ūdensvadā ir ūdens, vai istabene papēmusi notirīt zābakus. Vakarā pēc priekšlasījuma viņš atkal atnāca un sacīja: "Tagad es tikai atcerējos, ka esmu aizmirsis pie jums norīkot apkalpošāju. Bet es to vēl izdarīšu. No rīta agri viņa būs klāt." Kad pēc pāris dienām es atkal devos projām, man par lielu pārsteigumu viņš no rīta man nāca pretim no Dornahas kalna. Viņš redzīja, ka es nesu māsu abus koferus. "Es biju piemirsis jums kādu atsūtīt, kas palīdzētu nest jūcu koferus." viņš paraudzījās apkārt un pamāja kādam jaunam antropozofam. Manus protestus viņš norādīja: "O, to īņš labprāt izdarīs." Kad viņš līdz ar mums gāja uz ēdnīcu un līdz ar mums apsēdās brokastot. Viņš pats priekš mums bufetē pasūtīja ēdienu un tad, kad atcerējās, ka mums nepieciešams arī ceļa proviants, izdarīja vēl vienu pasūtījumu. Vēlāk ar mums viņš nogāja kopā visu ceļu lejup no kalna līdz stacijai un omulīgi tērzēja par atsevišķiem cilvēkiem, bet arī par saules protuberanci. Stacijā viņš nostājās man blakus - vēl šodien es redzu smalki veidoto viru stāvam

blakus kēdam resnam mūkam - un palika, atkal omulīgi tērzēdams, līdz vilciena atiešanai. Viņš atklāti to pārrunāja, ka valūtas slimajiem vāciešiem nav iespējami nekādi izdevumi, bet viņš arī zināja kādu iemeslu pēc šīs grītības radušās. Kad es to visu toreiz piedzīvoju, tad es sev sacīju: tas nav spēkā tikai pret tevi kā atsevišķu personu; tāds viņš labprāt bija iepretīm visiem cilvēkiem, cik tas bija iespējams; tāpēc izlieto šo izdevību, lai parādītu kāds viņš labprāt bija pret visiem. - Nepieciešams kādu reizi kaut ko pastāstīt arī par to, lai arī dažiem tas varētu izlikties nenozīmīgi, kāds Rūdolfs Steiners bija kā cilvēks ikdienā.

Toreiz sarunu temati pletīs no nekaitīgajiem Vitces (Witze) stāstiem - ie kuriem Dr. Steiners strada vienu jau neklīgi nepiespiestu prieku, kā pie visa humoristiskā - līdz nopietnīkajiem jautājumiem par cilvēces nākotni.

Pilnīgi savādāku es viņu redzēju pusgadu vēlāk. Kāds Berlīnes koncertbirojs viņam piedāvāja lielu priekšlasījumu turneju cauri visai Vācijai. Toreiz Rūdolfs Steiners, ja viņš to būtu zribējis, ātri būtu varējis klūt par dīcnas varoni. Bet notika savādāk. To es piedzīvoju Berlīnes sapulcē filharmonijas telpās. Lielā zāle bija piepildīta līdz pēdējai iespējai. Arpusē ap ieejas biletēm spiedās cilvēki piesolidāni par tām maksu līdz pat simts markām. Visi vissaprindzinātākajās gaidās. Neapzināti gaidot leikmeta preveti. Rūdolfs Steiners parādījās un trīstūkstoš klausītāju pālim, kas aizurējis elpu uzmanīgi klausījās, pāri par stundu nepielūdzami un pamatīgi uzsāka stāstīt par imagināciju, inspirāciju, intuīciju. Aizvien atkal es sev jautāju: viņam tādu ir izdevība centīties imponēt jaunu nāsēm, un tik suverēni viņi 'o izdevību neizlieto? Man pretin ločā sēdēja kāds augstāks oficieris, ievērojams vīrs no Wagnera pulka. Es pats viņu biju ieinteresējis par Dr. Steineru. Labvēlīgs un uzmanīgs viņš tur sēdēja un saspridzinājies centīs visu saprast. Pakāpēniski viņš kļuva sīzvien bezcerīgāks un atslīga atpakaļ krēslā. Tad viņš piki pakratīja gālvu un jau ilgi pirms priekšlasījuma beigām bija pazudis.

Vai Rūdolfs Steiners zināja, ko viņš dara? Ka viņš šo reti sehsāciju kāro sapulci garlaikoja? Nevienam cil-

vēkam, kas Rūdolfu Steineru pazina, nevarēja būt šaubu, kār viņš to darīja pilnīgi apzināti. Vai viņš bija apjujis no lielās sapulces? Vai viņš nemācēja runāt tautai? Par to visu nevarēja būt ne runas tādam cilvēkam, kurš zināja, cik pērkonīgi satricinoši Rūdolfs Steiners varēja runāt. Kam tad viņš īstenībā runāja? Es toreiz priekšlasījuma laikā centos izrēķināt — aptuveni cik daudz cilvēku tam tagad spēj puslīdz izsekot un to aizsniegt. Atskaitot antropozofus, es saskaitīju piecus līdz desmit. Rūdolfs Steiners pilnīgi apzināti runāja prīķis viņiem. Taisni nežēlīgi viņš nomāca visus, kas viņu gribēja pārvērst par dienas sensāciju. Neviens imponētgrības uzplaiksnījums nepārslīdēja pāri sapulcei. Viņš cerēja atmodināt to desmit, iespējams divdesmit cilvēku garīgā interesi caur lietišķu nopietnību un caur detalizētiem pamatojumiem, ar kuriem viņš runāja par apgabaliem, kuri labākajiem cilvēkiem bija sveši.

No Johanna Millera es reiz dzirdēju: jērunā pilnai zālei, bet viņai jāvar runāt arī tukšai. Tas toreiz sevišķi nodarbināja Rūdolfu Steineru. Kad viņš drīz pēc tam veica vēl vienu priekšlasījumu turneju cauri Vācijai — zāles jau bija pustukšas. Un ar Minhenes sapulci, kurā Dr. Steiners tika fiziski apdraudēts caur jandāliju, uz kuru bija kādījusi kāda avize un kurā viņš nonāca dzīvības briesmās, viņa īsais modes slavenības periods izbeidzās.

Tikai nedaudzi to patiesi redzēja, kas notika. Nedaudzi iepazina cilvēcisko lielumu un vēsturisko darbu. Es to no izteiksmīga attīluma varu izsacīt tikai biblicki: kāds, ko citi gribēja darīt par kāniņu, ar suverēnu atsaucīanos atlaidā ļaudis un uzkāpa atpakaļ kalnā, gaidīdams, kas viņam sekos. Tas bija "efektu mīlotājs" un "varcs kārajs".

Līdzīgas situācijas, tikai ne tādos apmēros es piedzīvoju vairākas reizes. Seit ārā stāvošajiem tika patiesi piedāvāts kaut kas tāds, kas nelzatu caur ārējo izskatu vilties. Pēcā gudrību viņš acīmredzot atklāja saprātīgiem cilvēkiem.

+ + +

1921. gadā pie Dr. Steinera atnāca daži jauni cilvēki

un jautāja viņam - ko viņš tiem varētu ieteikt religiskajai darbībai, ne līdzšinējās baznīcas, bet jaunā cerīgu na nozīmē. Savās universitētēs viņi nebija meklēto atraduši un nu uzticībā un cerībā nāca pie antropozofijas. Pēc šī īsām pārdomām Dr. Steiners ar labvēlīgu gribu nāca viņu lūgumam pretim. Viņš aizvien to bija uzsvēris, ka Antropozofijas biedrība nav baznīca un, ka tā negrib arī nekādu jaunu baznīcu dibināt. Šī biedrība vispirms ikvienam deva pilnu brīvību pie tā, kā viņš vēlētos kopt savu reliģisko dzīvi. Tāpēc reliģiskas darbības gībai vajadzēja nākt no citas puses un šai citai pusei arī bija jāuzņemās atbildība par jaunā nodibināšanu. Bet tad Rūdolfs Steiners varēja palīdzēt. No pirmajiem lūdzējiem, kas ar tādu dibināšanas domu pie viņa nāca, viņš nespēja novērsties. Tā viņš arī spēcīgi palīdzēja un labajai gībai sniedza to, ar kā palīdzību tā varēja darboties.

Gandrīz no paša sākuma jaunie cilvēki ieradās pie manis, lai uzzinātu manu nostāju un apmainītos domām. Liekā daļa no viņiem man bija personīgi pazīstami. Nu manā priekšā stāvēja viens nopietns jautājums. Vai man pie tā vajadzētu līdzdarboties? No vienas puses, apdomāju ^{savu} Berlīnes darbību, kurai biju gatavojies divdesmit piecus darba gadus. Viņa atradās skaistākajā uzplaukumā un varēja mani apmierināt līdz pat manas dzīves noslēgumam. Jo šī darbība norisinājās uz brīviem noteikumiem, tā ka vairāk neko citu nevarēja vēlēties. No otras puses, es redzēju, ka ar sejājiem baznīciskajiem līdzekļiem iespējams darboties vēl tikai personībai, redzēju, ka grib nākt jauns laikmets, ka šis jaunais laikmets prasa arī jaunu reliģisko darbību, ka tagadnes vajadzības aizvien spiedīgāk sauc pēc palīdzības. No kurienes es gan gaidīju palīdzību, ja neņo antropozofijas? "Religija ir Jūsu uzdevums", ņie Dr. Steinera vārdi izsacīja manu dzīves izjūtu. Es jutu, ka tas man nebūs viegli - jauno lietu, kas bija sākusies antropozofijas vidē, noraidīt. Tādā noskaņojumā es šos mēnešus dzīvoju. No otras puses man bija skaidrs, ka tikai pilnīga pārliecība, ka šeit patiešām norisinās pareizais un nepieciešamais, var pie tāda lēmuma novest. Tikai tad, ja apsvēru, ko ~~muži~~ bija sacījis Dr. Steiners, es varēju par to iegūt drošu viedokli. Vienu lie-ta bija kādam jaunam cilvēkam ar sajūsmu nodoties jaunam pa-

sākumam, kas viņu iedvesmo, un atkal kaut kas cits, ja viens piecdesmitgadīgais visu iepriekšējo izbeidz, lai sāktu kaut ko no jauna. Tāpēc man bija nepieciešams nogaidīt abus kursus, kurus Dr. Steiners noturēja par jaunajiem religiskās atjaunošanās iespējām, tas notika 1921. gada vasarā un rudenī. Es pats pie viņiem veselības iemeslu dēļ vēl nevarēju piedalīties.

Kad nu manā priekšā izpletās visu šo četru priekšlasījumu un pārrunu studiju saturs, es atkal no jauna tiku pārsteigts par Rūdolfu Steineru. Neraugoties uz visu piedzīvoto, es to tomēr nebiju gaidījis, ka viņš arī teologijas valstībā būs tik varens, ka viņš ne tikai par Bibeli un Ķībeles zinātni, bet arī par baznīcas vēsturi un konfesiju pretrunām, par kristietības garīgajiem un morālajiem dzīļumiem varēs pasacīt tik daudz jauna un liela, tik vareni norādīt nākotnē. Vispirms man pamācoši un nozīmīgi bija tas, cik konkrēti, droši un pārliecinoši viņš kārķās klāt religiskās prakses novadam. Tas viss deva stiprus ierosinājumus. Bet tas vēl nebija izšķirošais. Tika dots aicinājums Cilvēku iesvētīšanas aktam (Menschenweihehandlung). Sākumā es to tūdaļ no visām pusem pārdomāju un uzņēmu nedītīciju. Pēc tam, kad bija pārvarētas dažas valodes sīkas grūtības, uz mani ļoti stipri iedarbojās tīrcis un augstais Cilvēku iesvētīšanas akta gars. Man atklājās nojauta, ka šeit var tikt radīts dievkalpojums, kurā visi patiesie kristieši var klāt viens vesels, kas derētu par patiesu kristīgās draudzības dzīves viduspunktu, ap kuru varētu attīstīties jaunā, dzīvā, aizvien augošā religiskā dzīve. Pamanām man noskaidrojās: — mīkst noslēpt cilvēcei! Tu pats tagad tam nedrīksti atsaicīt, ja tu negribi būt vainīgs cilvēces un dievišķās atklāšanas priekšā! Un ja to nav iespējams novadīt līdz cilvēcei esošajās baznīcas formās, tad jāuzdrošinās radīt jaunas! Tas noteikti jāpiemin, ka Dr. Steiners pats ilgstoši jautāja, vai to tomēr nevarētu realizēt līdzīnējo baznīcas organizāciju ietvaros, tikai jaunie draugi, un sevišķi es tas biju, kās sacīja: tas nav iespējams, ja negribi ļaut vecejam nomākt jauno!

Bet istā izšķiršanās priekš manis nāca negaidīti un no citas pusēs. Tas bija pārdzīvojums, ka altīra naizē patiesām pie cilvēkiem nāk dzīvais Kristus. Viņš bija te klāt neizsakāmā tīrībā un gaismā. Tas bija tīri ģerīgs iespāids — ne evangēliskajā vakarēdienā dievkalpojumā, lai cik bieži es to biju svīnējis dievišķās pasaules sajūtnā tuvumā, bet Cilvēku iesvētīša-

nas akta meditācijā sapents - bet tas bija tik drošs un tik stipri garīgs iespaids, ka uz tā nu bija jāpamato visa dzīve. Ja man jāattēlo iegūtas, kures šis piedzīvojums atnesa, tad tas ūjā mirkli izsakāms: nu tev ir jāaiziet notavas darbības evangēliskajā Baznīcā! Ja tas šeit ir patiesība, tad tas noliek pavism citu religiskās dzīves, domu un pasludinājuma viduspunktū, nekā evangēliskā Baznīca, kāda viņa tagad ir kļuvusi. Tad tajā pamatojas pilnīgi jauns dievkalpojums, jauna Kristus darbība. Un jauns Kristus pasludinājums. To visu es līdz šim vēl nevienam neesmu stāstījis, pat ne tuvākajiem draugiem - priesteriem. Jo tas nav atkarīgs no tā, ko es esmu piedzīvojis, bet no tā, kas tur (Cilvēku iesvētīšanas aktē) ir objektīvi un to katrs savā īpašā veidā skaidrēk vai neskaidrēk var piedzīvēt un pavēstīt. Ka man jādzīvo tai īstenībai, kas man bija atvērusies, bez visiem kavēķiem no citām saistībām, tas man ūjā stundā kļuva skaidrs. Tā es esmu nonācis pie viscentrālākā jaunajā Kristiešu apvienībā. Un es esmu priecīgs, ka to es varu sācīt. Ne Dr. Steiners, bet Augstīkais saņīja pēdējo vārdu.

Ari Dr. Steineram es par to visu neesmu stāstījis. Nēs daudz par tādiem piedzīvojumiem nerunājām, vismaz es ne, un tad tikai īsi un lietišķi. Kad aiz muguras bija atstāta pirmā sākuma stadija, tad arī vairs nebija vajadzības pēc kādas īpašas vadības.

Turpretim es varu pastāstīt kādu citu māsu serunu. Tā sastāvēja tikai no diviem teikumiem. Bet tie sevi ietilpināja bezgalīgi daudz. Meditācijā man noteikti bija atklījies, ka Kristus niesa un asinis ir patiesi uztveramus arī bez tā, lai būtu vajadzīgi maize un vīns. Kāda personiska īpatnība, kas mani ~~īsi~~ dzīvē cauri gradu desmitiem bija sagūdījusi grūtības, tā ka tās garīgie un dvēseliskie iespaidi aizvien spīrēk iedarbojās uz ķermenī, piepeši atrada kādu brīnišķīgu izskaidrojumu, kas lāva nojaust - kā top vadīts cilvēka liktenis. Tas tika sapents ar to, ka es ļoti spēcīgi to varēju pieredzēt: Kristus, ja viņš patiesi te ir, aizvien darbojas lejup niesā un asinīs, cilvēkam vienmēr no sevis dodot jaunu niesu un jaunas asinīs, un to atzīt un piedzīvot

nozīmē īstīko un centrālīko leikmeta materiālisma uzvaru! Saruna ar Rūdolfu Steineru norisinājās tā, ka es jautāju: "Vai tas nav iespējams, Kristus miesu un asinis sapņum bez maizes un vīna, tikai meditācijā?" Dr. Steiners atbildēja: "Tas ir iespējams. Bet sapņum uz mēles ir tas pats." Neticami konkrētā realitāte, kas izpaudās ūjās vārdos, toreiz priekš manis vēl bija gandrīz kā šoks. Tā tas sarunās ar Dr. Steineru notika bieži. Viņš cilvēkam, kurš bija kaut ko izteicis, tūdaļ deva kaut ko augstāku pie kā šis cilvēks tad atkal varēja ilgstoši mācīties. Bet es šodien zinu, ka viņš rīkojās pareizi, un ka Kristus ir kādā daudz patiesākā un stiprākā nozīmē "Dzīvības Maize", nekā vairums ticīgo to spēj nojaust.

Bet tad es stāvēju pie jautājuma: labi, tas ir iespējams, tik tieši Kristu it kā ieiet; bet cik daudz cilvēkiem to šodien var? Vai tas nav nepicciešams lielākajai cilvēku daļai, lai viņus pievestu pie svētkiem, kuros savā veidā varētu nonākt pie šī piedzīvojuma, pie īstenības, ka Kristus ir īst?

No ūjienes arī noskaidrojās attiecības starp antropozofijas kustību un Kristiešu apvienību. Antropozofijas biedrībai tika dots kults, kas varēja daudz lielākā apjomā būstatīties uz jaunā pasaules uzskaņa principiem, kuri bija dzimumi antropozofijā. Bet šim pasaules uzskaņam vajadzēja tikt izcīnītām visās jomās un tas bija vēl smagāks izskaidrošanās uzdevums. Taču uz to cilvēce kopumā nevarēja gaidīt. Ir arī daudz cilvēku, kuriem par jauni pasaules uzskaņu izcīnīšanu nāv tiešas intereses. Priekš viņiem visien te kļipo kults, kas atrodas saskaņā ar visām antropozofijas ganīgajām atziņām un tajā ikvieņam ir iespējams ne tikai šīs ganīgās atziņas mācīt - ties vai pieņemt, bet tieši saņemt to, kas sevieno ar augstīko īstenību.

Tas, ar ko Kristiešu Apvienība cilvēku sevieno, tas ir Augstīkais. Tas ir dzīvis Kristus visā sevā īstenībā un dzīvības spēkā. Vēl kaut ko augstīku tā nespēj dōt. Bet tas ir šīs augstīkais noteiktā leikmetā un priekš noteiktām cilvēku vajadzībām.

Ja Kristiešu apvienība sastāvētu tikai no antropozofiem, tad Dr. Steiners Kristiešu apvienības uzdevumu rēdzēja kā nepiepildītu. Antropozofijas biedrībai kā kultūras kustībai ir viņas pašas lielie uzdevumi pie tā, kas šodienas intelektuāli-materiālistiskajā tagadnē vairāk par visu nepieciešams un viņai pietiekami smagi jācīnās, lai tos spētu realizēt. Tāpēc arī tīri finansiāli viņa nespēj kādu jaunu draudzi uzturēt. Bez tam Dr. Steiners vēlējās arī izglīto vienu cilvēku daļu, kura nākotnē varētu pakāpeniski klūt aizvien lielāka. Antropozofijas biedrība meklēja komūniju garā un caur to, ko tai bijax devis Dr. Steiners viņa savā veidā varēja nonākt pie tā paša Visaugstīkā, pie kura Kristiešu apvienība pieveda savādākā ceļā. Jo arī antropoziskās kustības mērķis ir pilnīga komūnija ar Kristu līdz pat niesai un asinīm. Viņu var piedzīvot pat tad, ja tas abos gadījumos vēl nav nonācis līdz pilnīgi apziņai - gan meditācijā, gan kultā.

Kad Dr. Steineram jautāja: kā Antropoziskā kustība atšķirēs no Kristiešu apvienības? viņš atbildēja: "Antropoziskā kustība pievērsās atziņas vajadzībām un nes atziņas; Kristiešu apvienība pievērsās augšāmcelšanās vajadzībai un nes Kristu."

Kas dzīvo Kristiešu apvienībā, tas kultā drīkst sajusties taisni pretim tagadnīgajam Kristum. Viņš iegūst tik spēcīgu un lielu barību savai dvēselei un palīdzību savai dzīvei, cik viņš to tikai vēlas. Viņam nav vajadzības norūpēties ap atsevišķām antropoziskām atziņām. Bet viņš dzīvo ar Augstāko, līdz kam vien antropozofijas kustība spējusi izlauzties. Ja viņam rodas vajadzība pēc atziņām, tad viņš var griezties pie Kristiešu apvienības vadītājiem, kas paši ir tik bagāti apdāvināti no antropozofijas un kuri pie tā palīdzot var tieši pievest pie antropozofijas. Jo nēs_griben_iet_ar_topošo_pasaules_uzskatu,_bet_ne_ar_paejošo. Bet viss tas atrodas pilnīgā katra atsevišķā cilvēkā - tik pat daudz priestera, cik draudzes locekļa - brīvibā. Nekas antropoziskais Kristiešu apvienībā nav dogma. Tas, kas Kristiešu apvienību vieno ir lielās kristītības pamatpatiesības un pamatlakti, kas pakāpeniski atklājās kādā jaunā surīgumā - un, ka bez tā šīs pamatpatiesības tiks pazzūdētas, to rāda

tagadnes notikumi - bet tomér tā, ka viņos izteicās tikai objektīvie cilvēces svētuma fakti. Antropozofijas biedrība ir kultūras kustība, kas aptver visas jomas. Kristiešu apvienība ir svēta Baznīca, kuxrai jāapvieno visi cilvēki.

Ja tas viss top skaidri saskatīts un atklāti izteikts, neļaujot pie tā te vai tur izvirzīties cilvēciskām sajūtām - tad katram tas top skaidrs, kur viņam jāapievienojas. Kas viņam var vislabāk palīdzēt pie tā, lai viņš pats klūtu par cilvēces palīgu un Kristus līdzstrādnieku, tas viņam ir pareizais.

Tas bija gars, kādā Rūdolfs Steiners pie Kristiešu apvienības dibināšanas kļuva par tās "padomdevēju un palīgu." Viņa dzīves darbs, izņemot pašu antropozofiju, bija Antropozofijas biedrība. Bet bije jārodās cilvēku apvienībai, kurā visiem mūsu laikmeta cilvēkiem tiktu palīdzīts kļūt par patiesiem kristiešiem. Starpniece pie tā gribēja būt antropozofija, lai Kristus tīrā un augstā garā varētu piedērēt visiem mūsu laikmeta cilvēkiem. Taču pati antropozofija ar savu sasniegto jauno paseuli negribēja būt par tā cilvēku apvienības saturu, bet gaidīja, vai pēc viņas jaunās - kalpojot arī tiem, kas pēc viņas nejautēja.

Pēc tam, kad bija nodibinājušās patiesi veselīgas attiecības starp garu un dabu, varēja tept atkal atpakaļ iegūti sakramenti un kults, kuros ikviens tika patiesi vienots Kristiešu apvienībā un kuros sevi bija iespējams audzināt augšup, tiks atkal iegūti arī spēcīgs Kristus pasludinājums, Kristus atklātā darbība pie cilvēkiem un pie zemes. Bet nu viss tas stāv pats par sevi un runā par sevi pats.

Ja tās viss te tīcis stāstīts, tad tas nav noticis tikai tāpēc, ka daudzi cilvēki par to vēlētos iegūt skridību, bet arī tāpēc, ka visā tajā kā personība atklājās Rūdolfs Steiners.

+ + +

Nu sekoja nāna izstāšanās no baznīcas dienesta. No pāris baznīcas, kā arī virums manu draugu, es neesmu izstājies. Nās arī novēnu uz to nerudinān un statījot to baznīcas ziņā - mūs noraidīt vai izstunt. Sarunu par ūdens dzīves

soli ar Dr. Steineru nav iespējams iedomāties vēl nemákslotāku un lietišķaku. Viņš pats uz šādu soli ne reizi nebija mudinājis. Sagatavošanās laikā es viņam sacīju, ka es jūtos vēl pietiekami elastīgs, lai pamestu savu līdzšinējo vietu; bet pie tā es esmu nonācis tādēļ, ka tas, ko viņš sacījis savos kursoš, spējis mani pārliecināt. Uz to viņš atbildēja: ja es pie tā gribētu līdzdarboties, tad man jaunajā kustībā pienāktos izpildīt vadītāja pienākumus. Es tam torez protojos, jo tajā laikā vēl ~~ne~~ nejutos pietiekami fiziski atkopies. Vēlāk viņš to vēlreiz pats no sevis izsacīja: "Ja jūs atstājiet veco vietu, tad priekš jums tur jābūt fondam, kas jūs nodrošinātu." Tas bija viss, kas par pāreju no vecā uz jauno tika ar viņu pārrunāts. Vārni viņš vispār to uzināja, ka te tāds fonds nebija, to es nezinu. Sajā tirajā atmosférā nebija sentimentalitātes un pēstiķsmīšanās.

+ + +

Kristiešu apvienības dibināšanas vēsture viena pati varētu aizpildīt veselu grāmatu. Kopējais priesteru pirmsdraudzes piedzīvojums pieder pie tempļa viessvētākās vietas un neder izrunāšanai atklātībā. Ko var pastāstīt, tas reiz savās sakarībās tiks attēlots. Bet tāls, kas tur tiktū dots nebūtu pilnīgs, ja tam nepievienotu vēl ko. Rūdolfs Steiners atradās starp mums un atbildēja uz mūsu jautājumiem kā vesela universitāte, bet tikai viena jauna veida universitāte. Un viņš valdīja starp mums kā pilnvarots sūtnis, kām tārā veidā jānodod augstākās dāvanas. Nevienam cilvēkom, kurš piedzīvojis tās dienas, par to nevar būt šaubu, ka mācītājāmies svētumā. Skats uz Dr. Steineru to izteica ikvienam, ja to nesacīja viņa paša sirdsapziņa.

Sarunas, kādas viņas ar Dr. Steineru bija hotikušas agrīk, sajos divos gados atkāpās. Jo tas laiks uz kuru pie viņa varēja pretendēt, bija jāvelti Kristiešu apvienības nepieciešajiem jautājumiem. Bija redzēma arī tā Atlanta nasta, kura viņam ikdienas bija jēnes. Ja viņš ieradās Stuttgartē, kur Kristiešu apvienība viņa tuvumā bija dibi-

nājusi savu céntru, tad tūdaļ pat pie viņa durvīm kļaudzīnot stāvēja Valdorža skola, Nākošā Diena, Klíniski terapeitiskais institúts, izdevniecība, žurnāla redakcija, jaunatnes kustība, antropozofiskā biedrība. Visi viņi no Dr. Steinera gribēja iegūt padomus dzīvei. Visos viņos nogteikti darbojās viņa gars. Tur, kur nepilnīgi cilvēki kļūdījās, viņš visu atkal saveda kārtībā. Kas ir visnepieciešamākais no nepieciešamā? — tas bija vienīgais jautājums. Es atceros vēl k'du stundu, kurā es labprét būtu jutējis kādus personiskus jautājumus. Tad es paraudzījos viņa acis un redzēju acu ābolus, kas no bezmiega bija tepuši pilnīgi sausi un no sausuma pilnīgi degoti, un vārdi pamira manās lūpās.

Man arī bija iespaids: nēs vecākie, esam pietiekoti no viņa personiski apdāvināti; ko viņš pie laika vēl varēja atdāvināt, tas tagad piederoja jaunajiem, kuriem viņu vajadzēja mācīties iepazīt tā pat kā mums. Tāpēc pictika ar pietīmi, kuru viņš reiz izdarīja, ka attiecības starp mums paliek tās pašas vecās, amī tad, ja īrejie apstākļi vairs neatļauj koht cilvēcisko satiksmi agrīkajā veidā.

Bet tā vietā es nācījos Dr. Steineru iepazīt atkal no kādas jaunas pusēs: kā sapulču vadītāju un sapulču dalībnieku visās sēdēs, pie kurām es — tagad kā jaunais Antropozofijas biedrības valdes loceklis — drīkstēju piedalīties.

Tās bija ārkārtīgi interesantas sapulces. Bieži Dr. Steiners tur sēdēja, kā likēs, bez līdzdalības, atbalstījis savu nogurušo galvu pret roku un likēs shaužam. Viņš ļāva runāt citiem, kas viņa tuvumā vispirms runāja piesardzīgi, bet tad eizviens drošāk. Tie bija augsti apdāvināti cilvēki, no dažādākajām dzīves jomām. Rūdolfs Steiners, pats palikdams neizdibināns, viņus uzķaucīja. Tad piepeši viņš pāna vārdu. Un nu turēja tānu, kas visas iepriekšējās pārsteidza to nabadzi. Pārākums, kuru viņš sapulcē ienesa bija tik varens, ka tas garīgi, kā kādā misteriju spēle, man personiski bieži likēs kā katastrofa. Visa pašapziņa ūjīs lietpratīgajos cilvēkos tika izvadīta cauri krīzei. Daudzajās sapulcēs, kādas es cauri qādu desnitiem esmu piedzīvojis, kādu līdzīgu pārākumu es neesmu redzējis ne pie viena. Dr. Steiners runāja — un visa daudzgalvainā sapulce kļuva viens. Pretrunas kļuva mazas un nenozīmīgas. Katrs cieši raudzījās uz to, ko viņš nebija redzējis.

Reti Dr. Steinera bija iespējamība slavēt. Lai cik daudz to es atceros piedzīvojis, tomēr labprātāk pastāstīšu par stundām, kad viņš izsacīja rájienus. Arī tas katrā gadījumā pieder pie "dzīves sastapšanās". Starp tuvākajiem Dr. Steinera līdzstrēdniekiem tik pat kā nebija neviens, kas nebūtu no viņa pieredzējis spēcīgu kritiku. Jo Dr. Steiners no katras sagaidīja daudz, sevišķi nesaudzīgu lietišķi bu un pašaizliedzību. Lai milzīgo pasaules uzdevuma grūtību priekšā augstākā mērā izlietotu cilvēkus, kas visi bija nepilnīgi, viņš nevarēja ar laipnību apklāt visas tās klūdas un pārkāpumus, kādus viņš redzēja.

Doreiz, apmēram gatu pēc Kristiešu apvienības dibināšanas es uzrakstīju kādu rakstu, aizstāvot Dr. Steinera. Šis raksts ieprotim viņa pretiniekam bija pārlicku meīgs un pretiunākošs. Sēdē viņš aizvien atkal sacīja, ne mazāk par piecīm reizēm, ka viņš man to nemaz nepārmetot. Bet pēc pārmetumiem, kurus viņš bija izsacījis žurnāla vadībai un redaktoram, par to, ka raksts bija parādījies, man tomēr vajadzēja sajusties stipri samuslsinātam. Sarunas, kurus viņš pēc savas vēlēšanās veda šajā virzienā man, protams, bija nezināmas. Ne viss pie ūsi izskaidrosānas man bija cilvēciski saprotams. Dažreiz pat nekas. Bet iemesli, kas varētu sazināt manu augsto Rūdolfa Steinera cilvēcisko īpašību vērtējumu, arī šajās intīmājās un smagajās stundās nekad netika doti.

Heilgi pēc tamēs ieraudzīju, ka tāda raksta iedarbību tomēr nebiju pereizi novērtējis, jo tas ja ne apzināti, tad neapzināti iedarbojās citādāk, nekā biju vēlējies, un ne tikai pie ne-antropozofiem, bet arī, kā Dr. Steiners bija īpaši uzsvēris, pie antropozofiem.

Bet vispirms man kļuva skaidrs viens; protams pilnībā tilki pēc Dr. Steinera nāves: viņš bije īstenībā cietis daudz vairāk, nekā mēs to zinājām, ka viņš netika pereizi antropozofu aizstāvēts. Pretinieki viņu apklāja ar izsmicklu un zobošanos, un antropozofi tam vienam lāva pārēk mierīgi notikt, baudot viņa priekšlasījumus. Viņam nerūpēja viņa paša persona, bet netiro pretinieku rakstu iedarbība uz viņu darbu un darbību. Viņš zināja, ka pretinieki ne velti cēnās sasnērīt viņa personību, jo tādā veidā viņi cerēja iznīcināt viņa darbu. Un viņš redzēja - ka antropozofi to nerēdz. Viņi ierāvās

atpakaļ antropozofijā un nepamanīja, ka cietoksnis atrodas liesmās. Sādos pašos vārdos es to pats reiz teicu Dr. Steineram un viņš ar īpašu dzīvīgumu piekrita. Bet viņš tajos gados nevarēja sacīt to, kā viņš to uztvēra, bet gaidīja - kas izraisīsies no citu atziņas un brīvības - jo viņš negribēja sīkumaini prasīt, lai viņu beidzot aizstāv. Vēlāk man kāds sacīja, ka tajā laikā Dr. Steiners bijis "kā viens vienīgs atklāts brīnumis". Par to, raudzīdamies no apskaidrota miera un labsirdības, viņš rakstīja savā "Dzīves gājumā". Un arī šī grāmata grib to veicināt, lai Dr. Steiners atklātībā beidzot tiktu apgaismots pareizā gaismā! -

+++

Viņa dzīves pēdējos mēnešos es drīkstēju piedzīvot vēl trīs aplieomojošas sarunas ar Dr. Steinenu. Aicinājums uz tām nāca no viņa paša. Kad 1924. gada maijā es ierados Dornahā, pēc sava priekšlasījuma viņš pienīca pie manis. Kā pats labsirdības gars viņš man nāca pretim. Ja es gribu zināt, kas ir labsirdība, tad es domāju par tēlu, kāds viņš toreiz stāvēja manā priekšā, starojošs labsirdībā un garā. Sarunās sev par pārsteigumu es pamānīju, ka viņš labprāt atklāti izsakās par tām lietām, kas viņam pie Antropozofijas biedrības sagādā smagas rūpes. Viņš gandrīz likās nospiests no savu sekotāju neveiksmēm. Bet tad viņš pievērsēs - it kā nekas cits uz pasaules vairāk nebūtu - manīm darīšanām. Tā kā es fiziski nejutos labi, viņš gribēja lai es sīki izstāstītu par savām izjūtām. Kad es to nevēlējos darīt arī uzaicināts tēpec, ka tas man ūjā mirkli likās nonozīmīgs, viņš visu sapāta no klusa nājiena.

Tikai pēc viņa nāves es sepratu, ka pēdējās personiskās sarunas ar viņu bija patiesas atvadu runas, kas pletās tālu pāri tam, ko līdzdalības ādziņā varēju toreiz piedzīvot. Viņš man vēl arī sacīja vārdu par mani pašu, kas izteica viņa viedokli par mūsu dzīves sastapšanos. Tas ir man nīrāk svāts, lai par to runātu. Tad es viņam vēl pāteicos, ka viņš man no tāluma ir atkal pamatīgi palīdzējis pie maniem fiziskajām kaitēm. Ar lielas labsirdības izteiksmi viņš manu pāteicibu atraidīja: "Nē, milās doktora kungs, es pāteicos jums, ka jūs man devāt izdevību palīdzīt." Tas bija viņa

pēdējais vārds, kuru viņš man virs zemes personiski sacīja. Tas bija nozīmības pilns dzīves sastapšanās noslēgums, skaitētu par to nav iespējams iedomāties. Tā bija kā saruna ar pašu cilvēci, kuras pārstāvis ūsi mirklī es drīkstēju būt. Vai cilvēce savā lielākajā daļā dos viņam ~~viņam~~ "izdevību palīdzēt?"

Dimensijas, kuras nu pieņēma viņa dzīve un darbība, kļuva elpu aizraujošas. Tās parādījās ~~parāpus~~ nedēļā, kurās viņš, neraugoties uz mēnešiem ilgo zarnu slimību, naturēja ~~70~~ priekšlasījumus: vienu priekšlasījumu ikdienas medījumiem un teoloģiem, vienu priekšlasījumu aktieriem un māksliniekiem, priekšlasījumu tikai teologiem, priekšlasījumu Ānhropozofijas biedrības locekļiem. Pie tam katru otro dienu viņš naturēja priekšlasījumu strādniekiem, kuri strādāja pie Gēteānu. Visi šie priekšlasījumi tika naturēti speciālistiem. Sie priekšlasījumi nedzirdētā pilnībā ienesa jauno visos novados. Bija tā, tāt kā Dr. Steinera vajadzētu tikai kādā vietā ieurbt, lai tūdol pat no tās uz klausītājiem ~~slīgtos~~ pārcilvēcisku zināšanu straume. Visi priekšlasījumi ir saglabāti pierakstos. Un nākošais laiks par to varēs izsacīt spriedumu, kas toreiz noticis. Katru dienu Geteānumā notika tik daudz, ka katra no šīm dienām presa atsevišķu studēšanu. Aizviegj atkal es sev jautāju: kur kaut kas līdzīgs ir bijis pasaules vēsturē? Vai to redzēt nozīmē tikai aklu sajūsu? Vai daudzvairāk - to neredzēt nozīmē aklu mūžību? Rūdolfs Steiners, kurem bieži uzņēca liels vājums, priekšlasījumu laikā jutās acīmredzami labi un aizvien atkal atdzīvojās. Bet ka viņš tam blakus vēl spēja pieņemt cilvēkus divsgimts audiencēs - durvju sargs bija saskaitījis apmeklētājus, pats Dr. Steiners to nekad nedarija un nekad neprasīja lai to dara - tas bija pāri viņa spēkiem. Un nescudzīgi - es varu tam nosaukt piemērus - cilvēki viņu izlietoja savā personiskā jām darīšanām.

Gadus pirms tam, kad Dr. Steiners reiz ~~īsi~~ manu dvēseles kopšanas sarunu laikā redzēja daudz ataicinātos, viņš sacīja mani sievai: "Viņam jāpalīdz daudz apmeklētājiem. Bez tām vēl tas viss, kas viņam pie tā vēl járunā. Tas viņu var padarīt slimu." Bet kās var nojūst - cik daudz icklējās upurēšanās pieder pie patiesajiem garīgajiem novērojumiem un konsultācijām, kas sniedzis tālu pāri tam, ko ikdienā

sauč par "laipnību" un ko viņam prasīja tas, kas tācīz norisinājūs. Rūdolfs Steiners pats savā pēdējā slimībā izteicās: kas viņu ir galīgi satriccīs, tās esot daudzās personiskās sarunas, ne priekšlasījumi. Agrīk pirms tam uz kādu vadoša antropozofa izteikumu - ka viņš gribēdams Dr. Steinera pievērtīt mīlestību, negrib daudz pretendēt uz viņa laiku - Dr. Steiners gan tika sacījis: "Vienīgā mīlestība, kādu jūs mani varat pārdīt ir tā, ka jūs mani saucat dīoni vai nakti, tad ja esmu vajadzīgs." Bet šī teikuma pēdējais vārds netika uzņemts pietiekami nopietnu atbildību. Tāpēc reliģiski izsakoties, var teikt: Dr. Steiners ir miris pie cilvēku "grāķien". Tie kopīgi darbojās gan uz Ārieni gan uz iekārni. Viņa atdokanās palīdzot viņu ieveda nāvē.

+ + +

Pusgadu pēc tam es stāvēju pie viņa sārka. Neviens no minūs nebija gaidījis, ka Rūdolfu Steinera pieveiks slimība. Nu nirstīgais apvalks, pamests no tālāk ejošā gara, dusēja uz postamenta pie Kristus tēla kājām, kurā tur stāvēja jau gandrīz pabeigts. Kas aplūkoja mirušā seju, tas varēja redzēt, ko gan gars viena liela cilvēka dzīvē var iedot ar zīcu. Sejas veibstu grīgums un cūstums bija latroni ciešķīmi un izturēja latru pārbaudījumu. Nespējams, ka nāves maske, ja to reiz pārnēsis gleznā, līdz daudziem cilvēkiem šo pārliecīnošo iespējumu varēs nonest. Aizvien atkal skato no pamestā zemos ķermēņa slīdīja uz augsto Kristus tēlu, kas ar mājetību seju soļoja nākotnē. Nācoklis bija līmitis pie Kristus tēliņa. Līklis, ka Kristus ēsit, paglabdot savu nācokli, to iepēnis sevī, tālāk kad viņš neapstādinās iet uz priekšu pretīm pāccules nākotnei. Nācokla nāsīja bija pierīdīta. Dievišķīgi pasāules mārķis mirdzēja uz Neāstara pieres.

Kad es pie Dr. Steinera lundzes vēlēšanis izrotīju priekšlasījumu telpu, kurā Dr. Steiners bije naturējis savus labīkos līcīlos priekšlasījumus, apbedīšanai vajadzēja noritēt pēc Kristiešu apviņībās rituļa, man iekrīta seīs ūdens piliens, kāds bija nokļuvis uz nāzījēja pieres un tur mirdzēja drādīs km/sās kā starojošs diaments. Daudzo sveču gaismu atspoguļojis tājā stājošajā diantā - it kā tur spoguļoties augstko jūsu uļu gaismas atklāsme. Izrotītu ar dīrgakmeni

uz pieres viņa ķermeni ielika sārkā. Man likās, ka ar to augstākie gari mums norādīja vienā zemes tēlā - ko mēs esam piedzīvojuši.

Kad apbedīšana bija galā, manā dvēselē stāvēja varens iespaids: "Šis darbs nu ir pabeigts. Kā liels jautājums viņš st/v cilvēces priekšā. Ja visi, kas viņā ieklausījušies, tam vienprātīgi ziedes visus savus spēkus, tad viņš uzvarēs!"